

Artur Silvestri

„NU SUNTEM SINGURI!”

**Șapte convorbiri de azi și două de altădată
consemnate de**

**Ilie Purcaru, Elisabeta Iosif, Radu Căjvăneanu,
Veronica Balaj, Elvira Irșai, Anca Bărbulescu,
Vasile Tomoiaga, Carmen Marinescu, Cristina Stuparu**

Prefață: “Adevărul vă va face liberi!” de Alexandru Nemoianu

Postfață: “Quid est veritas?” de Lucian Hetco

Addenda: cu o “notă asupra autorului” și opinii despre acesta

CARPATHIA PRESS – 2006

CARPATHIA PRESS, 2006

Str. Școala Herăstrău nr. 62, București, cod 014153, România

E-mail: carpathia.press@gmail.com

Tel/Fax: **004/021-317.01.14**

ISBN: 973-86084-9-x

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

*Volumul de față cuprinde mai multe convorbiri purtate cu Artur Silvestri de către nouă jurnaliști din diferite generații. Majoritatea s-au produs în anii 2004 și 2005, când acțiunea sa pentru „**Romania Tainică**” a devenit hotărâtă. Pe lângă acestea, s-au mai introdus aici alte două texte: un interviu din anul 2001, care anticipează ideile dezvoltate ulterior și o convorbire până cum inedită, înregistrată de Ilie Purcaru, în 1984; ea conține fragmentele cenzurate, la vremea aceea, rămase pe dinafara cărții de interviuri „**Literatură și Națiune**”. Acest „document de epocă” ilustrează soarta personajului principal al acestei cărți, al cărui mesaj a reușit, în cele din urmă, să iasă la iveală și să se impună.*

S-au adăugat, în „addenda” o „notă asupra autorului” și câteva „portrete”, utile pentru înțelegerea acțiunii sale culturale.

Coperta acestei cărți reproduce o frescă
de la Mănăstirea Voroneț,
reprezentând un fragment din „*Judecata de Apoi*”.

Tehnoredactare: *ing. Diana Șuică*

Tipar: SC Vegaprod SRL

„ADEVĂRUL VĂ VA FACE LIBERI“

Adevărul nu este nici suma unor cunoștințe și concluzii și nici o abstracție convențională.

*Adevărul este o Persoană și, mai exact, Una care cuprinde, într-un întreg de o ființă, **Adevărul, Calea și Viața**. Aceste trei componente nu pot fi separate și lipsa uneia le anulează pe celelalte. Cei care înțeleg acest lucru știu că nu suntem „în”, ci „întru”.*

Cele spuse mai sus au fost tăgăduite în spațiul românesc de cel puțin o sută cincizeci de ani. Din clipa în care controlul difuzării și acreditării „știrii” a fost luat de cei care au promovat și promovează „modele” ideologice de import. Cei care din anti-românism și-au făcut o virtute și un crez.

*În esență, acești nocivi intelectuali au preschimbat forma „modelelor” promovate dar au rămas mereu consecvenți la trei trăsături esențiale, care unesc lucrarea lor de ieri și de azi: **insulta tradiției și modelului existențial românesc, insulta Ortodoxiei, ploconirea către „puterea” zilei (URSS ieri, NATO azi)**.*

În anii din urmă, după 1989, prin asocierea „elitei de mahala” cu deja globalistul financiar George Soros, acțiunile anti-românești au devenit obscene și de un prost gust desăvârșit. (Nici nu este de mirare căci pentru modelul existențial românesc caracteristică este legătura dintre demnitate, modestie și eleganță.) Într-un asemenea moment, Artur Silvestri a hotărât să zdrobească mitul și falsa aură ce înconjoară „elita de mahala”, să mărturisească „Adevărul, Calea și Viața” și, următor, să ne facă liberi.

Artur Silvestri face parte din categoria celor care produc substanță vie în permanență. Volumul cantitativ al scrierilor sale este copleșitor, amețitor. Cu toată siguranța, el este dintre cei care produc într-o lună cât alții în ani. Dar încă mai zdrobitoare este calitatea scrierilor sale. De fapt, lucrarea lui Artur Silvestri poate fi împărțită în două părți principale; opera scrisă și opera cultural-socială.

*Opera scrisă este enormă și ar fi lipsă de bun simț și mândrie nebună din partea mea să încerc să o expediez în câteva paragrafe. Dar ce îmi pare a fi esențial în această operă sunt trei lucruri. **O nouă viziune, articularea caracteristicilor noii viziuni, definirea***

conceptelor și înțelesului vorbelor, prin crearea instrumentelor care fac posibil dialogul între cei de același gând și credință.

Viziunea lui Artur Silvestri stă pe un plan, este egală în valoare, cu cea a marilor personalități românești. Principalul mesaj al lui este că **modelul existențial românesc este străvechi, practic post-edenic și el nu este în nimica inferior altor modele existențiale**. Caracteristica modelului este bine arătată și la fel de bine modul în care a fost și este atacat prin modele de import, numite „creole”. Iar conceptele care, cum spuneam, fac cu puțință dialogul între cei de un gând și o credință, sunt pe cât de interesante pe atâta de frumos rostite; „modele creole”, „elita colonială de jaf”, „Reconquista” și atâtea altele. Opera scrisă a lui Artur Silvestri crește galopant. Volumele sale apar aproape săptămânal și, sincer, îmi pare că din punctul de vedere al prolificității el poate fi asemuit doar lui Nicolae Iorga.

Dar la fel de importantă este activitatea lui social-culturală. Cu o răbdare, persistență și pricepere fără egal Artur Silvestri a „descoperit” pe acei scriitori români care stăteau împotriva nefastei lucrări a „elitei de mahala” (sau „bandei”) și care, toți oameni cinstiți sufletește, se credeau singuri, izolați, înfrânți.

Artur Silvestri le-a arătat că nu este așa, i-a adunat la un loc și a creat astfel **posibilitatea zilei de mâine pentru și întru cultura românească**. În acest fel, ca întreg, lucrarea lui Artur Silvestri este **simultan un program și o alternativă în bine**.

Că lucrarea lui a biruit pe plan spiritual nu am îndoială, că va birui și la nivel social-istoric sunt la fel de încredințat dar tot așa de încredințat sunt că „banda” îi dorește tot răul. Și prin asta ea își dovedește neputincioasa îndrăznire (și, să nu uităm, îndrăznire rea este amestec de superficialitate, grosolanie cu supraapreciere a eu-lui). Dar Artur Silvestri știe că nu trebuie să te temi de cei care pot „ucide doar trupul” ci de „Cel care poate să ucidă trupul și sufletul, să îl arunce în Gheenă” și la fel de bine știe că „Adevărul vă va face liberi”.

Alexandru Nemoianu

„Decât să văd Biserica în zdrențe, mai bine plec la mine, pe Ceahlău, să refacem schiturile lui Deceneu și s-o luăm de la capăt“

Interviu de Cristina Stuparu

În urmă cu mai mulți ani, la începutul lui 2001, o informație de presă agitase opinia publică românească, anunțând o așa-numită „retrocedare a secolului“; Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților cerea să i se înapoieze peste 200.000 ha de pădure în regiunea Bucovinei dar și mai multe imobile, printre care și cazinoul de la Vatra Dornei. Știrea a fost comentată pe măsură, ca un „eveniment“, iar importanța acestei situații ne-a determinat (redacția „Top Bussines“ și pe mine) să solicităm un interviu dlui. Dr. Artur Silvestri, personalitate recunoscută ca specialist în istoria civilizațiilor dar, în același timp, considerat, și la vremea aceea, cel mai important analist român de piață imobiliară; legăturile pe care Domnia sa le avea în mediile înalte ale ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române puteau aduce, de asemenea, unele perspective inedite.

Interviul de atunci nu și-a pierdut actualitatea iar con-locutorul meu și-a continuat acțiunea anunțată în 2001, la finalul acestui interviu tulburător. Re-tipărirea lui într-o carte, după un timp, îi subliniază caracterul de **document de epocă** alături de consecvența convingerilor arătate atunci.

*

Dle. Artur Silvestri, ați aflat, probabil, despre cererea de a se retroceda o suprafață de peste 200.000 ha de pădure ca și alte proprietăți imobiliare. Ce s-a întâmplat, de fapt? De ce se pune acum această problemă?

Intenția Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților de a cere înapoierea averilor **Fondului bisericesc ortodox** este nouă doar pentru opinia publică dar în medii inițiate această idee se cunoaște de mult. De fapt, socotesc „pretenția“ perfect justificată, ba, mai mult chiar, voi spune că a întârziat excesiv și vine, poate, târziu. Eu am inițiat recent o cercetare asupra mănăstirilor ortodoxe de azi și am observat sărăcia multora dintre ele deși acestea aveau anterior proprietăți adesea considerabile, pe care însă nu le cer înapoi, uneori dintr-un

fatalism ce traduce spiritul senin și împăcat, iar alții – pur și simplu din nepriceperea în cele lumești. Dar cînd o mulțime de **preten-denți** inventați au cerut și au primit prin justiție proprietăți uluitoare de valoroase este absurd să ne mirăm cînd se cer acum drepturi **atestabile**.

Totuși, cifrele sînt mari; nu pot fi ele exagerate?

Aceste suprafețe impresionante pot apărea unora ca neversimile înșă pentru cunoscători sînt, cu siguranță, firești. În vremea voievozilor se dăruiau cîte unei biserici, cu ocazia unei singure danii, cîteva sate cu „moșiile” lor și cu tot cu viețuitori iar averile clericale erau incomparabile cu ceea ce exista în domeniul particular și s-a sfărîmat ulterior prin șiruri de succesiuni și cîteodată prin jaf. În 1785, sîntem la sfîrșitul unui ciclu specific, nu atît medieval cît propriu-zis **fundamental**, de fapt post-bizantin, și ar fi lipsit de sens să privim acele realități cu criteriile proprietății fărîmîțate a negurilor bucureșteni de pe la 1880.

În fapt, averile acestea sînt cu adevărat incomensurabile, dar aceasta era „epoca” și, de fapt, este istoria locală. Episcopiile aveau „moșii”, iazuri, prisăci, sate cu toată suflarea, finețe, mori, periferii de orașe cu ulițe cu tot, și pentru toate acestea se ținea „cartea de danie”, titlul de proprietate. Sînt mănăstiri – de pildă, Bistrița de Neamț – ce dețineau și „schele” petrolifere. Dar și particularii aveau fenomenale averi. Pe la 1801, Constantin Ipsilanti dăruiește lui lordache Roset Rosnovanu întreg „ocolul Vrancea” iar doi ani mai tîrziu vornicul Negel primea întreg tîrgul Fălciu și o moșie, pe deasupra.

Înșă noi discutăm aici nu despre averi private, și nici despre patrimoniu de mănăstiri și de episcopii ci de „**Fondul bisericesc ortodox**”, ceea ce modifică radical obiectul acestei examinări.

Dar ne puteți spune mai clar ce a fost acest „Fond bisericesc ortodox”? Cine l-a creat în 1786?

Spre a se înțelege epoca, să observăm, mai întîi, că sîntem în plină ocupație străină. La 1775, după pacea de la Kuciuk-Kainargi o parte din teritoriile românești, Bucovina de fapt, intră în stăpînire austriacă. Consecințele sînt, evident, nu doar de natură politică; însuși regimul de proprietate este reglementat altfel decît anterior. Dacă pînă atunci regiunea – și, mai ales, „Cîmpulungul”, „republica de nord”, opusă „republicii de sud”, Vrancea – era alcătuită, administrativ vorbind, din „ocoale” conținînd sate libere cu teren socotit „loc domnesc” și stăpînit „natural”, acum ocupantul organizează fondul funciar dar și silvic. Patenta imperială din 24 februarie 1784 disociază

pămînturile folosite de „țărănime” – care devin „pămînturi rusticale” – de „proprietatea dominicală”, a stăpînilor, aparținînd de „rezervatarii feudali”. Eminentul sociolog H.H. Stahl a descris în mod strălucit acest fenomen.

Dar modificările se produc și în organizarea bisericii. Ocupantul mută episcopia de la Rădăuți la Cernăuți (episcop fiind Dosoftei Herescu, 1750-1789) și o așează, în 1783, sub jurisdicția Mitropoliei ortodoxe sîrbe de la Karlovitz. Toate mănăstirile locale sînt desființate – eveniment esențial! – conservîndu-se în lucrare numai trei: Putna, Sucevița și Dragomirna. Dar – și aici este cheia problemei – proprietățile mănăstirilor desființate plus alte proprietăți clericale nu „se pierd” ci vor compune această „proprietate dominicală”, descrisă succint de C.C. Giurescu – de unde citez – astfel: „În același an 1786 cînd se dădea „Orîndueala”, și anume prin ordonanța din 29 aprilie, împăratul Iosif al II-lea înființa **Fondul bisericesc ortodox român din Bucovina** care grupa toate pădurile mănăstirilor din noua provincie și urma să fie administrat în mod deosebit. Erau păduri seculare în care molidul ocupa primul loc: 107.973 hectare adică 47,87% din total. Urma bradul cu 58.742 hectare (26,07%), fagul cu 43.244 hectare (19,19%), carpenul cu 6.197 hectare (2,75%) și stejarul cu 2.704 hectare (1,20%), restul de 2,92% fiind reprezentat de alte esențe. Fondul a fost gospodărit cu grijă; în 1875 s-a introdus un regulament silvic care se aplică deja din 1872 în Galiția; s-au înființat ocoale silvice; în 1922, numărul lor se ridică la 32. În ce privește exploatarea pădurilor, ea s-a făcut la început cu ajutorul ierăstraelor mișcate de apă; în 1834 erau 29 de asemenea ierăstrae. Exploatarea s-a intensificat odată cu înființarea fabricilor de chereștea, cea dintîi fiind aceea a Societății pe acțiuni Philip și Charles Goetz, din Cernăuți, cu zece gatere. Treptat, societatea a înființat fabrici în alte centre și anume la Vatra Dornei, Iacobeni, Gura Humorului, Rușii Moldoviței și Brodina. S-a adăugat apoi o nouă societate: **Bucovina**. Am citat din „*Istoria pădurii românești*”, 1976, pp.130. Desigur, există și o monografie a acestei teme (Silviu Dimitrovici – „*Istoricul și organizația pădurilor Fondului Bisericesc Ortodox Român din Bucovina*”, Cernăuți, 1922) și cine dorește detalii și o viziune amplă o poate consulta cu folos.

Era, pare-se, o adevărată întreprindere economică.

În mod curios, seamănă cu ceea ce denumim, în termen modern, „corporație”. În definitiv, **fondul silvic** este doar o parte dintr-un întreg cu potențial economic uriaș, conținînd, precum bine se vede,

exploatații în forma fabricilor de cherestea, ateliere diverse, apoi gateri, în fapt diverse companii comerciale ce se denumesc sumar acolo de unde am citat. „Fondul” preia alte „companii”, cum s-ar spune azi, le absoarbe ori fuzionează cu ele, o pildă fiind stațiunea Vatra Dornei, cu „băile” ei cu tot, ce se dezvoltă abia după 1885, când intrase deja în proprietatea „corporației ortodoxe”. Ar merita studiat cu atenție întreg sistemul de „companii” componente și nu doar patrimoniul propriu-zis silvic și funciar, despre care s-a făcut, inițial, oarecare zgomot. De altfel, acesta era chiar mai consistent decât s-a spus, avînd peste 225.000 ha. Averea totală, cu companii cu tot, este, evident, fabuloasă.

O întrebare se poate pune acum: dacă aceasta este averea, „pretendentul” are drepturi legale sau există artificii în demonstrație, ca să se obțină ceea ce se dorește?

Bineînțeles că s-ar putea răspunde, metaforic, că aparținînd Bisericii Ortodoxe Române aceste averi trebuie să se întoarcă la ea. Dar aici, „pretendentul”, adică Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților este **strict** succesorul legal. La 12 decembrie 1781, Episcopia Rădăuților își mută „scaunul” la Cernăuți, episcop fiind Dosoftei Herescu, cel care, la 4 iulie 1783 devine „episcop al Bucovinei” sau, cum i se mai zicea „episcop exempt al Bucovinei”. Episcopia „exemptă” a Bucovinei va deveni, succesiv, „Mitropolia Bucovinei și Dalmației” (la 23 ianuarie 1873) apoi, după Unire, din 1918, „Mitropolia Bucovinei” pur și simplu. Interesant este că Vladimir Repta, vicar general al Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, purta din 1896 titlul de „episcop de Rădăuți”.

Mitropolia Bucovinei va sfîrși convulsiv, ultimul ierarh înscăunat fiind Tit Simedrea, un mare cărturar, strămoș al meu pe linie paternă. Avînd în vedere că, la 8 mai 1947, Mitropolia Bucovinei devine Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților absorbită apoi (în 1950) în Arhiepiscopia Iașilor și reînființată după 1990, iată, deci, succesorul indiscutabil. Aici nu încap presupuneri sau asimilări forțate ce ar putea conduce la însușire frauduloasă de mari averi.

Ați spus „mari averi”: ați putea să ne spuneți cam ce „valoare de piață” ar putea avea aceste proprietăți? Nu va putea stîrni această valoare un scandal și un sentiment de frustrare colectivă?

Valoarea patrimoniului evocat este, categoric, impresionantă în absolut și, chiar dacă este cu neputință să dau cifre inatacabile, voi face o evaluare provizorie, de fapt voi emite o simplă ipoteză. În materie de fond silvic, un hectar de pădure în Moldova se vinde „prost”

cu 2.500 – 3.000 \$, rezultînd de aici numai pentru proprietatea forestieră ce discutăm o valoare de aproape 600 milioane de dolari. Adăugînd alte probabile obiective, cu siguranță „Băile” de la Vatra Dornei dar și altele (și subliniez că nu dețin dosarul oficial ci doar informația ce decurge din monografiile ale „Fondului bisericesc”), valoarea crește evident. Este, indiscutabil, mult, speculațiile privind o posibilă rată de profit ce ar rezulta din exploatarea ulterioară arătînd cam 30-40 de milioane de dolari anual. Repet, acestea sînt valori absolute, care impresionează dar pot suferi fluctuații considerabile, conform oricărei piețe comerciale în mișcare; cît despre „profit”, acesta ar depinde, cu siguranță, de pricepere.

Însă eu voi face acum o altă observație, care abia aceasta va crea scandal. În ultimii zece ani, s-au restituit în mod evident fraudulos, către preținși moștenitori ce nu aveau nici un drept, cel puțin cîteva sute de proprietăți, ce valorează în medie cam 250.000 – 300.000 \$ fiecare. Am pe birou un dosar ce conține consemnări de presă ce evidențiază, numai acestea!, peste 100 de fraude evidente, ce valorează în medie 500.000 \$, adică, în total, peste 50 de milioane de dolari. Pot susține, fără a putea dovedi pînă la ultima consecință, că „împroprietărirea” prin fraudă a creat o hemoragie de proprietăți imobiliare în valoare de cel puțin 150 de milioane de dolari dar cred, totuși, că ar trebui să dublăm această valoare, cel puțin.

Atunci, de ce „pretențiile” – ce se documentează – ale Arhiepiscopiei Sucevei sînt enorme și pot crea un scandal – deși Biserica nu a primit încă, din acestea, nimic! – iar „împroprietările” – **care s-au făcut** și care au generat bani, căci **s-au primit ca să se vîndă** – ar fi justificate și nepericuloase?

Dar, pentru că evocați unele retrocedări nesigure, credeți că s-ar putea identifica vechile proprietăți bisericești, măcar în linii mari? Vreau să spun: nu cumva și ele sunt destul de „incerte”?

Din punct de vedere topografic, este foarte probabil să se poată reconstitui aproape pînă la detaliu, supoziție ce va surprinde, cu siguranță. Noi ne închipuim, în mod greșit, că dacă am inventat, mai încoace, trenul și avionul am născocit abia recent majoritatea profesiunilor și că predecesorii erau niște sălbatici. Evident, realitatea este de tot altfel. Cine citește „scrisori de danie” ori „cărți” de împroprietărire din Evul Mediu românesc – chiar și din secolul XV, iată! – observă cu stupefacție precizia uimitoare a detaliilor de grănițuire ce defineau, de fapt, proprietatea și o atestau, ca și, adesea,

descrierea măsurătorilor și a „punerii brazdei pe cap” – ceea ce se cheamă azi „punerea în posesie” – cu întreaea ei solemnitate de document de cancelarie domnească. De altminteri, limba, în virtualitatea ei, păstrează formulări ce conduc la operațiunii de agrimensură, adică la îndeletnicirea inginerului hotarnic. O să zic o vorbă de duh, susținând că uneori indicațiile medievale de grănițuire par mai precise și mai „atestabile” comparativ cu măsurătorile unui inginer contemporan de cadastru. Atenția față de precizia limitelor de proprietate era, de altminteri, absolută. Pe la 1752, un episcop de Roman îi cerea domnitorului Constantin Racoviță să rînduiască hotarnici spre a măsura și a stabili dimensiunile precise ale unei moșii. Documentul încheiat se chema „hotarnică” și conținea inclusiv „istoria proprietății”, cum zicem astăzi, și chiar modificările denumirilor de ulițe și cartiere. Aceasta, repet, din punct de vedere topografic.

Cît privește documentele ce atestă „drepturi”, am să observ că dacă obști de răzeși din părțile Buzăului și-au păstrat urice, hrisoave și ispisoaice, ar fi de neînchipuit ca în medii bisericești această preocupare să nu existe. De altfel, mănăstirile mari avuseseră odinioară chiar și funcțiune de arhivă oficială. Știm cu precizie că, pe la 1764, Vartolomeu Măzăreanu, stareț, adunase într-un „catalist” toate „scrisorile Mănăstirii Putna”, întocmind, de fapt, arhiva documentelor de proprietate imobiliară „privind deosebi fieșteca-re scrisoare a fieștecărei moșii”. În definitiv, nici nu putea să fie altfel: sîntem în **ciclul istoric al proprietății de drept divin**.

Dar ideea că și Cazinoul de la Vatra Dornei, aparținînd, pe vremuri, Arhiepiscopiei Sucevei ar trebui retrocedat nu vi se pare un lucru curios?

Noi tratăm, din păcate, astfel de situații cu prejudecăți pe care alții nu le au. Adică, într-un plan subțire, ce ar avea „popimea” cu „jocul la ruletă” și de baccarah? Dar este o fățarnicie să se susțină aceasta. Iată, de pildă, Vaticanul, despre care nu se vorbește decît șoptit și care deține în mod indiscutabil, un sistem economic cu totul fenomenal și răspîndit pretutindeni: companii comerciale nenumărate, bănci, investiții ce uimesc prin anvergură și valori, totul făcut însă în spatele ușilor închise și cu o discreție asemănătoare societăților secrete. Bravo lui! Acolo nu s-ar zice că proprietatea asupra unui cazino este un fapt nefiresc. Aici a fost suficientă o rumoare vagă și s-au găsit autori de note „subțiri” de ziar care să ia chestiunea peste picior. De fapt, trebuia văzut **dacă** și **ce** argumente stricte de proprietate există și abia mai încolo putea începe ironia ideologică

secularizată. Eu nu pot susține acum – căci nu am studiat problema în amănunt – dacă sînt sau nu „drepturi” privitoare la **Cazinou** dar pot zice ceea ce am și zis încă din 1995 și am susținut și în cartea mea, ce va apărea curînd, „*A doua moarte a casei boierești*”: astfel de edificii reprezentative, cu faimă și ținută, nu pot fi lăsate să se păraginească fiindcă deocamdată nu a venit „cine trebuie” ca să le primească sub formă de cadou. Acum doi ani, cazinoul de la Vatra Dornei avea ferestrele obturate cu scînduri bătute în cuie iar acoperișul – desfundat, ca să nu mai vorbesc de pierderile de stucaturi. E de preferat această distrugere lentă – dar care se va accelera – decît o administrare înțeleaptă și generatoare de bani?

Dar „Băile”, fondul imobiliar balnear de la Vatra Dornei?

Pe tema „băilor”, concluzia este categorică. De fapt, Vatra Dornei căpătase abia pe la 1845 o oarecare notorietate în materie balneară și peste încă vreo zece ani încep extinderi. Dar „stațiune”, „băi” în sens modern altele decît niște feredaie și captări nesistematice, nu se puteau imagina. Prin 1866, „băile” intră în proprietate „comunală” și peste prea puțini ani – pur și simplu în proprietatea **Fondului bisericesc ortodox**. Apoi, însă, mai încolo de 1885, începe sistematizarea modernă și se dezvoltă stațiunea, cu proprietarul susnumit și, astăzi, șocant. Iată, deci: „Fondul” a creat, de fapt „stațiunea”. Ce se mai dorește?

Imaginea sugerată de articolele de presă dar întărită de dumneavoastră cu documente și erudiție este totuși impresionantă: o mare proprietate imobiliară și silvică, un fond imobiliar de construcții pur și simplu neobișnuit ca mărime, o „stațiune” aproape, un Cazinou. Dacă admitem că ar fi așa, întrebarea este: ce se va întîmpla dacă se restituie? Cine și cum administrează atîtea averi?

Cu siguranță, dificultatea principală ar fi administrarea acestor imense averi redobîndite. Aceasta, dar, numai dacă se vor administra individual, **unitate cu unitate**. Însă, pe cîte mi-am dat seama, **Fondul bisericesc ortodox** se constituise din averile **însulate** ale mînăstirilor și bisericilor românești desființate de austrieci, împiedicîndu-se astfel o „naționalizare” în folosul habsburgic ce nu s-a produs, prin urmare. Acest mecanism de **salvare** prin administrație confesională era, cu un termen modern, un fel de **Fond de investiții** cu patrimoniu ce se exploata spre a se dezvolta, spre a se obține venituri, într-un mod asemănător funcționării de azi a acestui gen de organizații de plasament. Cred, de altfel, că soluția de preferat – dacă, totuși, retrocedarea se va face – este chiar aceasta,

de a se reînființa „Fondul bisericesc ortodox” cu structură modernă de **Fond de investiții** confesional. Nu intru în detalii aici căci dizertația ar deveni specioasă însă, repet aceasta, schema financiară se poate construi coerent. Subliniez, însă: totul va depinde și de priceperea în a administra modern și calificat.

Vă propuneți, deci, consultant pentru viitoarele proprietăți ale „Fondului” reconstituit?

Vedeți, eu tot ce am făcut pentru Biserică am făcut fără arghirofilie. Pînă în 1990, scrisesem și publicasem peste o sută de studii și articole despre literatura bisericească din chiar acei ani ori despre mănăstiri în restaurare. Pe alții, care fac astăzi caz de „biserică”, nu i-am „văzut” pe atunci. Am făcut – și fac – totul cu pasiune și pricepere, militînd în serviciul cauzelor în care cred. De altfel, nu întîmplător medii academice internaționale recurg adesea la opinia mea și mă consultă cu încredere. Ar fi rușinos, ca intelectual român, să stau deoparte dacă Biserica îmi cere să depun talantul.

Spuneți, totuși, „dacă se va restitui”: ce obiecții credeți că se pot aduce ori, mai bine spus, ce căi legale considerați că vor trebui urmate?

În privința aceasta, voi face trei disociații. Întîia privește procesul „curent” de redobîndire de proprietăți, privitoare la parohii și mănăstiri; sînt „retrocedări” curente, „mici”. În general, Biserica Ortodoxă „a lucrat”, pe această temă, uimitor de slab și timid și cred că a greșit crezînd că i se va recunoaște de la sine dreptul istoric. În primele zile din 1990, în Palatul Patriarhal, i-am spus Prea Fericitului Teoctist – plin de amărăciune cînd „presa” cerea alungarea Domniei Sale și a altor ierarhi iar preoți răspopiți băteau cu bocancii în porțile Palatului – i-am spus, deci, să nu-i fie teamă, căci el este capul națiunii și de el ascultă poporul; și cred că a înțeles. Aceasta trebuie, în definitiv, să fie atitudinea Bisericii Ortodoxe, aceea a **Stîlpului de fapt** al acestei națiuni, administratorul de drept divin al viitorului național. Evident, ceva s-a făcut dar dacă se va colabora, în mod organizat, cu toate forțele pricepute dinlăuntru bisericii (căci, știți doar, că și noi, mirenii, facem parte din Biserică) spre a se obține ceea ce acesteia îi aparține de drept, socotesc că se va înainta mai repede și cu rezultate vizibile. Plus mediatizarea: presa știe puțin iar dacă nu i se furnizează constant puncte de vedere articulate nu comentează nimic sau comentează aiuritor și obiectivele mari se destramă.

Deci, concret, ce ar trebui făcut?

Pentru mănăstiri, parohii și episcopii, întâi de toate un recensământ pînă la ultima consecință a proprietăților „de drept”, utilizînd istorici, arhivari, bibliografi, de fapt întreg personalul calificat ce se poate utiliza. În unele locuri, aceasta s-a întreprins dar există încă multă teamă și pasivitate: să cerem puțin, că poate nu ne dă „primarul”. Voi spune clar: orice primar este în serviciul cetățenilor, nu stăpînul lor iar dacă „nu dă”, există justiție. Deci, procese pe toate căile de atac. Și, pe deasupra, presiune mediatică, lobby, ca să fiu mai direct. Se va spune că am o atitudine războinică dar această concluzie este indecentă. Repet: alții, destui, au avut obrăznicia să ceară prin fals ce nici nu visaseră că ar putea avea și „li s-a dat”, iar Biserica să aibă această atitudine defetistă? Sînt stareți de mănăstiri care îmi scriu cam așa: „am avea dreptul și la 20 de ha de teren arabil și 7 ha de fîneață, dar eu știu dacă ni le dă?”. Citesc și îmi vine să mor de „sînge rău” cînd eu știu că, în București, afacerile cu redobîndiri de case și terenuri au depășit de mult nivelul corupției acceptabile, universale, creînd averi frauduloase care te fac să-ți stea mintea în loc. În această ordine de idei, cred că Patriarhia trebuia să creeze de mult o comisie de patrimoniu imobiliar, cu specialiști recunoscuți, lipsiți de prejudecăți, capabilă să dirijeze strategia de „redobîndire”. În cazul Bisericii Ortodoxe, „redobîndirea” este, de fapt, o parte dintr-un proces de Reconquista.

Dar situația „Fondului Bisericesc Ortodox”?

A doua disociere privește situația „Fondului bisericesc ortodox” care, dacă va fi tratat laolaltă cu celelalte drepturi imobiliare ale cultelor se va încadra, probabil, la capitolul „negocieri”. Adică, într-un plan subțire: să păstrăm un echilibru între culte, să nu dăm totul pentru a nu supăra pe „nu știu cine” deoarece altfel s-ar pune condiții „pentru nu știu ce”. Dar, în acest caz, averile Bisericii Catolice de după Concordatul din 1927 s-ar mai „negocia” sau ar fi retrocedate direct pentru a nu se spune că favorizăm pe ortodocși? De fapt, eu susțin că va trebui să nu se invoce incoerenta „Lege Lupu”, deficitară în materie de viitor național, ci un alt document, ce se preconizează acum, cu capitol distinct privitor la „Fondul bisericesc” ori, poate chiar, o ordonanță separată de Guvern, dată fiind situația specială. Aduag aici încă un argument, ce nu s-a evocat, deși este esențial: retrocedarea ar putea aduce o proprietate **compactă, nu fărîmițată**, unde defrișările sălbatice nu ar mai fi cu putință. Apoi, iată alte argumente: de ce să nu elaborăm o lege, care – între-

meiată ca fapt pe această uriașă proprietate silvică ce ar susține cultural și confesional un întreg – să stipuleze declararea nordului Moldovei drept „rezervație a Biosferei“? Alții, în alte părți – mă gîndesc în principal la americani – sînt mai atenți la asemenea situații și nu se joacă defel cu conservarea unui mediu distinct ori poate chiar unic.

Ideea dumneavoastră este deosebit de interesantă; dar poate nu cerem deja prea mult?

Vedeți, și aici voi face a treia disociere, acest „caz“ este, de fapt, o hîrtie de turnesol și iată de ce: noi trebuie să ne hotărîm **ce dorim în istorie**, adică, de fapt, ce strategie vom făuri pentru națiunea română. Ne vom denatura tradiția ireductibilă prin corecții succesive în funcție de context ori ne vom dezvolta ceea ce ne exprimă inconfundabil, indiferent dacă impresia unora nu va fi binevoitoare? Faptele de istorie recentă ne ajută însă în decizie: în Grecia vocea Arhiepiscopului Atenei, cînd se face auzită, scoate sute de mii de oameni pe străzile Capitalei. Este posibil și aici acest fapt? Este, dacă vom ști să acționăm dincolo de mulțumirea statistică a majorității zdrobitoare de aproape 90% ortodocși.

De fapt, ce însemnează aceasta? Că instituțiile puternice – iar Biserica Ortodoxă este, aici, **Instituția** – se întrețin cu puteri diverse, între care stabilitatea generată de proprietate este capitală. Iată, deci, dilema: vom avea o Biserică Ortodoxă puternică, stabilă, „împroprietărită“ pe drept și din tradiție, aptă să organizeze națiunea în perspective clare și valide, fiind ea însăși axa națională? Ori vom avea „o biserică“, una dintre mai multe, slăbită de sărăcie, nevoi, și obligată la atitudini ancilare față de stăpîinii seculari? În aceste limite trebuie să ne hotărîm.

Dumneavoastră ce credeți?

Dacă Biserica Ortodoxă va deveni doar „o biserică“ atunci cu siguranță am dispărut ca popor și sîntem doar vorbitori de limbă română, cît om mai fi, dispărînd ca dalmații după cîteva zeci de ani. În ce mă privește, decît să văd Biserica în zdrențe, mai bine plec la mine, pe Ceahlău, să refacem schiturile lui Deceneu și s-o luăm de la capăt.

“TOP BUSINESS” nr. 20-21/2001

„Viața mea a fost până astăzi, și va fi la fel, cât va fi să fie, o dorință sălbatecă de a mă înrădăcina și, deci, de a trăi moral în universul tradiției“

Interviu de Elvira Irșai

Auzisem despre dl. Artur Silvestri ca despre un distins om de cultură. Era la jumătatea anului 2004. Tocmai colaboram la emisiunea „Identități” a Televiziunii Române, o emisiune în care erau puse în valoare și rădăcinile „etnice” ale unor personalități din lumea culturală și artistică românească. Mi s-au părut foarte importante întotdeauna rădăcinile, filonul provenienței fiecăruia dintre noi. Fără acestea, n-am avea o istorie și parcă nu am exista, întocmai ca un popor fără cultură, fără trecut. Și, cu acceptul domniei sale, am realizat acest mic portret.

*

Stimate dle Artur Silvestri, apar într-un „curriculum vitae” al dumneavoastră o serie de alăturări neobișnuite: scriitor, istoric al civilizațiilor, om de afaceri, editor. Apoi, doctorate în străinătate, călătorii în multe locuri, întâlniri cu diferite celebrități. Se zice, am citit în presă, că dumneavoastră l-ați convins pe Patriarhul Teoctist, în 1990, să se reîntoarcă pe scaunul patriarhal; deci, ați fi avut o influență în Biserică. Se mai zice că ați creat instituții și profesii. Iar o cronică literară recentă, despre una din cărțile dumneavoastră, vă descrie cu următoarele cuvinte:

„Ins tainic – misterul stârnește oricând controversale, îndoiala, în fond curiozitatea – Artur Silvestri luase pe vremuri, prin mustața largă – modelul era atunci, probabil mandarinismul valah al lui Petre Pandrea – alura în conjunctură a nereșinerii. Astăzi, chipul enigmatic i se va fi mărit, cred, prin adăugarea – sub vrejul impenetrabil al mustăților – a unei bărbi ampoloase patriarhale, accentuate de înălțimea pe suprafețe a firelor de pe obraz.”

„Enigmatic” vă mai numea, acum vreo cincisprezece ani, un alt istoric cunoscut. Ce este adevărat în ce se spune?

Este o exagerare că l-aș fi adus înapoi, în 1990, pe Patriarhul Teoctist. Cei ce susțin această legendă vorbesc din auzite deși știu „ceva” despre un șir de evenimente cu un caracter miraculos

ce s-au petrecut în chiar primele săptămâni ale aceluia an, în Palatul Patriarhal de la București. Nu le-am povestit niciodată fiindcă, și Patriarhul Teoctist și eu, ne-am hotărât atunci că le vom spune cândva, dar foarte târziu, când ceea ce trebuia să se întâmple se va fi întâmplat. Voi scrie, probabil, o carte despre aceasta, dacă Dumnezeu îmi va da zile și va îngădui să o fac. Despre celelalte, ce pot să spun? Sunt „documente”, poate fapte, în orice caz o urmă pe care m-am străduit să o las. „Enigma” ce se zice că mă înconjoară nu o pot explica; dacă există, se va explica vreodată.

Totuși, există ceva „enigmatic”, în privința originii. Am citit, în colecția revistei „Națiunea” pe care o conduceați în 1990, grupaje întregi de articole despre aromâni și chiar o scrisoare adresată Sfântului Sinodului unde cereați înființarea unei episcopii a aromânilor. Era ecouri ale originii „machedone”? Dumneavoastră proveniți, pe linie maternă, dintr-o familie de români macedoneni. Mama dumneavoastră se pare că se trage dintr-o familie care a venit cândva dinspre Munții Pindului. Poate îmi povestiți câte ceva despre familia dumneavoastră, asta ca să cunoaștem mai bine omul din spatele acestor activități de care am vorbit la început.

Într-adevăr, dinspre partea mamei rădăcinile sunt în Munții Pindului, într-o familie de aromâni, de oieri și de „brânzari”, cum se zicea pe atunci, care, cândva, într-un moment despre care nu știu nimic, veniră către Valahia. Motivul acestei migrații îmi apare ca fiind insondabil. Poate că era, ca și la alți „machedoni”, năzuința către „Sanctuar”, către Țara ideală sau poate o simplă criză economică locală ce produce efect căci până și Marile Migrații începuseră, în amurgul Antichității, din cauza unui război pentru pășuni, undeva în Asia necunoscută. Sigur este doar că se așezară în București, pe Dealul Uranus, pe strada Epicol, un nume straniu, pe care nu mi l-am explicat până în ziua de azi, deși sunt filolog. S-au așezat pe strada Epicol și, fiind foarte întreprinzători, se înlesniră, astfel încât, la sfârșitul secolului XIX, aveau prăvălie și case, unele dintre ele înălțându-se cu etaj, ceea ce nu era atât de obișnuit, la vremea aceea, cum este astăzi. Nu îmi dau seama ce s-o fi întâmplat, până la urmă, și cum s-a fragmentat o avere ce nu era mică. Oricum ar fi, la noi în casă se vorbea rareori despre ei fără să îmi pot da seama care să fi fost motivul acestei tăceri. Dacă ar fi să am o atitudine propagandistică stupidă, cum au mulți, aș pune-o pe seama contextului istoric. Eram în anii '50, pe când nu era bine să te tragi dintr-o spiță veche sau dintr-o spiță avută. Dar eu n-aș spune că

aici era motivul acestei tăceri ci un ceva indefinit, care derivă din **răul românesc**. Acesta însemnează și un fel de nepăsare și o diktatură a prezentului: sentimentul că totul se desfășoară acum. Mulți dintre români nici nu mai știu cine au fost bunicii și străbunicii; uneori chiar și despre părinți nu se mai spune nimic. E bine, e rău? Nu putem să știm dacă e bine, sau e rău, în sensul că nu putem să judecăm. Dar e un fapt.

După mine, e un rău, oricum...

Uitați-vă acum, când acest proces devine de la o zi la alta mai stăruitor și chiar virulent, câte personajii fără memorie ne înconjoară. Probabil că și dintr-un anumit sentiment de spaimă în fața acestei atitudini, viața mea a fost până astăzi, și va fi la fel, cât va fi să fie, o dorință sălbatecă de a mă înrădăcina și, deci, de a trăi moral în universul tradiției. Poate că de aceea am dorit, efortându-mă să aflui cât mai multe nu numai despre familia mea și, deci, despre rădăcinile mele, ci și despre ceea ce însemnează tradiție în metafizic. La drept vorbind, nu mi-a fost ușor căci la noi în casă nu se vorbea în acest fel: nu se vorbea nici despre ramura „aromână” decât cu aluzii vagi și nici despre cealaltă ramură care era, pentru epoca de atunci, și mai incomodă: era o familie de boieri.

Bine, dar în familia mamei dumneavoastră se vorbea limba „macedoneană”, poate se țineau niște obiceiuri, sărbători.

Cu siguranță că se vorbea. Sărbătorile nu mi le amintesc, dar ceva ca un ecou dintr-o Atlantidă dispărută, care vorbea o limbă pe care alții nu o mai înțelegeau, a rămas în tipar și a pătruns până aici. Bunică-mea, Mama Mare, cum se zicea, era o femeie blândă, calmă, fără o profesiune precisă. Avea profesiunea tipică pentru femeia tradițională în România și, anume, **stăpâna casei**. Mi-o amintesc și astăzi cu emoție: avea niște ochi albaștri, pătrunzători, era foarte religioasă. Și uneori mai spunea câte o bucată de frază de neînțeles. O mai țin minte și acum vorbind despre o lume asemănătoare cu a îngerilor.

Iată o expresie poate stranie și, poate, „eretică”. La drept vorbind, aromânii sunt o realitate dincolo de contingentul românesc căci, în imediat, noi trăim într-o Românie vizibilă și concretă, tactilă și definită, ce se poate descrie și identifica. Dar unde sunt aromânii? Sunt într-o istorie pe care nici măcar nu poți s-o identifici. Cine sunt ei? O Românie posibilă? O „Românie Mare”, mai „mare” decât ceea ce fusese vreodată? Poate o Românie paralelă? Un munte care e atât de îndepărtat, printre niște munți care sunt atât de îndepăr-

tați, încât par că sunt într-o carte. Nici măcar istoria lor documentată nu se cunoaște. Dar, de fapt, noi nu ne cunoaștem **România istorică, ipoteza națională** ci doar această **realitate de consecință**, care, fiind rezultată din „restrângere succesivă”, este cea unde ne resemnăm să trăim. Cine mai știe astăzi despre marele oraș balcanic Moscopole, cu Academia de la Moscopole, și cu universitatea de la Moscopole? Uneori îți vine să crezi că existaseră într-o realitate paralelă sau într-un vis.

Vorbeați, la un moment dat, despre familia tatălui, când spuneți că vă trageți dintr-o veche familie boierească, de români, stabilită la Drăgănești-de-Vlașca.

Aceasta este o istorie tot atât de „ireală”, ca și un roman pe care l-am aflat bucată cu bucată, ca și cum aș fi citit câte un fragment de poveste dintr-o carte. Nici despre „boierii scăpătați” nu se vorbea la noi sau se vorbea într-un mod hieroglific. Din aceste „hieroglife de cuvinte și de fulgurație de imagine”, mi-a mai rămas, totuși, câte ceva. Eram copil în Vlașca, țin minte ca și cum ar fi fost ieri, o încăpere încețoșată unde stăteau mai multe dintre surorile bunicii mele din partea tatălui: un clan de femei, toate șefe, șefe de trib; un matriarhat total, „boieroaiice scăpătate”; deși nici nu se poate spune „boieroaiice” căci decăderea venise cu repeziciune.

... Stăteau în odaie, în clarobscur, și priveau, cu o emoție indescriptibilă, un inel atât de special, cu lucrătură, și cu o piatră mare, verde, care a fost confiscat la puțin timp după acest episod. Era ca într-o confrerie de femei care aveau, în mâinile lor, ceva ce le fascinează: elementul magic pe care-l priveau. Când am deschis ușa, ele ascuseră repede acest obiect „secret”, mistic, ca și cum ar fi fost interzisă „inițierea”. Scena pare a mai avea ceva legendar căci tot pe atunci am văzut și o sabie, **sabia lui lancu Jianu**, cum i se zicea. Era o armă frumoasă, aproape ritualică, bătută cu nestemate, înconvoiată; s-a confiscat și ea, odată, cândva, și a dispărut.

Atunci am întrezărit, însă, „secretul”, enigma și confreria în acea comuniune ritualică de femei trăind în matriarhat. Acestea nu erau, la drept vorbind, „urmașe de boieri”, ci ramură crescută în paralel, viță neconfirmată. Și povestea lor începea ca într-un epos. Se trăgeau dintr-o fată a lui lancu Jianu, adusă de cineva, la o vreme, alături cu doi saci cu galbeni și cu tot felul de scule și lăsată în Vlașca, la Drăgănești, un târgușor. Se așezase la un țăran bogat din partea locului care poate că avusese și vreo legătură cu una din „frățiile” lor de câmpie necunoscute azi și ignorate căci noi știm mai multe

despre „companioni“ decât despre adunările noastre enigmatice de la munte și de pe plai. A lăsat-o cu bani cu tot, cu avere și poate că el, sau altul, vreun „căpitan“, o fi dat și un „așezământ“, o poruncă, un legat.

Era o avere destul de mare dar s-a risipit, ca și cea a „machedonilor“, dar nu de tot. Când am venit pe lume, „Urmașele“, acea confrerie de femei ce priveau, uluite, apele verzi ale pietrei de inel, stăpâneau multe în acel loc și chiar în „șapte sate“ depărtare, aveau o mulțime de gospodării și, deci, le mai rămăsese ceva. Oricum ar fi fost, „se țineau mândre“ și nu se amestecau cu localnicii. Ele, și urmașii, de regulă „băieți“, încuviințaseră declasarea, totuși relativă, și o și depășiră, fără a o deplânge. Avera se înlocuise cu meritul și cu „fapta“.

Așa se întâmplă cu „familiile istorice“?

Astăzi, se tot vorbește, în mod frivol, de „familii istorice“ dar, în această materie, eu sunt destul de rezervat și nu cred în asemenea formulări. În fond, toate familiile sunt istorice. Nu există nici o familie la noi (și, de fapt, nicăieri) care să nu aibă istorie pentru că nu există nicăieri generații spontanee. Mai mult decât atât, în orice familie există o tradiție de „faptă bună“ ce ne vorbește despre cel ce a făcut o casă, o fântână, o cișmea, a pus în pământ zece pomi, săpând cu lopata. Acestea sunt fapte ce **crează istorie** și, prin urmare, din orice direcție am privi, încheierea făcută aici se confirmă.

Spuneți, acum, ceva subliniat deseori; este o fabulă, o „morală“?

Există o morală în toate și eu am crescut în acest univers unde „fapta“ era valoarea de căpătâi. De pildă, bunica mea din partea tatălui, o femeie aprigă, exemplifică și ea această **trezire din scăpătarea aparentă**. A făcut „școală de învățători“ cum era prin anii douăzeci și ceva, în secolul trecut. Era înscrisă în „Tinerimea Română“, deci o intelectuală rurală; venea din lumea lui Iorga, din lumea lui Haret, lumea descălecatului la sate, o lume frumoasă, de un calm scandinav. Astăzi noi nu înțelegem aceste realități sau trăim foarte departe de ele, în realități lipsite de identitate precisă. Atunci nu era așa. Oamenii știau ce vor, și voiau ceva definit pentru sat, vecini, familie și neamuri. Și, până la urmă, pentru Neam; o noțiune distinctă și imutabilă, ca o stea polară și nu o temă de luat în derădere, precum este azi.

Bunică-mea, zic, s-a apucat să fondeze școli, în plasa Drăgănești, în județul Vlașca, să fie epitrop pe lângă bisericile de acolo, să facă, de fapt, ceea i se părea obligatoriu pentru „intelectualitatea

satelor”, un termen atât de puțin întrebuințat acum încât nici nu știm dacă mai poate să fie înțeles vreodată, deși trebuie și conținutul există. Îi păstrez o amintire luminoasă, greu de explicat în prea puține cuvinte; de ea mă leagă un fel de miracol.

Chiar așa? Nu folosiți o figură de stil?

Nici nu mi-aș îngădui. Căci ce altceva ar fi putut să fie dacă „s-a întâmplat” să-i găsesc fotografia ce se publicase pe coperta revistei „Femeia”, cândva, înainte de 1960, aici, între sute de reviste vechi, uitate în pivnița acestui bloc cumpărat de noi acum mai bine de doi ani? Fotografia unei femei, din alte vremuri și din alt loc, așezată pe coperta unei reviste despre care mi se povestise, dar se pierduse...

Totul mi se părea inexplicabil deși astfel apar „potrivirile”, care nu sunt coincidențe. Numai un miracol a făcut ca eu să cumpăr această clădire, să mă ocup de „lucrările grele” și să fiu acolo când se curățau odăile auxiliare, să observ aceste hârtii, dintre nu știu câte altele, să iau revista, s-o răsfoiesc și să-i găsesc imaginea pierdută. Există o enigmă în aceste întâmplări pentru că suntem într-un univers al misterului. Acolo, (*face un semn către un colț al încăperii unde se găsește un tablou de mari dimensiuni – n.m.*), o să vedeți un tablou vechi pe care urmează să-l trimit la un restaurator, pentru reparații; și pe el l-am găsit aici, într-o altă pivniță.

Știu că vă pasionează arta; ați și scris unele articole despre colecții și colecționari și câteva eseuri despre pictori.

Voi publica și o carte, cândva, în această materie.

Sunteți un colecționar de artă sau doar un amator?

Nu sunt chiar un amator în sens curent dar sunt „un amator” în sens original, căci iubesc obiectele vechi. Însă n-am făcut negustorie din această pasiune și nici nu voi face vreodată. Am adunat, cu vremea, multe piese interesante, tablouri, mobilier divers, gravuri, porțelanuri și mai ales cărți vechi.

Cât de vechi?

Unele au și două sute de ani. Am cumpărat ceea ce mi-a plăcut și ceea ce am socotit că merită să ne înconjoare, pe soția mea și pe mine, să ne facă viața mai liniștită și să ne dea un sentiment de seninătate, acela că nu ești singur într-o casă cu pereții goi.

Să mai spun, totuși, câteva cuvinte despre „tabloul abandonat”, acesta, pictat de Rațiu, pe la 1920. Cazul este tipic și „românesc”, căci nimeni nu s-a gândit să-l conserve; nu s-a gândit nici măcar să-l ducă la o consignație, să-l vândă cui îi trebuie și să câștige niște bani, bineînțeles. Însă toate acestea nu sunt numai enigme,

sunt și „fabule“ fiindcă arată o concluzie dramatică, unde intră un gen de nepăsare, tradusă într-un fel de abandon al trecutului; nu o dorință de a nu avea memorie ci pur și simplu **o indiferență față de memorie**. Uneori îmi fac și eu culpă fiindcă m-am lăsat cuprins de această apă întunecată a uitării.

Bunica, pe care n-ați uitat-o, mai era importantă, așa cum ne-ați spus, la un moment dat, și prin înrudirea cu un mare ierarh. Cine era?

Bunica mea din partea tatălui era „vară primară“ cu unul dintre cei mai importanți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române din secolul ce abia a trecut: Mitropolitul Tit Simedrea. El are o biografie specială. A fost un cărturar „mare“, un cleric prestigios, un „Păstor“. Și la o vreme, a ajuns mitropolitul Bucovinei la Cernăuți, în anii '40. Să fii mitropolit la Cernăuți, într-o țară care se reface după fracturi, era ca și cum ai fi ajuns în Africa, printre păgâni. Era aproape un misionar.

În 1944, a fost izgonit de pe scaun. S-a retras la o mănăstire unde a trăit până în 1971, când s-a dus la cele veșnice. În tot acest timp – la mănăstire trăind, fiind episcop de mănăstire, „mitropolit în retragere“ – a făcut nenumărate cercetări de istorie medievală și a publicat studii uimitoare prin erudiție și perspectivă. Pe unde a trecut el odată nu se mai poate decât adăuga câte o linie firavă, dacă se va mai putea adăuga ceva. Dar nu l-am cunoscut. Auzisem despre el când eram copil, și tânăr după aceea, dar abia în ultimii șase-șapte ani am descoperit opera lui. Puteam măcar să fi aflat câte ceva de la cei ce i-am cunoscut, la rândul meu, și-l cunoscuseră și pe el, „oameni de Biserică“, oameni mari: Roman Stanciu, Nestor Vornicescu, Antonie Plămădeală. Dar n-am făcut-o. De ce oare nu am făcut nimic? Cred, totuși, că există o participare inexplicabilă la „răul universal“ fiindcă noi ne lăsăm duși de timp. Timpul, în scurțea lui de fluviu imens pe care uneori nici nu-l percepi, te ia și te duce. Unde? Nicăieri.

Aceasta este, de altminteri, una din temele de „căință“, pe care mi le-am impus.

Aveți un mod neobișnuit de a descrie situațiile de viață. Mă întreb dacă se datorează formației culturale, într-un anume fel. Ați urmat studii filologice, pe undeva firești având în vedere că ambii părinți au fost profesori, și ați debutat în literatură cu eseistică și critică literară. Să vorbim despre dascălii care v-au format și despre ceea ce ați scris în anii de început.

Eu am debutat în literatură în 1972, îndată ce am început studiile la Facultatea de Filologie. Eram solitar și, într-un anume sens,

„izolat“ căci nu aveam nici o legătură cu „generația mea“ (o noțiune in-inteligibilă) și nici cu mulți dintre „dascălii“ evocați aici. „Formația“ mea nu s-a produs didactic ci într-un spațiu despre care se vorbește puțin. Anii aceia erau de fapt „insuflați“, acesta este termenul, căci se presimțea, îndărătul realităților superficiale, o energie puternică, o energie care lucra, venind aproape „din nevăzut“. Și această energie nu era în cadrele instituționale propriu-zise, era în mediile culturale „paralele“.

Poate că prin întâmplare sau, mai degrabă, printr-o potrivire, am ajuns alături de **cărturarii bătrâni**. Era ca un fel de sectă de cathari, rămasă pe lume ca și când Evul Mediu nu se încheiase.

Cine erau aceștia?

Nu erau puțini, la drept vorbind. Erau savantul Edgar Papu, părintele „protocronismului“, arhitectul Constantin Joja, Romulus Vulcănescu, autorul „*Mitologiei Române*“, medievistii I. C. Chițimia și Pandele Olteanu, anglistul V. Ștefănescu-Drăgănești, Anton Dumitru, straniul autor al „*Cărții întâlnirilor admirabile*“, apoi mai mulți „cărturari de biserică“, de neuitat: întâi de toate vlădica Nestor Vornicescu. Aș fi vrut să-l cunosc pe Constantin Noica, dar nu am mai apucat căci nu mai era loc, și fiindcă se instituise un „cordon sanitar“ împrejurul lui, ca și în cazul lui Petre Țuțea.

Un „cordon sanitar“ ? Era posibil? De ce?

Atunci nu mi-am putut explica această „sufocare“, cu caracter parazitar, produsă de personajii care, prin lucrarea ulterioară, au arătat că erau incompatibili prin convingere cu cel ce ne dăduse „sentimentul românesc al ființei“. Astăzi, însă, cred că acțiunea lui trebuia împiedicată să ajungă în masse și să se extindă, creând „curent“ și „mișcare“ iar această adăugare de prezențe nepotrivite era ceea ce trebuia spre a-i crea imagine de „excentric“, voce propovăduitoare în deșert, plantă fără fruct. Pentru el, care era un misionar și un profet, **inaderența aparentă, dar arătată ca și când ar fi existat**, crea descurajare iar pentru noi, aflați în afara „cercului încheștat“, componenta comunității de așa-zisi „prozeliți“ aducea nelămurire, incertitudine și o dezamăgire ce nu o merita, căci el urmărea ca să deslușească și să „iradieze“.

Totuși, Noica nu era singurul capabil de „iradiere“, cum spuneți dumneavoastră. Erau și cei despre care ați vorbit. Ce erau ei, până la urmă?

Aceștia erau **Învățătorii Nației**. Către acești povățuitori secreți, m-am îndreptat de la început.

De ce ați făcut așa?

De fapt, nu știu de ce căci nu a fost o doctrină pe care să mi-o asum; a fost ceva indistinct, poate o altă enigmă. Dar pe ei îi înțelegeam, cu ei mă înțelegeam, vorbeam aceeași limbă; o limbă care nu aparținea actualității imediate și nu supăra cu nimic căci parcă am fi trăit, cu toții, într-o **realitate paralelă**. Abia după o vreme am înțeles și explicația acestui simțământ. Era ca și cum ai sta în bibliotecă; doar că biblioteca nu însemna doar cărți, însemna și **oameni care făceau cărțile din bibliotecă**. Acesta era mediul meu, căci eu am fost, „prin conformație” un om de bibliotecă. De fapt, biblioteca este spațiul libertății absolute: alegi ce vrei, ce te interesează, și începi să te definești în acest fel. Acum, încercând un mic sondaj în subconștient, bănuiesc că biblioteca în care am trăit câteva săptămâni, în 1969, când ieșeam din adolescență, o bibliotecă din Italia, a constituit o amprentă esențială. Acolo s-a întâmplat să ajung foarte de tânăr și am locuit în biblioteca marelui arheolog român Dinu Adameșteanu. Dinu Adameșteanu era un „Om Mare”; a murit de curând, foarte puțin evocat de lumea culturală de aici, o „lume creolă”, ignorantă și lipsită cu totul de reprezentări în materie de valori. Dinu Adameșteanu era, la data aceea, unul dintre cei mai însemnați arheologi din Italia. Era „soprintendente alle Antichita della Basilicata”, ceea ce însemna șeful tuturor săpăturilor arheologice din sudul Italiei. Avea reședința la Potenza și șantiere deschise peste tot, până la Marea Mediterană.

Cum ați ajuns la el? Erați foarte tânăr, nu-i așa?

Cred că este o consecință a orânduieilor de sat tradițional. El și tatăl meu erau „copii de intelectuali de țară” (popi și învățători) și se cunoșteau, fiind „vecini”, adică din sate învecinate, din Vlașca. Erau câțiva, în tinerețile lor, dar nu au rămas împreună. Îi risipise vremurile în toate părțile: pe Dinu Adameșteanu în Italia, pe Ioan I. Mirea la Paris, unde am cunoscut, în '71, o experiență stranie, în preajma acestui mare pictor și el uitat, căci noi ne uităm valorile, ce nu se mai disting pe scena ocupată de fel de fel de panglicari. Și acolo, la Potenza, în 1969, am trăit în această bibliotecă: era o bibliotecă îndesată pe câteva rafturi, unde cărțile stăteau așezate pe două rânduri. Am dormit, o vreme, pe un pat de campanie, aproape soldătesc, un pat militar, unde înnopta marele arheolog și mă lăsase pe mine să dorm acolo, căci mă găzduia.

Aveți 16 ani?

Ceva mai mult de 16 ani: eram licean în București, voiam să fac literatură, voiam să fac istorie, voiam să fac arheologie, voiam

să fac multe. Și eram de-o curiozitate ieșită din comun. Imaginați-vă: vii din România și găsești acolo, ce? Colecția revistei „Destin” editată la Madrid de George Uscătescu, conținând tot felul de studii, articole, poezii, literatură, aproape o enciclopedie portativă. Stai noaptea, o citești. Și ce mai găsești? „Pe strada Mântuleasa” de Mircea Eliade, apărută atunci, de puțină vreme. „Revista Scriitorilor români”, care apărea la München, ca un fel de continuare a „Revistei Fundațiilor Regale” – avea aceeași copertă, în același corp de literă și în aceeași culoare – conținând felurite eseuri. Țin minte unul dintre acestea: un studiu al monseniorului Aloisiu Tăutu despre Niceta de Remesiana, primul poet român, așa îi zicea el. În raport cu „viziunea canonică”, noutatea era tulburătoare căci noi știam că literatura română începe cu „perioada slavonismului cultural”, cu „Scrisoarea lui Neacșu”. Însă, contrar obișnuinței, acolo citisem despre un poet, Niceta de Remesiana, autorul marelui imn „Te Deum Laudamus”, ca despre un scriitor proto-român, străromân. Ce să fie aceasta? Iată o întrebare ce a rămas suspendată o vreme. Însă efectul se va simți peste mai bine de zece ani, când apăruse la noi „ideea literaturii străromâne”: o inițiasse Părintele Ioan G. Coman și o dezvoltase mitropolitul Nestor Vornicescu și, fiindcă o cunoșteam, am arătat adeziunea și m-am grăbit să contribui nu doar prin susținere și comentariu ci și prin studii, unele fiind prioritate în materie.

Acum imaginați-vă această bibliotecă ca un fel de cuptor alchimistic, ca un loc secret în care întâlneam realități stranii și „eretice”. Probabil că amintirea aceluia loc, sau sentimentul de libertate ce încercasem obligându-mă să nu cred nimic esențial fără să verific, s-au întipărit în materia morală încă ne-formulată și m-au orânduit să mă comport așa cum mă comport și azi: ca un om liber.

Interesant, în ce an se petrecea?

În 1969.

Încă mai era liberă circulația între țări; de aici și faptul că ați putut pleca...

Circulația între țări era cum era; nici în Evul Mediu nu se circula mai ușor decât atunci. Uneori se circula mai ușor, alteori era mai puțin îngăduit. Însă eu nu am suferit din acest motiv, căci, de fapt, până astăzi, am păstrat o anumită inapetență pentru „cunoașterea turistică”.

Vi se pare inutilă?

Nu așa spune astfel, deși, pentru mine, „cartea despre oraș” poate substitui vizita în orașul însuși. Dar există și episoade tulbură-

toare, ce nu ar produce efect intelectual dacă nu s-ar fi consumat în realitate. Între acestea, cele mai vechi – și poate și cele mai accentuate – le-am trăit, odinioară, în șantierul arheologic din „Magna Graecia”. Un „șantier arheologic” este un fel de miracol continuu căci tulburarea ce o încerci atunci este de nedefinit, așa spune chiar că este nemăsurată. Sunt pretutindeni „întâmplări” și „potriviri”. Astfel, întâmplarea face să apară ceva ce nu știi ce va fi. Și afli, apoi, că este o gură de amforă sau că este un vas ritual pentru ofrande; și le vezi cum ies la suprafață, prin hazard și după cine știe câtă vreme; mulți ani, evident. Emoția este copleșitoare. Și dacă nu așa fi fost scriitor, ar fi trebuit să fiu arheolog.

Să ne întoarcem puțin la o „altfel de arheologie”, la acele rădăcini de care vorbești. Ați scris o serie de articole despre aromâni și, la un moment dat, ați cerut înființarea unei Episcopii a aromânilor.

Așa este. În 1990, dețineam conducerea ziarului „Națiunea” pe care îl reînființasem; fusese una din marile publicații pe care le păstorise G. Călinescu, în anii '40. Am avut, atunci, participarea necondiționată a lui Iosif Constantin Drăgan în această operațiune și „Națiunea” devenise, în 1990, un instrument de Reconquista.

Despre aromâni am compus, printre altele, în „Națiunea” o scrisoare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cerând stăruință în a se înființa episcopia aromânilor. Bineînțeles că erau anumite piedici de natură canonică, în această materie, le cunoșteam dar nu erau de netrecut. Abia după câteva luni am primit o scrisoare foarte politicoasă, din partea episcopului- vicar patriarhal de atunci, conținând promisiunea că „se va studia”.

Și s-a studiat?

Cred că s-a studiat și nu o avem nici până astăzi dar avem episcopie la Giurgiu iar dacă, prin aceasta, s-ar putea înțelege „episcopia Sudului” ar trebui să se adauge undeva o particulă capabilă să o identifice...

Interesant punct de vedere! Ce ar însemna aceasta? Și cum ar trebui făcut?

Aceasta ar însemna că noi ne re-câștigăm memoria colectivă inclusiv prin „semne” și „simboluri”, între care „geografia sacră”, definind, la drept vorbind, o administrație organică, trebuie să iasă la **suprafața cuvintelor uzuale**. Aici, Biserica ar fi trebuit să acționeze și să își scoată la iveală straturile documentate alături de acelea probabile dar, în chip învederat, „puternice”.

Și nu a făcut-o?

A făcut-o numai până la jumătate. Noi avem, ca să exemplific, „episcopia Sloboziei și Călărașilor“ care, de fapt, ar fi trebuit să fie „episcopia de Durostorum“ sau, mai exact, „Mitropolia de Vicina“, documentată la 1359. Dar unde sunt „Mitropolia Proilavului“, adică Brăila și „Mitropolia de Curtea de Argeș“ de unde, în vremea lui Mircea cel Mare, a început să se observe prototipul bizantin?

Bineînțeles că, în materie de aromâni, noi ar fi trebuit să avem „episcopia de Moscopole“ sau „de Remesiana“, ce ar fi putut să se adauge la titulatura „episcopiei de Giurgiu“ dacă nu era cu puțință a se organiza în „Neamul“ lor. Și poate că o vom avea vreodată, dacă o vrea Dumnezeu.

Aveți o viziune pe care nu am mai întâlnit-o. Continuând, unde credeți că ar mai trebui să existe asemenea „puncte nodale“?

În numeroase locuri unde există, de fapt, dar trebuie „recunoscute“, adică „traduse în mitul colectiv“. Aici mă rezum numai la Ceahlău unde tradiția de „spațiu de sanctuar“ este atât de veche și cu o atât de impresionantă continuitate încât a constitui o „episcopie de Ceahlău“ este ca și cum ai recunoaște că există culorile primare. La drept vorbind, aceasta și există fără a se numi astfel. Întâi și-întâi, prin prestigiul colectiv al locului, a cărui magie nu se clatină și, de fapt, s-ar clătina numai când nu vom mai vorbi românește ori, poate, nici măcar atunci.

Apoi, există cum s-ar zice, „in petto“, căci **reconstituirea spațiului bistrițean**, ce s-a făcut în acești ani prin înființare și re-clădire de peste treizeci de mănăstiri cu vechime, nu-i decât o poruncă ascultată de orânduitorul lui, arhimandritul Ciprian Zaharia, starețul de la Bistrița de Neamț, **episcopul natural** din acel tărâm.

Pe dumneavoastră v-a preocupat, se pare, tematica această creștină. De altfel încă din anii '80, scriați studii despre tradiția bizantină sau despre traducerea Bibliei din secolul XVII. Cert este că în ultimul timp ați publicat sau sunt în curs de publicare o serie de eseuri cu tematică creștină. Ați mai scris în 2001 despre retrocedarea averilor bisericesti. Sunteți o persoană religioasă cu adevărat?

Dumneavoastră descrieți religiozitatea ca și cum ar fi ceva dobândit și încuviințat ori respins. Însă eu cred că, prin însuși **tiparul** ce ne face posibili, aparținem unei realități necontingente. Eu

nu am scris în „tematică bisericească“ astfel încât să epuizez un subiect oarecare ci spre a întări ceea ce, la noi, reprezintă însuși factorul constitutiv și, deci, Instituția.

Ați menționat și unul dintre fasciculele privitoare la retrocedările averilor bisericești, ce rămâne o realitate tulburătoare. Din păcate, în climatul frivol ce domnește în această țară aproape blestemată, nu se discută niciodată în termenii ce sunt trebuitori. Noi vorbim despre retrocedări într-un chip pompieristic și propagandistic și niciodată în datele unei filozofii sociale și unei filozofii a istoriei care este, însă, obligatorie. La noi, când se invocă „fondul religios bucovinean“, răspunsul cinic se formulează astfel: „Ce să facă popi-mea cu atâta avere? E capabilă să-l administreze?“

Dar aici și Biserica greșește fiindcă nu stăruie în a fi așezată acolo unde îi este locul. Prudența ei – sau mai bine zis „atitudinea rezervată“ – este însă o chestiune a viitorului național. Voi trata, în lărgime, această temă într-o carte ce va exista curând și care, prin titlu, spune totul; se cheamă „Biserica în purpură sau Biserica în zdrențe“.

Cu tot interesul dumneavoastră, mai nou, pentru activități în afaceri, ați rămas totuși un cărturar. Scrieți mult și m-ar interesa să știu „ce anume“ în afară de ce am auzit până acum.

Scriu și mult și puțin. La drept vorbind, eu am scris mult, am scris atât de mult încât în dosarele mele există zeci de cărți încheiate și o să-i vină fiecareia dintre ele sorocul.

Dar eu am scris ca un om liber. Astăzi, nu mai scriu atât de mult pe cât aș dori pentru că intervin, deopotrivă, bătrânețea și sentimentul înțelepciunii pe care îl dobândim, din păcate, târziu, și de-aceea mă gândesc întâi de toate, să am vreme să pot să public ceea ce este încheiat. În această materie, aș vrea să spun însă altceva. Nu cartea care-ți poartă semnătura este importantă, ci amprenta ce se lasă, spiritul acțiunii morale și intelectuale, modelul sau exemplul, „urma“ ce ar trebui continuată. Căci, numai în acest fel există o continuitate ce ne susține istoricește. Iar o societate agregată – și România va trebui să rămână o societate agregată – nu trăiește în istorie decât prin **idei-fortă** ce stăruiesc.

Ce credeți că vă definește ca om?
Sentimentul misiunii.

2004

„Suntem într-un undeva care se recapitulează tot timpul, se repetă și ne vorbește“

Interviu de Elisabeta Iosif

Dialogul cu scriitorul Artur Silvestri înseamnă întotdeauna o revenire în lumea spiritului, în care inteligența este deschisă spre analogie și conexiuni. Domnia Sa este pentru mine mentorul care ne „scaldă” într-o „baie de idei”, fiind întotdeauna Înțeleptul „rațiunii care unește”, sesizând coerența lumii de ieri și de azi. De aceea, a fost o sărbătoare orice dialog purtat și o bucurie să îl ascult timp de o oră ,când am realizat împreună „Înțelepții cetății”, o emisiune pentru Fonoteca de Aur a Radiodifuziunii Române. Aș mai spune că, în acest univers al înțelepciunii, cuvântul devine pentru maestrul Artur Silvestri simbolul Gânditorului, pentru domnia sa, Cuvântul, având valoare de simbol cu semnificații sacre. Cred că așa s-au născut și ideile acestui volum pe care l-a așezat în rândul celorlalte cărți, „po-trivindu-se”, așa cum spunea, „într-un tablou de conștiință colectivă”. În ceea ce mă privește, mă consider onorată în alăturarea cu Domnia Sa, un istoric al civilizațiilor și un promotor cultural de talie enciclopedică. Iar dialogul nostru a reflectat atâtea universuri, uneori frânte și tot atâtea pierdute, dar și o mărturie a faptului că, „in modelul Omului Mare” îi așează pe palierul spiritual al unui gânditor cu puteri magice.

*

Domnule Artur Silvestri, cu dumneavoastră e greu să încep un dialog pentru că sunt multe teme și domenii de abordat. Să vorbim, în primul rând, despre cercetările dvs. cu caracter științific și literar. Ați scris mult, dar ați scris cu folos?

„Cercetări cu caracter științific și literar”, așa cum le denu-miți, au fost multe și au început demult însă prea puține se cunosc căci, în această materie, „opera” este încă inedită ori „însușită”.

Începeți cu o afirmație surprinzătoare: multe cercetări, spu-neți, sunt inedite. Să înțeleg că nu ați publicat încă unele din cer-cetările importante?

Întocmai așa cum bănuți deși, la o privire superficială, nici măcar nu ar fi cu putință să se imagineze aceasta căci există „ope-ra” vizibilă, alcătuită din zeci de cărți și câteva sute de studii și, prin urmare, nu ar mai fi loc și pentru opera „indefinită”. Dar aceasta

este de câteva ori mai întinsă și, de fapt, constituie materia cu greutate, ce s-a definit dar nu s-a încheiat și nu a căpătat forma finală. „Cazul” este surprinzător și ar trebui explicat.

Așa este, dar o puteți face?

În câteva cuvinte aș încerca deși poate că ar trebui să stăruim cu o altă ocazie și cu extensiune. Dar câteva adaosuri sunt posibile și acum. Eu m-am format intelectualicește într-un fel ce nu se potrivește cu „vremea mea” și nici cu vârsta obiectivă, devenind, mai apoi, căci altfel nu se putea „critic literar”, „foiletonist”, comentator de fenomen curent ce se aplică în imediat. Aceasta era, însă, obligația de a examina clipa, deși eu aveam și conformație dar și instrucție de istoric, înțelegând prin aceasta o privire de sus și o contemplație „din avion”, voind să îmbrățișez fenomenele din cu totul alte perspective decât acelea ce descriau contingentul. În spatele a mii de pagini de eseistică și de „cronică literară” stau de câteva ori mai multe pagini scrise în materie de istorie a literaturii și, dezvoltând, de istorie a culturii și civilizației românești. Sunt, până la urmă, „cărți consumate”, adică „gândite” și „documentate”, a căror obsesie s-a încheiat și care, fiind formulate, este „ca și cum ar fi existat”.

Puteți să fiți mai explicit?

Nu este ușor dar am să exemplific, poate în acest fel voi fi mai lămurit. „Imago Daco-Romaniae” este un ciclu de șapte volume, care, începând cu „Utopia hiperboreană” s-ar fi încheiat, după o excursie în epoci diferite, din antichitatea timpurie până recent, la „generația Țării ideale”; era o înșiruire de cărți ce s-au scris pe fragmente și, ca să le pot scrie, a trebuit să le documentez atent și să dezvolt, verificând pas cu pas, teze care astăzi par „eretice”, deși sunt o însumare de concluzii ce, științificește, nu par extravagante dar nu se discută și, multe, nici măcar nu se cunosc. Ca să o scriu a trebuit să citesc, și să compar, „Istoriile” lui Herodot în traducere română și în ediția franceză, în juxta, a lui E. Legrand, să caut ediția grecească a scrierilor „scitului” Anacharsis și să îmi alcătuiesc propria ediție „de lucru” a „Învățăturilor lui Zalmoxis”, întocmită în felul fragmentelor Diels, de unde a rezultat filosofia lui Pitagora. Pe aceea „zalmoxiană”, reconstituită, nu am publicat-o, încă, dar am greșit și poate că voi îndrepta în curând aceasta amânare de neiertat. Uneori, experiențele intelectuale au avut ceva straniu prin stăruință și chiar și prin grad de inutilitate. Vreo câteva luni, în 1985, am recitit traducerea „Cronicii Notarului Anonim”, făcută de G. Popa-Lisseanu,

acum aproape șaptezeci și cinci de ani și nu doar că am comparat-o cu „versiunea oficială” editată la Budapesta în latină ci chiar am încercat să îi caut aceleia „variantele manuscrise”. Era o muncă uimitoare prin lipsa de sens pragmatic dar, în sine, mi se părea un exercițiu de metodă de cercetare, de unde mi-am extras încheieri ce pot să demonstrez oricând. Astfel încât, „nedefinitivate” fiind, aceste cărți, ca și altele, sunt „consumate” adică „însușite” intelectualicește iar obsesia lor este înlăturată; dar au și contribuit la întărirea unei structuri intelectuale de idei, convingeri și concluzii. Mai sunt și alte, multe, cărți posibile, fragmente într-un șantier interminabil. Pe una dintre ele aș fi terminat-o prin 1989, dacă vremurile nu s-ar fi modificat atât de brutal și de neprielnic pentru mine, în imediat. Era „Metafizica României”, și poate că o voi re-scrie cândva, dacă îmi va da Dumnezeu zile.

Ați spus „consumate” și „însușite”, un termen folosit și la începutul acestui dialog. Vă întreb dacă „însușirea” aceasta este aceeași cu cea menționată mai înainte.

Nu este, aveți dreptate. Prin „opera însușită” vream să spun întocmai ceea ce bănuîți: concluzie științifică „preluată” și „expropriată”, materie pentru compilații și chiar pentru un anumit „folclor cultural” ce se practică în ziua de azi, când indisciplina morală este izbitoare. Voi exemplifica în doar câteva spețe, fără să intru în detalii, căci nu îmi face plăcere și tematica am s-o examinez, cu o mai mare lărgime, în viitor. Mie îmi aparțin noțiunile de „Școală de la Tomis” și „Școala literară de la Dunărea de Jos”, amândouă în materie de epoca străromână; le întrebuițează, în mod curent, un compilator de manuale care nu m-a citat decât o singură dată, într-o notă de subsol și în cu totul altă materie. Pe Martin de Bracara, un cărturar din veacul VI d. H. eu l-am descoperit drept „scriitor străromân” dar astăzi trece drept descoperitor traducătorul lui în română, căruia i-am procurat și cărțile ce urma să traducă și i-am înlesnit să își publice tălmăcirea în „Mitropolia Banatului”, în 1988. Nu sunt episoade atât de neobișnuite ori inexplicabile. Mulți au dorit să mă înmormânteze încă din viață dar nu vor reuși.

Ați spus câteva lucruri neașteptate, poate vom reveni asupra lor; dar ne-am îndepărtat de ideile de început. Aș fi vrut să știu cum a fost etapa formării dumneavoastră intelectuale.

Eu am început din adolescență și, într-un anumit fel, am avut noroc.

De ce spuneți asta?

Fiindcă a dat Dumnezeu și am putut întâlni nenumărați „Damenii Marii” care, exprimându-se în multe feluri, mi-au putut da învățătura fiecăre în felul lui și în limba culturală ce vorbea. Cel dintâi a fost, pe la sfârșitul anilor 60, profesorul Dinu Adameșteanu, marele arheolog, pe care, acum treizeci și cinci de ani, l-am însoțit la săpături de șantier, în Basilicata, pe malul Mării Mediterane. Erau zile tulburătoare, de neuitat, ce mă emoționează într-un chip inexplicabil și astăzi, când mi le amintesc și poate că de aici să fi venit fascinația în fața descoperirii „sensului pierdut”, ce apărea odată cu fragmentul de amforă sau de mozaic din pământul mut.

Ați fi vrut să faceți arheologie?

În acei ani era fascinație și enigmă dar nu a fost să fie; m-am despărțit de ea așa cum m-am despărțit de multe din lucrurile pe care am încercat să le fac, făcându-le totuși, într-un anumit fel.

În România, în ce zone ați luat parte la cercetarea arheologică?

Aceasta nu s-a întâmplat niciodată căci nu am participat la săpături sistematice și nu am transformat pasiunea pentru „vechiimea ce ne vorbește” într-o profesiune.

Dar și-a pus amprenta asupra viitorului dumneavoastră.

Nici nu încape îndoială: asupra viitorului și asupra unui anumit mod de a vedea lumea, într-un orizont al tainei, unde tot ceea ce este vizibil poate să ascundă și o altă realitate, cu sensurile ei indistincte și care vor să comunice cu noi.

Așa s-a născut pasiunea pentru cercetare...

Poate că așa s-a născut pasiunea pentru cercetare, precum spuneți. Dar mai mult chiar, încredințarea că trăim într-o lume ce ne vorbește în fiecare clipă. Și, pe de altă parte, **că nu suntem de acum doar, suntem dintr-un „undeva” ce se recapitulează tot timpul și se repetă, traducându-se în ceva ce ne vorbește.**

Aceasta era o convingere și mi-a făcut posibilă o metodă căci în toate nu doar că am năzuit să pornesc de la „rădăcini” ci și să deslușesc mai mult decât ceea ce se vede la suprafață. Astfel m-am învoit cu cei ce gândeau cu asemănare, încercând a se afla, și unii se și aflau, dincolo de timp. La drept vorbind, acesta a fost un noroc, dintr-un anumit punct de vedere. Căci, în acei ani, la o parte de România oficială, existau, trăind încă, mari povățuitori despre care, astăzi, se vorbește puțin. Atunci, însă, se vorbea ceva mai mult și se înconjurau chiar de o anumită prețuire nedeslușită, ce, poate, definea odinioară pe vraci sau pe șaman. Astăzi, bineînțeles că despre ei

se vorbește puțin căci în veacul nostru, stăpânit de panglicari, Omul Mare nu mai are aproape nici o vizibilitate.

Atunci, n-aș putea spune că era văzut de către toți, dar era văzut; acum nici măcar pomenirea lui nu mai este, acum memoria lui s-a șters.

Cine erau acești „Damenii Mari”, cum le spuneți dumneavoastră?

Erau cei rămași dintr-o lume anterioară și dintr-o Românie agregată, încât, alături de ei, sentimentul că trăim într-o altă realitate, paralelă, unde se întrededeau ideea de Țară Ideală, era foarte puternic.

Acum mă întrebați despre cine vorbesc, dar îi știți destul de bine; și dumneavoastră și eu. Noi îi mai știm. Dar astăzi nu-i mai avem decât pe câțiva, prea puțini de altminteri, și poate că mâine nu va mai fi nici o urmă, măcar. Abia acum, însă, rostul lor se întredede cu claritate și se dezvăluie. În acea lume unde, pe cerul nostru sufletesc și moral, se aflau acești povățuitori, vremurile păreau mai senine privite astfel de dincolo de clipă. De fapt, „clipa” nu e niciodată așa cum ne dorim căci, derivând dintr-un hazard al istoriei, ne introduce într-o înlănțuire de evenimente ce nu putem să determinăm. Ajungem în viață acolo unde vrea Dumnezeu, fără a putea alege sau respinge, destinați unei datorii ce trebuie înțeleasă spre a o putea așterne în realitate.

Atunci, povățuitorii arătau calea, făcând să se vadă mai bine această lume ce nu era nici veche, nici nouă, și nici de ieri, și nici de poimâine, fiindcă era **o lume dintotdeauna**.

Nu idealizați, cumva?

Poate că aceasta este impresia ce s-ar deduce din perspectiva altora, ce trăiesc în prezentul confuz și epicureic dar ceea ce descriu aici este experiență trăită și concluzie morală însușită. Acestea nu sunt contestabile căci îmi aparțin.

Dar, de fapt, despre acestea se vorbește puțin și neconținutistic și, într-un anumit sens, cu o anumită stinghereală și nu se spune până la capăt ceea ce ar fi trebuit spus.

Și dumneavoastră ce credeți că ar trebui spus?

Ceea ce se află în afara etichetelor simplificatoare și a încheierilor stabilite axiomatic. Iată câteva **propoziții eretice**. Voi începe prin a zice că noi am trăit normal, de fapt un normal al vieții intelectuale ireductibile. Cine a vrut să învețe carte a învățat.

Cine a vrut să știe mai mult decât „i se dădea”, – dar ce „se dă, de obicei?”, „se dă” atât cât poți să iei-a primit ce avea de trebuință, întrucât și-a dorit. Căci, de fapt, trebuia să știi de unde să

iei dacă socoteai că îți este de folos. Și cine știa ce îi folosește, până la urmă, afla izvorul potrivit.

De unde credeți că îl afla?

Dumneavoastră de unde credeți? De oriunde se poate primi o povață și învățătură trebuitoare ca să nu te rătăcești. Din cărți, din biblioteci, din vorbe de înțelepciune și din acest fel de apostolat. La noi se așteaptă învățătura „oficială” și nu înțelepciunea și este în afară de orice îndoială că noi nu înțelegem decât puțin și doar întrevedem această idee ce definește „realitatea tainică”. La drept vorbind, istoria nu-i făcută din faptele oficiale care, de regulă, trec în cronică și în tablou canonic. Dar, pe lângă acestea, noi trăim o istorie desfășurată și impenetrabilă ce este orânduită prin Oamenii Mari.

Îi avem și astăzi?

I-am avut până recent; acum nu cred că-i mai avem sau îi avem și nu-i vedem. Ei bine, cu acești Oameni Mari de altădată, eu m-am îngăduit într-un chip enigmatic și m-am alăturat acestora fără să fi fost o hotărâre rațională. M-am trezit pur și simplu între ei. Aceasta nu era o atitudine frecventă la tineretul de atunci. Mulți se asociau cu „puterea didactică” de unde se obținea reazem administrativ, îngăduințe și un drum ceva mai netezit și nu aveau legătură cu acești bătrâni măreți care nu dețineau „catedră oficială” și dregătorii. „Tinerimea” nu avea, deci, cu povățuitorii nici măcar o legătură de natură critică.

Critici ceea ce cunoști; ei nu îi cunoșteau căci de aici nu apărea nici un procent de profit social. Și atunci, așezarea mea în istoria imediată a fost, de la început, foarte curioasă fiindcă eu n-am avut „generație” și nu am aparținut de un „grup”. De altminteri, nici spiritul gregar nu mi-a plăcut, aceasta fiind, poate, o trăsătură genealogică. Ceva din „spiritul pandur” de la strămoșii mei se va fi orânduit și la mine, într-un fel.

Aveți și dumneavoastră un război de purtat, ca pandurii lui Tudor Vladimirescu?

Poate că va fi fost un război dar era „un război mut”. Noi ne străduiam să conservăm continuitate peste fracturi și, atunci, meritul incalculabil îl avuseseră, în materie de cultură, acești „povățuitori”.

Ei au fost **înțelepții secreți ai nației**. De la ei am dobândit un mod de a înțelege lumea și, astfel, mi s-a întărit și o intuiție pe care, foarte tânăr fiind și șovăielnic, aș fi dorit să mi-o întărească totuși o autoritate. Dar școala nu putea s-o facă fiindcă în școală erau prea puțini dintre aceștia. Școala lor era altundeva. Ei erau ca

Socrate „pe uliță”, în biblioteci, la Academie, într-o Academie care avea marile grădini de Lyceum; așa îmi apar acum, din perspectiva memoriei care transfigurează și explică, marile grădini în care îi întâlneam.

Și erau ca niște apostoli...

Erau ca niște apostoli ai unei cauze aproape „poruncite” și enigmatice pe care noi, ca popor, nu am fost capabili s-o transformăm într-o cauză biblică deși Predaniile se făcură mereu.

Am spus „apostoli” poate nu în sensul pe care îl dădea Rebreanu, ci acei apostoli care ne-au călăuzit pașii și chiar și spre o profesie, pentru că pe dumneavoastră v-a fascinat istoria. În această istorie „neoficială”, povățuitorii se găseau numai la București?

Este evident că nici nu putea fi vorba de aceasta. La noi, ei se aflau pretutindeni dar lipsea nu gradul de vizibilitate ci capacitatea de a-i identifica. În România de atunci erau atât de mulți încât sentimentul ce încerc acum este de Tărâm fabulos.

I-ați găsit și în străinătate, unde ați călătorit. Mă înșel?

Nu va înșelați. Întâiul dintre aceștia a fost profesorul Adameșteanu, în Italia. Dar alături de el s-a potrivit să apară, cândva, în aproape aceiași ani, pictorul Mirea. Ioan I. Mirea cum îi plăcea să se semneze; de fapt tablourile și le semna Miréa, à la française, cu accent. Dar nu era denaturat de viață în Franța, era doar „așezat” acolo și nu se considera exilat: trăia ca și Brâncuși la Paris. Un român la Paris, care picta la Paris.

Era o prezența stranie, cu un chip de mag sau de preot păgân, un păr alb, lung, o siluetă subțire, ca de călugăr dedicat penitenței. Era creștin? Mai mult ca sigur, dar un creștin de dinainte de Evangheliile și dacă, prin hazard, m-aș fi întors în vremea dacilor, cred că așa mi l-aș fi închipuit pe Deceneu. Și avea o ținută uimitoare; era un țăran din Vlașca, de neam; și, deci, un om de o mare noblețe, cu noblețea ireductibilă a țăranului care merge pe cal.

Și cred că personalitatea sa v-a influențat.

„Influență” este un cuvânt imprecis și, deci, prea puțin încăpător. Era, înainte de toate, o interogație stupefiată privind atelierul lui, de fapt o cameră de studiu, cu câteva lavițe cioplite de el din lemn, țărănește, cu trei-patru cergi pe lavițe, cu icoane așezate pe pereți, cu farfuri de ceramică făcute la roata olarului, cu macate și covoare dintr-o gospodărie de sat. Și toate acestea în casa lui, la Paris.

Era influența acelei case a lui Brâncuși, cunoscută acum ca muzeu?

Nu era, nici vorbă de influență, era pur și simplu dorința de a-și strămuta casa de la Râșucenii din Vlașca, la Paris. Spun „casă“ și adaug mobilierului și țesăturilor toate acele inefabile „semne“ de mediu originar, socotite de noi drept „primitive“ dintr-un efect stupid al fetișizării „civilizației“ orășenești. Prin 1979, înainte de a pleca din nou la Paris, Mirea îmi ceruse, dacă voi putea să-i aduc, un tuci de mămăligă.

Cred că aceste elemente le-ați găsit și în casa lui Brâncuși, la Paris, și el avea acel tuci în care făcea mămăliga...

Reacțiile sunt reductibile: este același „suflet arhaic“ ce se înconjoară de sistemul lui de simboluri naturale, de fapt compatibile.

Brâncuși se îmbrăca, la Paris, în straie românești. Să nu uităm că au existat, în modul de viață, elemente de statornicie.

Le întâlnisem cu înfățișări diferite, adeseori imprevizibile. Contrar cu ceea ce se spune, Cioran, ca să dau un exemplu, vorbea românește tot timpul; și vorbea perfect. Vorbea o românească atât de precisă încât impresia că, de fapt, făcea eseuri vorbite apărea numaidecât. Căci, până la urmă, era „Cioran din Râșinariii Sibiului“.

L-ați cunoscut pe Cioran?

Este un fel de a spune; l-am întâlnit doar, ca și pe André Malraux. Sunt întâlniri miraculoase și, poate, dacă voi avea când să o fac, am să le evoc vreodată, cu seninătate. Ori de câte ori îmi amintesc aceste episoade mă cuprinde un sentiment nedeslușit, de fapt un amestec de deznădejde și de stupefacție la gândul că nu am fost capabil să rețin aproape nimic din ceea ce era de folos și să adun documente dintr-o materie posibilă, ce s-a risipit. Acum, către bătrânețe, când îmi dau seama că am avut o viață interesantă și că nenumărate învățături s-au risipit fără rost, sentimentul ce încerc este cumplit.

Mai ales pentru că ați cunoscut personalități importante românești.

Poate că acesta ar fi un argument dar indiferent despre cine ar fi vorba ideea însăși că pot să uit (și adeseori chiar am uitat) este aproape chinuitoare. În imediatul zilelor ce se trec fără identitate, dispar mii de propoziții demne de a fi ținute minte, sute de gesturi, zeci de mii de impresii de o fracțiune de secundă mai însemnate decât ceea ce poate, câteodată, se întâmplă să se memoreze.

Și atunci, se risipește în vânt tot acest întreg, altădată viu, acum sfărâmat, alcătuit din bucățile vieților noastre. Iar după aceea, nu mai rămâne nimic, nu se consemnează nimic, totul se șterge și dispare ca și cum n-ar fi fost niciodată, nicăieri, și nici măcar o ipoteză.

Conversațiile dvs. cu „Damenii Mari” s-au extins, stimate dle Artur Silvestri, în scrisori, printre altele în scrisori schimbate cu Mircea Eliade.

Este o formulare perfectă pentru că, de fapt, conversațiile adevărate s-au produs într-o corespondență, destul de îndelungată, la drept vorbind, și pe care o s-o public, nu prea curând dar nici prea târziu, într-un volum de „scrisori de la savanți și cărturari”, ce se va adăuga scrisorilor de la „ierarhi și cărturari bisericești”. Scrisorile lui Mircea Eliade sunt stranii (și m-am și gândit la ele deunăzi) printr-o dorință de a vorbi ca Neagoe Basarab către un posibil învățacel, nu către fiul lui, căci nu eram acesta.

Fiu de suflet...

Nici măcar astfel nu putem spune. Eu am fost, și se știe asta, eu am fost, deci, fiul sufletesc, cărturărește vorbind, al marelui mitropolit Nestor Vornicescu, care, într-un anumit fel, m-a și delegat ca urmaș spiritual. Dar în cazul lui Eliade, nu. Era, însă, ca **o vorbire a lui Neagoe către viitorime**, o viitorime pe care o anticipa ca fiind lungă și într-o Românie care va dăinui. De aceea parcă ar fi scrisori fără destinatar precis.

Care erau temele predilecte?

Ce ar trebui să fie înțeleasă mai bine decât se face în mod curent, era re-apariția lui ca autor în România; ea apare obsesiv aici. Eu am început această corespondență scriindu-i, la o vreme, ca posibil alcătuitor de ediție. Evident, știa câte ceva despre mine din mediile pariziene apropiate, unde ajunsesem și eu cu puțină vreme înainte. Dar această corespondență a început atunci când, lucrând în Biblioteca Academiei pentru mai multe cărți, unele până astăzi inedite ...

Vă amintiți care erau?

Între altele – o carte despre „opera românească” a lui Pius Servien.

La „Academie”, deci, am găsit o mulțime din prozele de tinerețe ale lui Mircea Eliade, în „Universul literar”; acestea nu fuseseră și cred că nici azi nu sunt adunate într-un volum și ar fi extrem de interesant să se facă aceasta dacă nu cumva s-a făcut N-am mai

stat acum să verific dacă s-or fi publicat sau nu. Dar, la vremea aceea, el voia să încerc să le editez.

Chiar o vroia?

Nu numai că le voia, cred că i se părea și un fapt ce ținea de miracol căci nu le adunase niciodată, în tinerețe, într-o carte. A fost, întâi de toate, extrem de uimit. Eliade era, atunci, în contact cu Mircea Handoca (acesta făcea o bibliografie, etc), dar a fost foarte frapat de faptul că în România există cineva care nu numai că îi cunoaște opera ci și „prozele mărunte“ și dorește să le editeze.

Le-am și propus, de fapt, în epocă, la Editura Dacia din Cluj-Napoca unde Mircea Zaciuc îngrijea seria „Restituiri“; acolo urma să și public o altă restituire, și am propus-o și pe aceasta. Zaciuc, despre care astăzi se spune că era foarte curajos, n-a fost curajos deloc. Mi-a și răspuns, cu o amânare diplomatică și arătând că „o să mai vedem“, să propun oficial etc.

Am propus oficial și nu s-a întâmplat absolut nimic. Dar eu nu îl așteptasem pe Zaciuc să se hotărască într-un fel; am început să le copiez „de mâină“ și, deci, le-am adunat „ca să fie gata când va fi să fie“. Începusem să și redactez un „studiu introductiv“, dar din păcate nu s-a mai făcut nimic.

La ce volum de tinerețe vă referiți?

Dar exact asta am și precizat. Nu era „volum“, erau nuvele și schițe pe care le publicase separat de orice intenție de a le strânge în volume. Este stupefiant, totuși, acest gest căci Mircea Eliade era foarte „gospodăros“ cu opera lui și își aduna în cărți aproape totul, fără a mai întârzia.

Vă reamintiți vreun titlu?

Nu, în acest moment nu. E foarte mult timp de atunci, sunt aproape 30 de ani.

Erau însă foarte multe, puteau să alcătuiască, în orice moment, un volum de 200-300 de pagini de serie „Restituiri“, cum era atunci, pe vremuri. Ceea ce îmi părea însă șocant era dorința lui de a apărea în România; o temă unde nu există discuție căci sunt documente. Poate și de aceea m-am trezit, în câteva rânduri, primind de la el cărți aproape manufacturiere făcute după apariția în unele publicații.

Ce înțelegeți prin „cărți manufacturiere“?

Erau, de fapt, extrase din reviste, cu copertă adăugată; le făcea în tiraje scurte, 100-150 exemplare. Cu vremea, mi-a trimis multe cărți, pe care, în unele, există și dedicații. Am fost primul dacă nu printre primii care au avut, la București „Noaptea de Sânziene“

editată la Paris, în 100 de exemplare, în două volume, la Editura lui Ioan Cușă, un editor aromân despre care, astăzi, nu se mai vorbește pentru că suntem un popor repede uitător. Fragmente din „Jurnal” în ediția franceză, de la „Gallimard”, o păstrez și azi cu o dedicație care mă onorează.

Vă amintiți ce scrie acolo?

Aș putea să vă și arăt. E o dedicație pe care am și publicat-o acum câteva luni.

Însă, la o vreme, deși corespondența înainta corespunzător, cărțile nu mai veneau. Și atunci, cel care se învrednicea să le transmită, și de la mine într-acolo și de la Eliade înapoi, era faimosul Adrian Marino, de fapt un „Om Mare” și el. El mi-a și povestit și mi-a și deslușit un mister pe care nu-l înțelesesem, atunci, la vremea aceea. De la începutul anilor '80, scrisorile lui Mircea Eliade erau din ce în ce mai greu de înțeles.

Din ce cauză?

„De înțeles”, chiar în sensul descifrării... Erau din ce în ce mai sumare arătând nu dorința de a spori un contact, care, de fapt, nu se sporea, ci dificultatea de a scrie. Uneori, era necesară o privire prin lupă pentru a putea să descifrez acest scris care, ca niște cuneiforme, se înșiruia într-o formă complet neinteligibilă, în unele cuvinte. Adrian Marino mi-a lămurit acest mister.

Eliade vedea din ce în ce mai greu în ciuda ochelarilor cu uimitor de multe dioptrii, având sticlă bombată, și ultima dată când s-au întâlnit și când mi-a transmis una dintre aceste cărți artistice pe care le publica, dedicația a scris-o cu ochelarii aduși la numai câțiva centimetri de copertă. Este o imagine tulburătoare și n-am s-o uit niciodată.

Câte scrisori ați primit de la Mircea Eliade?

Mi-e greu să vă spun acum cu precizie, dar 12-15 scrisori sunt încredințat că există. Le păstrez cu multă religiozitate, și le voi publica într-un volum ulterior împreună și cu altele de la „oameni mari” care au trăit în lumea largă.

Îmi puteți da câteva nume?

Bineînțeles, deși cred că, nu foarte târziu, această carte va apărea. Erau George Uscătescu, de la Madrid, Ștefan Baciuc, marele poet trăitor în Hawaii, pe atunci, Paul Lahovary de la Stockholm, Luki Galaction, una din fiicele lui Gala Galaction, o prozatoare eminentă și o pictoriță de mari stranietăți religioase. Cu Mircea Eliade, corespondența s-a sfârșit ca o apă din ce în ce mai fără izvor, ca

să zic așa, pierdută în nisip. Sunt convins acum că nu mai scria decât rar și primul lucru care încetează în astfel de condiții este corespondența pentru că opera este mai importantă și am înțeles aceasta, bineînțeles.

Scrisorile primite de la aceste personalități le-ați păstrat, deci, cu toate că spuneți că nu constituie „operă“.

Nu sunt operă „împlinită“ dar sunt document și, câteodată, ele însele vehiculează un sens superior și se includ în categoria creației. Esențial, așadar, este să se conserve împotriva acestui spirit risipitor ce ne caracterizează și care aparține „răului românesc“ unde aproape canonică este incapacitatea de a conserva. Poate din acest motiv – și împotriva uitării- îmi strâng, acum, corespondența, care este foarte întinsă.

Cu cine?

Cu sute de oameni ce nu trebuie uitați.

Este o cifră impresionantă.

Într-un anumit sens aș putea să fiu de acord căci astăzi nici măcar cărturarii nu își mai scriu epistole, ca în vremea de altădată. Dar eu nu am nici pe departe corespondența pe care am văzut-o în, vara lui 1989, la mitropolitul Antonie Plămădeală; eram la Mitropolie, la Sibiu, invitat de Vlădica și, deodată, fără să fi prevăzut, am urcat în „bibliotecă“, de fapt câteva încăperi urișe, cu înfățișarea unei cazărmi austro-ungare unde se găseau bibliorafturi lângă bibliorafturi, doldora toate, de scrisori.

Acum parte din aceste valori sunt la Sâmbăta de Sus.

Acolo și trebuiau să fie așezate căci așa rânduise marele mitropolit, încă de multă vreme. De altminteri, Antonie Plămădeală este primul om, și cred că singurul din câți am întâlnit, care vorbea despre moarte cu un sentiment de seninătate, de parcă ar fi avut încă de atunci o atitudine postumă. Atitudinea era stranie de-a dreptul.

Avuseserăți o corespondență până atunci?

Era o corespondență uimitor de elocventă și de „literară“.

Și cum gândea în acel moment?

Așa cum gândea întotdeauna căci opera lui Antonie Plămădeala arată un tulburător „conservatism“ ce însemnează, de fapt, stabilitatea în concluzii ce vor fi rezultat din deliberații anterioare care s-au așezat în principii și încheieri. Sunt scrisori confesive dar și „cărturărești“, document rar căci nicăieri n-a povestit ceea ce îmi scria mie în acei ani.

Era, deci, și este, singurul om pe care l-am întâlnit și care vorbea ca și cum ar fi trăit, de fapt, postumitatea; mergea prin bibliotecă alcătuită din trei-patru încăperi unde stăteau așezate, toate în ordine, documente prețioase, epistolar, manuscrise. Și spunea: aici sunt scrisorile mele, ele vor fi cercetate de cei ce vor veni după mine; acestea sunt manuscrisele, ce vor fi îngrijite de urmașii ce îi voi delega. Un sentiment straniu, impenetrabil.

De postumitate...

De postumitate, da...De fapt, rânduia totul într-o **comunicare de legat**, de fapt **o poruncă** pentru cei ce trebuiau să-i urmeze. Nu era, de fapt, un acces de moment căci una din scrisorile ce mi le scria, în 1987, povestea ce se întâmplă la Sâmbăta de Sus; și acolo spunea ca o încheiere, la Sâmbăta totu-i frumos, crește iarba, cresc clădirile, aici voi avea biblioteca mea, va fi academia și este mormântul meu lângă o pergolă. Când citești aceste cuvinte parcă nu ești pe această lume...

Avea perspectiva lucrurilor definitive...

În mod categoric exista la el **sentimentul însușit al ființei vremelnice** și, decurgând de aici, obligația ce ne spune că totul trebuie rânduie.

Și mai trebuie ceva...

Da, așa este: încredințarea că dacă nu rânduiește fiecare, nu va rânduie nimeni altcineva.

Ați descifrat așa o parte din enigmele care va preocupă?

Eu am căutat, precum alții, cauzele tainice ale lucrurilor dar nu le-am deslușit până astăzi și nici nu cred că le voi desluși. Acestea sunt cele care se află dincolo de noi și întotdeauna ne conduc cu o mână nevăzută astfel încât să facem ceea ce trebuie făcut și să ne îndeplinim datoria vieții noastre.

Acum, când asfințitul vieții se arată, privesc înapoi și îmi dau seama că, de fapt, această mână nevăzută le-a condus pe toate într-o potrivire ce poate că, vreodată, va transforma viața în destin.

Iunie 2004

„Eu cred că există o Românie frumoasă, harnică și puternică și care știe, din instinct, ce are de făcut“

Interviu de Veronica Balaj

Distinsul om de cultură Artur Silvestri mi-a fost invitat de onoare al mai multor emisiuni transmise de Radio Timișoara, intitulate „Carusel cultural“. Era un generic parcă special ales pentru intervențiile domniei sale. Spun aceasta întrucât vivacitatea, spontaneitatea ideilor, diversitatea și eleganța lor făceau comunicarea captivantă.

Chiar dacă vor fi fost ascultători care nu-i cunoșteau volumele, sunt sigură că erau acroșați de cele spuse de autor. Era în cuvintele lui o deschidere spre interculturalitatea de azi și de altădată, spre permanența spirituală românească, se degaja o atitudine benefică față de valorile noastre culturale, cu punctări concrete, particulare.

De la microfon, eu nu aveam nevoie să fac apel la varii argumente pentru a-l convinge pe ascultător că avem de-a face cu o personalitate fermecătoare, iubitoare și apărătoare a culturii naționale. De altfel, parcurgerea paginilor următoare poate evidenția cu prisosință această realitate.

Ne-am dori cât mai mulți intelectuali de clasă care să întreprindă, să inițieze sau să-și ia ca prioritate una din problemele culturii române actuale precum face profesorul omul de litere Artur Silvestri. Astfel, cultura n-ar mai fi văzută, uneori, ca un summum de elemente...marginale în existența furtunoasă ce ne poartă.

Organizațiile culturale și cetățenești coordonate de personalitatea sa neobosită, accentele puse în volumele sale, apropos de ideea de patrimoniu spiritual, imortalizarea unor personalități și ideile lor, rămân un punct de reper deloc distant ci, dimpotrivă, palpitant, incitant.

Atâta energie pusă în slujba culturii, atâta generoasă prețuire a înaintașilor; atâta vulcanică încredere în rostul și rolul fenomenului cultural românesc în lume, ne îndreptătesc a spune că profesorul Artur Silvestri, scriitor de marcă, este o personalitate complexă pe care nu o poți cunoaște decât în trepte. Treptele unei comunicări benefice. Sub semnul „plus“, desigur!

*Distinse Domnule profesor Artur Silvestri, sunteți o personalitate marcantă a vieții culturale românești și nu numai românești. Ca scriitor, ați publicat mult iar în calitatea Dumneavoastră de președinte al **Asociației Române pentru Patrimoniu**, ați adus idei întru susținerea acestei embleme spirituale numită „patrimoniu cultural”. Aceasta e o pasiune; dar și o temere.*

„O temere” există, oricât ar părea de paradoxal, căci noi suntem un popor dăruit cu resurse fenomenale pe care nu le cunoaștem întru totul și, deopotrivă, suntem risipitori!

Vă ascult cu multă plăcere și vă rog să continuați. Așadar, suntem bogați și... risipitori.

Bogați suntem căci venim de demult și cîteva mii de ani de acumulare culturală au efect și se presimt mai mult decît se observă de obicei. Căci, adesea, în loc să ne cunoaștem mai bine decît o facem, noi deplângem **istoria ostilă** și **locul blestemat** unde ne așezarăm, în loc să ne clarificăm cine suntem și, știindu-ne obârșia, încotro ne îndreptăm.

Aceasta este o mentalitate de sedentar, căreia îi putem zice „**efectul dacilor agățați de munți**”, cum se spunea în Antichitate, în istoriografie. Pe noi, căci ne știm autohtoni, ne interesează prea puțin păstrarea de dovezi căci ni se pare că nu avem nevoie a le arăta cuiva. Aici apare spiritul risipitor.

Ați întâlnit această „risipă”, ați văzut-o?

Mai mult chiar, am trăit „răul” adus de ea într-o formă ce s-a tradus într-o carte, „Memoria ca un concert baroc”, scrisă anul trecut la Paris. Revenisem aici după douăzeci și cinci de ani și tot ce cunoscusem odinioară – și mă fascinase – se risipise în vânt, fără urmă, ca și când n-ar fi existat niciodată. Nu mai rămăsese nimic după eminentul scriitor Leon Negruzzi, în a cărui bibliotecă am văzut manuscrise, necunoscute, de la „Junimea”.

Chiar așa?

Da, bineînțeles. Părea atunci un boier moldav din alte vremuri, care fugise în Polonia și își luase hrisoavele și actele de identitate cu el. N-am mai întâlnit semne despre Mircea Eliade, care îmi trimisese cărți și îmi scrisese... Sau despre Cioran. Mă întrebam: unde sunt tablourile lui Mirea, unde sunt documentele lui Negruzzi? Și vă închipuiți cum a fost să ajung pe Rue de la Sablière, în Montparnasse, la casa lui Ioan I. Mirea (unde, în 1971, locuisem și unde îl

întâlnisem și pe André Malraux] și să văd acum că, pe locul ei, este un restaurant chinezesc.

Șocul dat de mersul prea rapid al vremurilor... Care șterg uneori și urme greu de recuperat în istoria culturală. Asta v-a mobilizat să nu vă dați bătut?

Ceea ce descriu e un sentiment absolut tulburător. Sentimentul risipei și, poate, al morții definitive. În fața morții definitive nu trebuie să ne plângem ci să întreprindem orice o poate opri sau înlătura. Dar ce s-ar putea întreprinde când însuși Statul Român este nepăsător și risipitor, când bibliotecile au cărți din ce în ce mai puține, când de la Sarmisegetusa se fură cărămidă ca să se facă garduri de gospodărie? „Lucrarea” acestui marasm, ce pare orânduit de o doctrină a prezentului consumist, impresionează prin virulență și, deci, prin puterea de a se răspândi.

Și, totuși, ceva trebuia făcut căci acolo unde instituțiile nu sunt capabile ori sunt rău-voitoare, răspunsul cetățenesc apare și, deseori, sfârșește prin a se impune.

Noi am început, văzând epoca și directivele ei, să ne îngrijim de „patrimoniu”, adică de memorie. Întâi de toate, am stabilit „reperele”, adică **exemplul și modelul viu**, căci fapta ce ilustrează există și înrăurește, oricât nu s-ar băga de seamă. „Premiile Patrimoniului” deveniră un fel de friză cu portrete „mari”, care sunt reperele trebuitoare pentru „omul român” de azi; și poate și de mâine. Astfel, noi am voit să arătăm sinteze clădite cu efort, cărți importante, monumente, cărțurari, truditori, suflete sacrificate. Unii dintre premianți sunt aproape istorie; alții sunt bătrâni, uitați sau risipiți în lumea largă. Dar fapta a rămas.

Și ați considerat-o că reprezintă o dimensiune culturală și ați purces la acest drum al exemplului demn de urmat. Al reconstituirii. E o problemă de istorie culturală, de legătură cu timpul. Unii vă vor invidia...

Nu știu dacă există vreun motiv. Toate acestea vin de la sine, dintr-o „chemare tainică” ce ne îndrumă spre un epilog sau către alte etape dar într-o înșiruire de realități metafizice ce nu trebuie să se termine vreodată.

Și se vor termina?

Din perspectiva sfârșitului cosmic, nu există scăpare. Dar eu sunt înfricoșat gândindu-mă dacă nu cumva limba în care scriu acum va deveni cândva o limbă moartă. Acesta este un sentiment cumplit.

Pentru salvarea acestei expresii a existenței noastre spirituale, iată, aveți argumentele faptei. Ale scrisului și ale acțiunilor dumneavoastră. Aveți puncte de reper în trecut, în patrimoniul cultural, și acționați din prezent spre punctarea și păstrarea acestor confluente, a acestor tangente cu viața culturală. Punctați, vă rog, câteva inițiative.

Sunt câțiva pași de întărire, și, între cei dintâi, câteva publicații ce vor apărea în serie nouă. Emblema este „Columna lui Traian”, urmând pe Hașdeu, apoi „Arhiva românească”, una dintre cele două reviste ale lui Kogălniceanu, reînviată, căci a doua va fi „L’Etoile du Danube”, o publicație internațională. O vom edita cu participarea multor cărturari români și ne-români, dar „originiști”, din toată lumea. Îi veți găsi aici și pe Alexandru Nemoianu, din America, pe Dimitrie Grama din Danemarca, pe Antonia Iliescu din Belgia, alături de Patrick Cintas, uimitorul scriitor spaniol, francofon, originar din Maroc, pe J.F. Samlong, urmaș al lui Saint-John Perse, din Réunion, pe „preoteasa literaturii creole” Suzanne Dracius. Va fi o publicație „de directivă”.

Interculturalitatea despre care se vorbește intens.

Mai degrabă – un reazem de Reconquista, căci, poate, după cum „Reforma” adusese „Contrareforma”, „Cuceririle” aduc „Recucerirea”.

Atunci și acum, moștenire de patrimoniu și inventivitate contemporană: un țel pentru Dumneavoastră?

În univers, noi trebuie să venim cu un punct de vedere original și cu experiența noastră istorică, decurgând din pecetea de geografie, întocmire umană și năzuință în a ne exprima.

De aceea va renaște „Columna lui Traian” care va fi o publicație de direcție culturală și de recapitulare a civilizației noastre, o panoramă de modele și de exemple. „Arhiva românească” va face, adăugând nevoia de document și de memorie, inventarul a ceea ce nu trebuie risipit.

A păstra, a redescoperi, a sublinia interferențele culturale din patrimoniu cu cele de azi, ne fac mai... conștienți de ceea ce suntem?

Întotdeauna este nevoie de document și de reper iar ca să construiești îți trebuie să adaogi.

Nu se adaogă peste nimic căci nu se poate și, de aceea, noi vom începe cu „arhive” și „manuscrite”. Vrem, astfel, să constituim în majoritatea bibliotecilor județene, fonduri de manuscrite, de fapt, **fonduri memoriale și documentare**, având în vedere că multe din-

tre manuscrisele unor scriitori ce se prăpădesc, dispar, nu mai sunt pe nicăieri. Se risipesc.

Bine că v-a venit această idee! Apropo de risipă și păstrare a documentelor... Am găsit la Paris, într-un muzeu, hârtii în care scria mercurialul piețelor din Timișoara în secolul al XIX-lea. M-a uluit. Iar noi risipim, cum dumneavoastră bine spuneți... Ați aflat sprijin în acest sens?

„Spirit cetățenesc” – da, însă altfel de întărire nu am aflat căci nici nu am cerut. Cui să îi ceri, la drept vorbind? Dacă Statul român n-a fost în stare să orânduiască singur ceea ce trebuia să facă demult, este în afară de orice îndoială că nu știe ori nu înțelege. Nu poți să nădăjduiești la nesfârșit că acest mecanism stăpânit de vietăți parazitare se va trezi odată. Dar vremurile nu așteaptă și noi trebuie, din nou, să facem în timp scurt ceea ce nu s-a făcut o lungă vreme. Iată, de pildă, aceste „Fonduri memoriale”; erau o „instituție” fără rost? Costau prea mult și fără nici un motiv? Nici nu se poate discuta în acești termeni, bineînțeles. Dar nu există, încă, pe nicăieri, deși era un „minimal” să existe.

Vreau să vă bucur, totuși se mai găsesc... La Biblioteca județeană Timiș, unde este director scriitorul Paul Eugen Banciu, există un fond documentar intitulat „Banatica”. Dacă ideea dumneavoastră se extinde în țară, se vor salva multe straturi ale patrimoniului cultural.

Vedeți? Acesta trebuie să fie doar începutul. Apoi, ne-am gândit la înființarea unui asemenea fond documentar și în mănăstiri fiindcă acestea sunt un spațiu de stabilitate și e bine că, încă și astăzi, au rămas un reazem și „o geografie de protecție”.

Credeți în valorile tradiției?

Eu cred că există o Românie frumoasă, harnică și puternică și care știe ce are de făcut, din instinct. De aceea sunt încredințat că noi nu trăim o criză istorică.

Noi trăim doar iluzia greșită că există numai Româniile de suprafață, unde răul românesc s-a mobilizat. Dar în adânc, unde se scrie istorie autentică, lucrurile se înșiruie în datele lor fundamentale, așa cum s-au înșiruit și pe vremea fanarioților și cum or fi fost și pe vremea cuceririlor romane; dar, în esență, această fibră puternică există și funcționează de la sine.

Este direcția în care acționați și dumneavoastră. Conclucrați în ideea de permanență spirituală. Ca marcă a acesteia, credeți că

este protejată coordonata numită „patrimoniu imobiliar“? Sunteți expert internațional și în această direcție.

Situația se cunoaște: aceasta este, la drept vorbind, imaginea dramatică a **răului românesc** când el ia înfățișarea **spiritului risipitor**. Căci noi avem și ne legitimăm doar cu ce a mai rămas după ce dintele nemilos al vremii a lucrat împotriva memoriei.

*Există niște coordonate arhitecturale specifice fiecărei țări, anumite dimensiuni spirituale materializate în acest fel. Creativitatea, ca emblemă spirituală a unei nații, se păstrează și în clădirile de patrimoniu dar și în cele obișnuite. Cum anume acționează **Asociația Română pentru Patrimoniu** în această privință?*

Și în această materie, există deficite și atitudini ce ne împiedică. Noi, ca popor, nu avem organ și nici suficientă seninătate și liniște ca să ne putem da seama că acolo unde omul a pus piatră pe piatră și a clădit, există nu doar o urmă ci și un mesaj.

Orice mesaj?

Orice mesaj: mai mărunț sau mai important. La alții, se păstrează și se apără orice „aducere-aminte” și de-aceia nouă ni se pare că, acolo, tot ce există în jur cuprinde un semn și o semnificație. Dacă și noi vom adopta această atitudine, vom înțelege mai ușor de unde venim și încotro ne îndreptăm. Dar când observi câtă **materie fundamentală** se strică și, adeseori, se distruge cu voință, de parcă scopul nostru ar fi să nu ne mai rămână nimic, înțelegi că nenorocul nostru nu ține decât de omul prea repede uitător care trăiește în această țară.

„Răul românesc“?

„Răul” de a nu înțelege că trebuie „să îți faci loc”, chiar dacă îți se pare că îl ai; este un paradox și un efect, nu un „rău” congenital și acesta se poate corecta.

După opinia Dumneavoastră, în ideea de patrimoniu imobiliar intră și vestigiile arheologice?

Dar este evident! Atâta doar că noi avem și aici o conduită „defetistă” și, din păcate, tratăm totul „muzeistic” deși, dacă mă gândesc bine, ar fi mulțumitor și dacă am aplica măcar acest tratament. Alții valorifică tot ce au și ce nu au, iar noi ezităm în a face „programe” simple și pe înțeles. Vă închipuiți ce ar rezulta dacă am croi un plan despre Histria vremilor de dinainte și de după Hristos? Puțină lume știe că Histria, în secolul IV d. H., avea pe unul din cei mai străluciți enciclopediști ai vremii, pe care l-a redescoperit și publicat în românește, marele mitropolit Nestor Vornicescu, fie-i po-

menirea veșnică; acel enciclopedist se numea Aeticus Histricus („moralistul de la Histria”); un fel de Mircea Eliade al „epocii stră-române”, un scriitor, un călător și un profet. Ce ar fi, deci, dacă am putea reconstitui orașul acesta defunct ca timp dar nu defunct ca memorie?

Interesant! Mai aveți și alte programe?

Eu nu am „programe”, căci acestea se întocmesc în birouri, de către birocrăți și se fac ca să se cheltuiască bani fără efect. Eu am „puncte ce iradiază”: mănăstirea secretă de la Basarabi, care astăzi este aproape distrusă; mănăstirile rupestre din Munții Buzăului; comorile și „poveștile” lor din Munții Banatului; șirurile de „kurgane” din Câmpia Română; Vicina și „orașele uitate”.

Apoi, una dintre enigme: „Orașul cu patru Sfinți” – Bucureștii. Sunt puțini cei care își dau seama că, în „capiștea răului”, care e în acest oraș de viitură, noi avem patru sfinți ce „îl țin în ființă”, nu știm încă din ce motiv.

Sfântul Calinic de la Cernica – sfântul „bucureștean”, căci s-a născut aici, într-o „mahala” de lângă Biserica Visarion, unde astăzi locuiesc și eu, Sfântul Constantin Brâncoveanu, Sfântul Antim Ivireanul, făcătorul de literă și Sfântul păzitor de animale, Dimitrie cel Nou de la Basarabov, protectorul orașului unde Satana a masacrat vietățile inocente mai acum câțiva ani.

Și, în sfârșit: Ceahlăul, marele nostru mister arhaic, locul meu definitiv pe Pământ.

Știu că nu vă este străină nici ideea de „blazon prin patrimoniu”, așa cum o accentuați prin acțiunile dumneavoastră.

Materia este uimitoare prin largime și consistență. Eu am început, mai demult, cu un examen al „stării” culelor și am înaintat prin radiografia „conacelor boierești”; acum am stăruit asupra „centrului istoric” al Bucureștilor, căci acestea, toate, sunt „semne”. Dar, risipitori fiind, nu știm să le arătăm cât și cum trebuie.

Sunteți prins într-un veritabil proiect de „restituție culturală”. Punctul forte al acestuia unde se află?

Este **lamura**, unde nici nu citez să visez. Eu, dacă voi reuși să împlinesc proiectul prin care Nordul Moldovei să fie declarat „rezervație culturală a biosferei”, pot spune că n-am trăit degeaba. Cel dintâi care m-a încurajat și întărit în acest gând aproape profetic, a fost profesorul Alexandru Nemoianu din Michigan și îi sunt îndatorat și recunoscător pentru aceasta. Eu sunt un „om al Ceahlăului”, adică al tainei, și fiindcă acolo sălășluiesc marile enigme ce

conjugă om, geografie, suflet și mesaj, nu voi avea liniște până când această datorie nu se va răscumpăra.

O permanentă motivație pentru trecut salvează, la o adică, blazonul cultural?

Unii spun că n-avem blazon și, deci, nici noblețe fiindcă, la noi, nu se aflară conte și baron, marchiz și lord. Dar aceasta nu însemnează decât o altfel de titulatură față de cea de aiurea căci voievodul, cneazul și jupanul sunt titluri autohtone despre care nimeni nu a scris așa cum ar fi meritat căci, poate, mulți se vor fi gândit că ar fi lucru mărunț și ne semnificativ.

Însă, pe lângă acestea, noi avem o noblețe rasială și blazon alcătuit din **faptul peren**, adică din **Urme** ce ne definesc și ne explică și care, dacă nu s-ar abandona și strica, ne-ar face să ne tragem fir continuu și întărit și să ne verificăm la tot pasul înaintarea ce s-ar limpezi, în acest fel.

Căci, de fapt, în fiecare moștenire există un semn specific. De pildă, o fântână veche. Îi zic „fântână“ ca simbol și ca metaforă. O inscripție. O troiță. Și tot ce ne hrănește, care înseamnă **apă, carte, amintire**. Când sunt aduse în lumina zilei, acestea sunt un blazon.

Dar noi avem un gen de risipă care începe să fie epidemică.

Reînnodarea memoriei, despre care vorbeam, se poate face, desigur, în multe feluri. Dumneavoastră aveți în mână, ca să zic așa, diverse căi..

Aceasta e o iluzie. Eu nu am nimic decât încredințarea că nu greșesc și, deopotrivă, am înțelegerea a sute de ani de directivă interioară ce ne-a făcut să supraviețuim. Dar mai am, totuși, și altceva. Sentimentul că **România de peste timp** există și că, în timpul ei paralel, suntem mulți și că, venind de demult, celula este întărită și stăruitoare.

O idee binevenită?

O soluție în câteva povețe simple. Să nu fim nepăsători pentru a nu risipi ceea ce am moștenit. Să înțelegem că suntem consecința unui șir de fapte care nu trebuie să se piardă. Și, astfel, să apărăm orice urmă a Părinților noștri. Să facem fiecare oricât de puțin. Începând de azi.

Doamne ajută!

„Această Românie tainică lucrează și, în cele din urmă, va birui“

Interviu de Anca Bărbulescu

„Scriitor, istoric al civilizațiilor, promotor cultural, editor, întemeietor de organizații culturale și cetățenești. Născut în 1953, într-o familie de negustori aromâni din partea mamei și de boieri olteni din familia lui Iancu Jianu, strănepot al Mitropolitului Tit Simedrea, ultimul mitropolit al Cernăuților izgonit, în 1944, de pe scaunul mitropolitan de invazia rusă. A făcut studii filologice la București, săpături arheologice în Italia, studii de istoria culturii la Sorbona, doctor în litere la Universitatea din Madras – India, doctor H.C. al Institutului de Studii Istorice Medievale din Barcelona – Catalunya – Spania“ – un fragment dintr-o notă biografică despre Artur Silvestri, o personalitate cu activitate enciclopedică – afirmăm noi și nu cred că greșim.

De unde atâta timp, domnule Silvestri, pentru a cuprinde atâtea preocupări în viața cotidiană?

N-aș spune că este esențial să ne întrebăm de unde atâta timp căci timpul este lăsat de Cel care ni-l dă și...

Cum ni-l organizăm depinde de noi...

Cum ni-l organizăm, poate că depinde de noi, dar acestea se orânduiesc clar atunci când există un obiectiv superior sau, cum spun uneori, **o misiune**. Dacă ai o misiune și dacă dorești să o duci până la capăt și să-ți îndeplinești datoria vieții tale, atunci timp se găsește.

Care este misiunea domnului Artur Silvestri?

Nu știu care este misiunea mea, probabil că știe mai bine decât mine Cel care mi-a dat-o. Eu nu fac altceva decât să încerc să înțeleg care ar fi datoria pe care o am în viață, și, astfel, să o îndeplinesc, fiind poruncită. Apoi, să-mi plătesc toate datoriile, în sens înalt, față de cei ce m-au povățuit și să-i pomenesc pe toți cei ce au însemnat ceva pentru mine.

Cuvinte pentru urmași?

Cuvinte pentru urmași.

Modele și exemple pentru omul român, da?

Da.

Acesta este titlul cărții, o carte de povățuire națională pe care ați lansat-o cu puțin timp în urmă, când a avut loc festivitatea acordării **Premiilor Patrimoniului Românesc**, instituite de dumneavoastră.

Este o carte unde aduceți multe personalități – probabil că premiate, toate, de Domnia Voastră – și care ne oferă câteva pagini de o înțelepciune extraordinară.

În felul ei, aceasta este o carte-tezaur, fiind oricum neobișnuită astăzi la noi când pentru a se strânge concluzii de viață sau povețe sau învățături de la mai bine de șaptezeci de „Oameni Mari” din România de acum ar fi fost nevoie nu de acțiune individuală ci de efort colectiv și instituțional. Acesta, însă, nu se întrevede.

Am să vă rog să ne spuneți ce înseamnă „Oameni Mari”?

Sunt cei ce lasă în urmă o faptă, o concluzie de viață, constituind un model istoric și social. Aceștia sunt „exemplul” și poate chiar o parte din Tipar.

Ei oferă, totuși, și posterității o frântură, un crâmpel din munca lor de o viață.

Posterității cu siguranță, însă contemporanilor mai întâi, pentru că aceștia sunt **Părinți ai Patriei de azi**. Dar cine sunt aceștia, la drept vorbind? Sunt cei fără de care limba, geografia și așezarea noastră și, deopotrivă, așezămintele ce avem n-ar mai însemna nimic ori, întrevăzute ca prin ceață, și-ar pierde din conținut.

Fie că sunt ei la sate, într-o mănăstire sau în Capitală.

Peste tot unde omul lasă Urmă și unde își pomenește Părinții există o faptă mare, iar aceștia sunt „Oameni Mari”.

Și revenind la cartea dumneavoastră, despre care aminteam, „Cuvinte pentru urmași”...

Aceasta nu-i o carte „personală” căci vine dintr-un suflet colectiv ce se traduce în mai mult de șaptezeci de „ipostaze” dar se putea să se traducă și în „șapte mii”. Căci toți ilustrează „spețe”, „categorii” și „tipologie”, astfel încât „interpretul” exemplifică, aici, o parte dintr-un cod, poate chiar din Codul nostru genetic, din **codul cultural român**. Nașterea ei este, în sine, un mister. M-am gândit să o fac atunci când, adunând, în primăvară, câteva zeci de Oameni Mari, mi-am dat seama că sunt atât de diferiți și că faptele lor sunt atât de neasemănătoare prin întindere încât apare, prin ei, **un fel de Românie Tainică, o Românie în extract sau în epură**, ce cuprinde oameni de peste tot și din toate straturile sociale, aproape ca într-un sinaxar zugrăvit pe pereții unei biserici. Și când am înțeles că în fiecare există o concluzie de viață, o învățătură și o povață, am inițiat această carte; zic „am inițiat” în sensul că „am făcut-o să înceapă”. Probabil că la început a fost ideea sau voința ei de a exista. Eu doar i-am înțeles acest mesaj și în această accepțiune să zicem că e „o carte a mea”

când, de fapt, e un tablou de „învățăături aproape anonime“, o depozitie colectivă și, până la urmă, o predanie. Predania unei generații, ce lasă celor ce vor veni o directivă interioară și deslușirea unui sens.

Sigur, aici sunt nume cunoscute, de la Antonie Plămădeală, de la...

Zoe Dumitrescu Bușulenga și Constantin Ciopraga, la mulți alți „Oameni Mari“.

Dar și nume necunoscute cititorului de astăzi: sunt oameni care trăind, așa cum spuneam, într-un sat aruncat într-un colț de țară, lasă drept moștenire-cultură. Lucrează pentru prezent, spuneti dumneavoastră.

Pentru **un fel de prezent**. Mulți lucrează din trecut, adică, de fapt, dezvoltă ceea ce avem și, lăsând altora „fapta“ lor, înseamnă că traduc către un alt viitor ceea ce au luat de undeva: păstrează astăzi și conservă dezvoltând. Acesta este **ciclul natural de viață enigmatică**.

Nu mai să nu uităm că timpul arată cu degetul și spre valoare

În această materie ar trebui stăruit. Spuneți „valoare“, cum spun unii, la noi, astăzi, subînțelegând un „numerus clausus“, adică „secta reprezentativă“ și, deci, aceleași nume ce se macină a nu știu câta oară la moara cuvintelor inutile de pe scena, neconținutistică, a cotidianului: o „pseudo-elită“, ce se intitulează, unii pe alții, „valori“. Dar, de fapt, ce înseamnă „valoare“? Cât „facem“ fiecare, sau cât anume cântărim la Marea Judecată ce iese din contingent, numai Dumnezeu știe.

Căci de fapt, ceea ce este ireductibil aici este efortul colectiv și anonim. La noi, există pretutindeni „omul care sfințește locul“ și care, în felul lui, realizează o contribuție, oricât de mărunță pare a fi. Dar, însumate, toate aceste contribuții mărunte conduc la un gen de fluid, care circulă pretutindeni și care ne dă o uimitoare stabilitate. Acestea arată că noi nu suntem într-o criză istorică și că există, dincolo de Româniile de suprafață, o Românie Tainică. **Această Românie Tainică lucrează și, în cele din urmă, va birui.**

O „Românie“ despre care, din păcate, nu auzim nimic căci nu există o preocupare foarte susținută pentru a fi arătată tuturor cetățenilor.

Credeți că este important? Eu nici nu consider că este esențial. Aceasta este, însă, perspectiva metafizică, soluția organică, inevitabilă. Ea pornește de la obligația de a face binele. Binele trebuie făcut cu orice preț sau, mai bine spus, chiar dacă nu se expune privirilor

„consumatoare de imagine“ care, în orice caz, nu îl vor înțelege. Dar nu numai binele și aducerea de pace sunt importante, importantă este și fapta în sine. Când ea se produce însemnează un aport treburilor, ce se adaugă la „clădirea constitutivă“ și ne întărește

Totuși, aceste modele, pentru că le putem numi „modele“, nu ar trebui cunoscute? Eu susțin ideea de a le face cunoscute pentru că nu cred că trebuie să vedem în permanență aceiași oameni, aceiași politicieni, aceiași intelectuali; hai să aducem și pe acești oameni în față, și să arătăm că ei există și lucrează poate mai mult pentru ființa națională și pentru români decât alții care apar prea mult „pe scena publică“.

În fond, spuneți ceea ce gândesc mulți, la noi, și din acest motiv există un divorț între **cele două Români**. „Româniile de suprafață“ nu mai sunt înțelese – dacă or fi fost vreodată! – ca aparținând acestui agregat straniu și misterios care este o colectivitate istorică. Și, poate, de-aceia vom avea aici ceea ce am avut și în secolul XVIII când românii erau zvârliți într-o sub-istorie atunci când se vorbea grecește la palate și protipendada venea de la Fanar și când tiparul era grecesc, când manuscrisele, ce trebuiau să fie românești, puteau să se alcătuiască doar prin mănăstiri și la boierii aflați la moșie. În urma acestei retrageri aparente din istorie când România Tainică – despre care tot vorbesc – și-a consumat misiunea ei de a face legătura între cei de dinainte, înaintând în nevăzut ca o pânză freatică spre „cei care urmează să fie“, în urma acestui proces spun – au apărut și Tudor Vladimirescu și pașoptiștii; apoi, odată cu Eminescu, miracolul. Țineți minte cum spunea Heliade Rădulescu despre cum învățase românește de pe manuscrisele din mănăstiri.

Dar, din păcate, a apărut și franțuzismul...

Acest stereotip este inerent căci sunt maladii cu un caracter acut ce se produc periodic în istorie. Însă ele nu trebuie să emoționeze decât în imediat. Astăzi sunt voci ce deplâng soarta noastră dramatică și „asfințitul“ deși noi nu avem o boală cronică, ci numai accese de febră, uneori violente, traducându-se câteodată în șocuri ce neliniștesc. Însă acestea sunt scurte în perspectiva desfășurărilor istorice, căci, de fapt, ce contează, la proporția „ciclurilor lungi“ zece-cincisprezece, douăzeci de ani?

Cincizeci, însă, au însemnat ceva.

Nici asta nu aș crede. De obicei așa se spune căci există etichete și concluzii stabilite canonic dar când scoborîm în materia

documentelor complexe și a vieții trăite, observăm că realitățile sunt necompatibile față de imaginea cu caracter propagandistic sau față de etichetă.

Altfel n-am fi evocat acum nimic din acestea și nu vorbeam despre Iorga și despre Hasdeu și nu știam despre Eminescu decât ce ne-ar fi spus câte un autor de eseuri ce consideră că trebuie să ne decidem de el „pentru că este mortul din debara”.

Și care chiar dacă nu mai sunt printre noi în momentul de față sunt prezențe eterne și au același efect asupra noastră.

Vedeți ce frază tulburătoare ați spus? Moartea, de fapt, nu e definitivă căci dacă rămâne ceva important rămâne o urmă și un tipar.

Din timpul vieții, poate?

Rămâne un sens pe care l-ai incifrat într-un „ceva” enigmatic. De aceea fapta este importantă.

*Rămăsesetți dator cu câteva nume cuprinse în această carte a cărui scânteietoare idee vă aparține – **Cuvinte pentru urmași – Modele și exemple pentru Omul Român**, apărută cu puțin timp în urmă și propuneam să ne referim poate la acei oameni necunoscuți marelui public, nu la cei cunoscuți.*

Aici am să vă formulez o încheiere paradoxală spunând că aproape toți sunt necunoscuți deși unele nume circulă. De câte ori am mai văzut-o pe scena vieții publice, unde defilează tot felul de demi-mondene, pe dna. Zoe Dumitrescu Bușulenga?

Așa este; însă mulți dintre noi, cei care am avut-o profesoară, n-o vor uita vreodată.

Nu exclud această atitudine, ce vă onorează dar parcă este un „făcut”. Astăzi „Oamenii Mari”, ilustrând Modelul, sunt lăsați deoparte fiindcă vremurile noastre tulburate nu cultivă continuitatea, efortul în a clădi și truda dedicată faptei ci dimpotrivă; spiritul risipitor, consumismul inutil și o filosofie frivolă, epicuree, ce procură senzaționalul fără rost și se manifestă în incidental și destrămare. Și, totuși, lucrarea tainică există căci este inerentă ca și aerul. O întâlnești pretutindeni, în formele cele mai diferite. Atunci când, însetat fiind pe câmp, bei apă luată cu căușul palmelor din fântâna crescută în pustiu, șoptești: „să fie de sufletul celui ce a făcut-o”. Dar știi cum îl cheamă? Nu! El este **omul bun fără nume**. Și, cu toate acestea, îl pomenești. O astfel de pomenire trebuie să o facem, întotdeauna, cu oricine lasă în urmă un semn și creează orice ne este folositor. În această carte sunt mulți dintre cei ce lăsară o concluzie de viață, cu însemnătatea ei.

Cum ar fi?

Exemplele sunt întotdeauna necesare dar nu se întrezăresc când se privește cu ochiul peste perspectivele superficiale de astăzi. Căci cine dintre „magicienii plăcerilor inutile” – ce ocupă scena – știe de Traian Galetaru, un învățător din Comloșu Mic din Banat, care conduce o revistă sătească veche de 70 de ani? Revista, nu e! El e ceva mai tânăr. Dar de 70 de ani într-un sat din Banat apare această publicație. Nu este tulburător? Ea vine pe lume lunar; și e frumoasă, și e interesantă, și animă într-adevăr colectivitatea locală. „Locală” nu-i, totuși, termenul potrivit căci, până la urmă, aceasta e o parte din întreg, îl ilustrează și îl exemplifică. Sau preotul Alexandru Stănciulescu Bârda din Mehedinți, dintr-un sat, Malovăț: a editat în 15 ani, la editura lui denumită „Cuget Românesc”, peste 200 de volume – nu în tiraje mici – și pe care le-a răspândit în toată țara și uneori chiar și în străinătate. Dar nu sunt numai românii „de aici”, sunt și **românii de peste tot**.

Cine știe de Trințu Măran, un venerabil octogenar ce locuiește la Viena de multe zeci de ani și care a copiat cu mâna lui din arhivele imperiale tot ce a găsit privitor la românii din Austria ori despre românii din granița militară din Voivodina și Banat?

Sau despre Gligor Popi, la 85 de ani, din Banatul Sârbesc, același gen de cărturar fără vârstă și „fără timp”, de parcă ar fi, deopotrivă, de astăzi și de-acum o mie de ani?

Pretutindeni există acești „**oameni ai locului sfințit**” și cine trebuie să-i știe îi știe, să fim încredințați de aceasta. Iată chiar și un stareț, Modest Ghinea, de la Cetățuia din Argeș, care a fondat acum cincini ani o publicație de schit: avem, deci, și o revistă de schit în România, o revistă splendidă, lunară, care se numește **Murmurul Sihaștrilor**.

Cum i-ați descoperit pe acești oameni fascinanti? V-ați dus dvs. către ei sau au venit ei către dvs.?

Aici mi-ați pus o întrebare care mă încurcă. Probabil că este ceva ca de mișcare de solomonar. Nu știu cum se întâmplă, dar oamenii aceștia vin spre mine și eu înaintez spre ei, așa cum solomonarul descoperă unde trebuie să sape fântâna. Poate că este o metaforă aceasta dar, de fapt, cine vrea să știe cum e România află, dacă voiește...

Spuneți-mi, dle. Artur Silvestri, activitatea dvs. am putea-o împărți în două: autor a peste 30 de cărți...

Acum sunt mai multe adăugând pe cele apărute, de curând, în acest an.

Peste treizeci înseamnă și patruzeci, nu?

Cred că sunt și mai multe, nu știu precis.

Apoi autor a peste 200 de studii literare și de istoria civilizațiilor, activitate jurnalistică, timp de peste 30 de ani...

Nu mai dați cifre pentru că nici nu le mai știu șirul și nici nu au cine știe ce importanță.

Urmează, însă, câteva aspecte neobișnuite. Un doctorat la Madras, în India, altul la Barcelona. Și din toamna anului 2004 v-a fost decernată „Crucea Saint Antoine du Desert”, marea distincție a Bisericii Copto-Ortodoxe din Alexandria – Egipt. Și dl. Artur Silvestri a fost, de asemenea, ales accademico al Centrului Cultural Copto-Ortodox de la Veneția, în același an. Ce însemnează aceste titluri?

Înseamnă că eu am o anumită înclinație către Bisericile considerate minore unde, existând multă „taină”, există și enigmă; sunt, de fapt, un creștin practicant, și, până la urmă, un om religios.

Și poate important este și faptul că multe dintre gândurile dvs. au fost împărtășite prin intermediul unor cărți pe care le-ați editat, fie că ele au fost convorbiri cu Antonie Plămădeală, el fiind „Modelul Omului Mare”, sau...

„Vremea Seniorilor”, o carte stranie, aparent „o carte de scrisori”. Acestea, și altele, mai ales „Ofrandă aproape fără grai”, arată că în fiecare din faptele noastre există o anumită dimensiune tainică, secretă. Nu știu de unde vin.

Și dacă ele vin din suflet?

Ele vin de undeva, probabil dintr-un tipar; și atunci noi trebuie să traducem în realitate acest tipar care există. La mine, n-aș putea spune că a existat o chemare sau un impuls. Totul s-a orânduit într-un fel organic, căpătând o formulare naturală. Astfel încât, „**Vremea Seniorilor**” nu-i o „corespondență” ci „o vorbire cu Păstorul” fiindcă eu, fiind ortodox, știu că acolo unde este „cel dintâi din Neamul său”, este și Dumnezeu.

Și tot ca ortodox ați fondat și Asociația Scriitorilor Creștini din România.

Era inevitabil. Noi am înaintat în acest fel fiindcă valorile creștine ne definesc și aparțin tradiției care, fiind verificată, se confirmă și întărește omul moral prin certitudini. Acestea ne vor împiedica să ne clătinăm, ca nație, în convingerile noastre, arătând „punctele cardinale” în vremurile încețoșate de azi.

Câți scriitori s-au asociat?

În primul moment, s-au asociat câteva zeci. Acum, după ce societatea a început să funcționeze, sunt câteva sute.

Deși a fost creată în 2005.

În 2005, da, într-un timp scurt. Aceasta înseamnă că trebuia să existe.

Cred că o activitate așteptată era și cea filantropică de natură culturală, pe care ați inițiat-o începând cu 2004 și ați intensificat-o.

Am intensificat-o într-o anumită măsură, cât s-a putut. Uneori până dincolo de puterile câtorva oameni, câți lucrează acum alături de mine în această „slujire voluntară”.

Donând mii de cărți la biblioteci județene, comunale, mănăstirești. De ce ați făcut asta?

Dacă aş răspunde simplificând, aş zice că aceasta este atitudinea firească a oricărui intelectual român.

Eu sunt scriitor și faptul însuși că literatura în limba mea trebuie să stăruie și să se propage pretutindeni – și mai cu seamă în stratul sănătos, aflat încă în afara viiturilor – însemnează însăși nădejdea de a exista și în viitor.

Dar, pe lângă acestea, cu mine s-a întâmplat un proces de clarificare curios: eu am stat aproape zece ani într-o retragere voluntară din viața publică. Mi-am impus să stau deoparte, să mă ocup de altele și să încerc să înțeleg lumea ce mă înconjură, cu aparența ei convulsivă.

A fost un declin sau, pur și simplu, o atitudine?

Poate că a fost o potrivire, pentru că nimic nu e întâmplător. Dar, mai apoi, la un moment dat, într-un moment de răscruce al vieții mele despre care mi-e foarte greu să vorbesc, a intervenit ceva, ca o chemare către o misiune; ea se desfășoară pentru că trebuie să se desfășoare și sunt fapte pe care le duc până la capăt tocmai pentru că trebuie să le duc până la capăt.

Eu nu aş spune „filantropie” deși este o noțiune ce se întrebuințează. Eu aş spune altceva și anume că „noi trebuie să ne obișnuim să facem binele sub orice formă”. Și să fim **aducători de pace**, nu de dezbinare. Dezbinarea vine de la diavol.

Atunci aş putea să spun că Binele e foarte mult prezent în viața dvs., mai ales în anul 2005.

Dumneavoastră ați spus-o, nu eu. Dar de aceasta cred că avem nevoie: în fiecare zi, să facem orice fel de bine, cât de mărunț ni se pare că este.

Binele este și faptul că ați făcut Asociația „Biblioteci pentru Sate”.
Idea însăși de „asociație” are într-însa ceva religios. „Asociație” înseamnă o strângere-de-oameni-împreună ca să facă oricât vor putea pentru alți oameni, aproape toți – necunoscuți.

Dar această strângere de oameni împreună înseamnă și o strângere de volume pe care le donați.

Da, înseamnă multe volume, să știți.

Chiar peste 150.000 de publicații.

Peste două sute și ceva de mii sunt în momentul acesta. Și am donat peste 20.000 de cărți.

Donate la bibliotecile județene, sătești, parohiale, mănăstirești.

Da, în toate părțile. Am dăruit cărți la peste 350 de biblioteci comunale și școlare și de parohie, în toată țara, dar mai ales în regiunile cele mai sărace, unde cartea este așteptată ca mirodelniile în Evul Mediu.

Este o satisfacție mare?

Este mai mult decât „satisfacție” căci nici nu vă închipuiți ce sentiment uimitor prin complexitate capeți în acest fel. Întâi de toate, vezi cum e România. O vezi și te emoționezi. Cum să nu mă emoționez când citeșc o scrisoare de la o profesoară de engleză, dintr-un sat de lângă Tg. Mureș, care-mi spune cum vin copiii la ea acasă, să citească din cărțile ei. Cum să nu le dai cărți? Este ca și cum le dai pâine.

Apoi, apare convingerea că istoria noastră nu se va sfârși în derizoriu și în eșec fiindcă este în afară de îndoială că noi avem, încă, „o stea pe cer”.

Cred că este un sentiment extraordinar pentru că, în general, ne-am obișnuit să credem că ni se cuvine totul.

Sau că trebuie să așteptăm de la altcineva deși eu știu că noi nu trebuie să așteptăm de la nimeni nimic.

Și mai credem că nu trebuie să mișcăm un deget și că este firesc ca incontinuu să ne fie oferit ceva.

Aici soluția îmi apare ca fiind evidentă. Întâi și-ntâi, noi trebuie să ne comportăm așa cum ne este locul rânduit și să înțelegem că puterea este la cetățeni. Și, prin aceasta, am spus totul.

Nu este la conducători?

Nu. Noi și știm asta. Dar și ei ar trebui să știe. Ei ar trebui să știe mai bine decât noi.

„Ei” cetățenii sau „ei” conducătorii?

Stăpânirea, bineînțeles. Căci este în afara oricărei discuții că noi doar îi delegăm. Dar tocmai acest mecanism îl uităm ori suntem îndemnați, într-o atmosferă de violență hipnotică, să-l uităm, deși acesta, de fapt, conduce la agregarea socială. Ei sunt în serviciul nostru, sunt, până la urmă, „angajații noștri”, cum și spun uneori, deși nu am umor.

Nu cred!

Nu am. Eu sunt un om grav, sunt un om cu amărăciunile lui. Vorbeam însă despre „viața publică” și aș vrea să mai stărui asupra temei. Niciodată aici Stăpânirea nu raportează Adevăratului Stăpân **ce** și **cât** a fost capabilă să realizeze și să îl întrebe ce ar mai fi de făcut. În Occident, unde călătoresc frecvent, acestea sunt însă axiome. La noi, sentimentul de „lume anapoda” este izbitor și capeteți o senzație de straniețate când te întorci aici. Eu am stat la Paris și în această vară; în vara trecută am scris la Paris o carte...

Și la Viena.

Într-adevăr, și eu și soția mea, celebra „Doamnă Casa Lux”, Mariana Brăescu, iubim foarte mult Viena: un oraș de un mare calm istoric.

Și foarte așezat cultural și istoric.

Și lumea este altfel, doamnă Bărbulescu, să știți. Are un gen de liniște și de seninătate uimitor de puternic.

Și de echilibru.

Și de echilibru, care nu-i, în mod obligatoriu, un echilibru al omului înlesnit.

Acolo impune o altă mentalitate și un mod de a înțelege lumea: „împăcat”, având așezământ sigur și certitudine în a exista stabil. Acestea nu au aproape nici o legătură cu lumea de aici, unde noi trebuie să facem binele aproape în mod clandestin, ca și cei dintâi creștini din catacombe.

Dar poate că ceea ce este „bine” nu întotdeauna se încadrează în binele general.

Vedeți? Este exact acolo unde voiam să ajung. Dar noi suntem creștini. Spune legea ceva care să contravină sub o anumită formă „Poruncilor”?

Nu.

Nu! Atunci?

Spuneți puțin mai devreme că nu sunteți un om cu umor, că sunteți un om grav. Acum vreau să vă întreb: credeți că acela care

are umor este mai puțin profund, mai puțin grav decât cel care – așa cum spuneți – este considerat un om grav?

Nici nu poate să încapă vorbă – căci, în această materie, nu există domeniu comun. Diferența constă nu în umori ci în atitudine și chiar în necesitatea istorică.

Noi avem o istorie recentă și o actualitate atât de primejdioasă încât avem nevoie nu de „umor“ ci de gravitate, de înțelegerea fenomenelor și de fapte. Umorel poate folosi atâta cât observăm ce este lipsit de proporție și, stăruind, produce destrămări. Dar dacă vom rămânea acolo nu ajungem nicăieri.

Nouă ne trebuie concluzii nete și o înțelegere a tradiției, adică a experienței istorice verificate **în acest mediu și cu aceste date antropologice**. Poporul român nu s-a schimbat căci popoarele însele se preschimbă cu greu și modificările de natură constitutivă se produc imperceptibil și în timp prelung.

Noi suntem același popor ce trăiește în aceeași geografie și avem, de fapt, aceleași rânduiri întipărite ce s-au depus în tradiție unde, verificându-se istoricește, constituie reper, schemă tipică și deznodământ ciclic. Umorel nu-i decât micul acces nervos când râdem fiindcă „regele e gol“.

Aș vrea să vă mai pun o singură întrebare, domnule Artur Silvestri: Este frumoasă viața?

Mi-ați pus o întrebare la care nu m-am gândit niciodată, dar pentru că m-ați întrebat, acum o să trebuiască să și răspund. Viața este o valoare pe care nu pot să o definesc. Nu știu dacă este frumoasă, dar cred că este atât de importantă încât numai atunci când suntem pe punctul de a o părăsi ne dăm seama cât a fost de importantă. Pentru mine, moartea nu are o însemnătate prea mare. E un fenomen inteligibil fiindcă este inevitabilă dar, fiind singura certitudine în această lume, trebuie să învățăm s-o depășim.

Știți cum anume?

Într-un singur fel, uimitor de ușor: prin faptă, prin urmă, prin nume bun, prin facerea de bine și prin aducerea împreună a oamenilor: facerea de pace. Acestea sunt, de fapt, niște concluzii simple. Oricine le are.

octombrie 2005

„România tainică este o realitate atât de tulburător de specifică, încât ar trebui să fim mai îndatorați ei decât suntem acum“

Interviu de Vasile Tomoiaga

Momentele, adevărurile de acum

1. Oricare istorisire de cuvinte are îndepărtări ale simțurilor răstignite în case. Altele, sălășluiri de peceți, sunt gândiri nouă. Așa atunci când le imaginăm înaintea de a le scrie, simțurile, clipele capătă miros de cuvinte. Un miros ce nu are fum, poate al clipelor. Am putea crede că nu le vede nime în cuprinsul hornului care este trupul înnoitor; nici noi, purtătorii, doar când cad adânc în noi, împovărându-ne mai tare tristețea sau bucuria.

N-avem grija asta, a grijilor cele însemnate. De aici nu luăm printre rămasuri doar acelea care par acum pentru noi veșnica materie a celorlalți. Cele nobile ale gândului nu cad – cum scriam – așa des în noi, de aici dorul de firesc, de chiar lumesc în pivnița luminilor. Le-am așezat în trup, necrezându-le moarte. Le cred vii adevărului dumnezeiesc. Între ele – truda cu nefirescul. Scobim mult, poate tainic, în privirile măsurate (gândurile), găsindu-le mereu aceleași, mai singure în pivnițe mute.

Suntem noi aici?

Da, când alergăm cu gândul în jos, tremurăm de frica firescului, înnoptăm la necazurile celorlalți.

Da, atunci când ne credem al nostru adânc izvor de netăgăduit.

Da, știindu-ne veșnici materiei.

Nu, trăindu-ne liberi adâncurile noastre.

Nu, când nopțile le ardem în cuvinte luminânde.

Nu, când limba e mută de cerești izvoare.

De unde se arată în cale cu noi visarea?

2. „Aici e taina ce-o scriu în tipare

De umbre / sorți poate lunare.“

Mă dureau bucuriile, povestindu-le cu domnul Silvestri, aveam grija că nu pot să-l mai întreb, teama că degrab rămasul vorbelor noastre vor purta odată, poate, un nume, câteva semnificații. V-ați spus, gândindu-vă, cum ar fi o poveste dintre dumneavoastră și celălalt, tot al dumneavoastră, care nu s-ar lăsa sfârșită mereu? – mă gândeam, ascultându-l pe domnul Silvestri, când înregistram într-o

seară de lume. Am întrerupt dialogul în cuvinte, el urcă tăcerea munților cu zăpadă.

Astăzi, 8 noiembrie 2005 (Soborul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil), vorbim cu dumneavoastră, dle Artur Silvestri: scriitor român, întemeietor de organizații culturale și cetățenești. Spuneți-ne, ce să alegem din toate pe care ni le propuneți?

Din toate câte propun, ar trebui să alegem doar ideea că un om poate să facă atâtea pentru că trebuie să le facă. Eu nu am început într-o anumită direcție întâmplătoare; am început dorind să mă exprim și am înaintat astfel încât să las ceva în urma mea. Așa m-au învățat pe mine „Părinții Patriei” și cei ce au fost înainte și de unde am luat învățături și povețe: așa am înțeles să trăiesc. Și, dacă se va putea, să fiu și eu un exemplu pentru alții ce vor veni după noi.

Atunci când ați început, a fost greu? Sau știți drumul pe care trebuia să-l urmați?

Există un tipar în fiecare dintre noi. Cel care ne știe cel mai bine, și ne-a creat, cu siguranță că îl cunoaște.

Deci nu v-a fost greu.

Ceea ce îmi spuneți mă surprinde într-o anumită măsură căci nu mi-am pus niciodată această întrebare pe care mi-o puneți dumneavoastră și nu știu, prin urmare, dacă este greu sau ușor. Există însă un sentiment al datoriei care este întipărit undeva, într-un fel enigmatic și mai există și o pecete a acestei datorii: ea vine de demult, se află în orice ființă vie și, de bună seamă, se află și în om. Și a o explica – într-un fel sau altul – cred că este atât de inutil încât nu numai cuvintele nu sunt capabile, ci actul însuși de a încerca s-o explicăm este lipsit de rost. Eu vorbesc aici într-un fel care probabil că va surprinde pe unii, dar când spun că oricare ființă vie are un tipar, mă gândesc la datorie și mă gândesc la destinul pe care nu numai pe om îl pecetluiește ci, repet, orice este însuflețit.

Spuneți-ne, vă e greu să împărtășiți cu noi câteva secvențe din anii copilăriei, din momentele în care familia era împreună?

Pentru mine aceste momente sunt atât de îndepărtate, încât poate că fac parte din viața altcuiva. Copilăria nu știu dacă are vreo importanță, deși în mod sigur există ceva ce se adaugă la tiparul inițial și formulează omul matur într-o anumită direcție și nu în alta. Dar nu cred că aş putea să vă spun nimic pe această temă. Eu sunt dintr-o familie de boieri scăpătați, dintr-o ramură ce se închide acum. Predecesorii mei sunt boieri de plai, olteni, și îi cunosc doar pe câțiva, să tot fie vreo zece, așadar cu puțin înainte de vremea

lui Brâncoveanu. Și mai în jos este enigma insondabilă, până la cea dintâi celulă. Dar n-am avut o copilărie în sensul propriu. Am crescut într-o dinastie de profesori și de învățători, în Vlașca, și nimic din ceea ce s-a numit „copilăria universală” sau „copilăria metafizică” nu o să găsiți aici. Este o copilărie despre care nu-mi amintesc aproape nimic în aspectul ei rapsodic, în epică și în „poveste”; îmi amintesc însă ceva tainic și dureros, căci nu mai există, de parcă nici măcar nu s-ar fi petrecut vreodată și despre care poate că am să vorbesc într-o bună zi într-una din cărțile mele. Pe de altă parte, eu n-am avut sentimentul familiei atât de puternic definit, arătând, deci, dependența de familia „văzută”. Am avut însă – și am și scris aceasta într-una din cărțile mele, „Memoria ca un concert baroc”, al treilea volum, ce se cheamă „Tablou imaginar de familie” – am avut însă, repet, sentimentul familiei în sensul metafizic. Pentru mine tot atât de importanți ca și familia de sânge sau ca familia imediată sunt Strămoșii, „văzuți” și „nevăzuți”, știuți ori transformați în totem, și, de fapt, tot acel șir misterios ce ne poartă cu gândul înapoi, până acolo unde nu mai sunt nici măcar timp și spațiu. Iar dacă, într-o anumită potrivire, „Damenii Marii” îmi sunt și apropiați, sentimentul de seninătate apare și creează un echilibru de dincolo de lumea palpabilă. Unul din strămoșii mei este Mitropolitul Tit Simedrea, ultimul arhipăstor al Cernăuților; el a fost alungat în 1944 de către ocupantul rus și s-a prăpădit după mulți ani de reclusiune, la Mănăstirea Cernica, în 1971. Tit Simedrea și familia lui erau acolo, în Vlașca – de unde vin eu – mai mult decât o legendă: ei aveau un fel de imagine de întemeietori căci făcuseră fântâni, biserici, troițe. Aproape pretutindeni rămăsese ceva după ei. Pe Tit Simedrea nu l-am cunoscut, dar sentimentul că-mi este apropiat l-am dobândit mai încoace și cred, totuși, că acela care m-a făcut să înțeleg mai bine acest chip dintr-o memorie, poate, imaginară, a fost marele Vlădica Antonie Plămădeală, care s-a dus la Domnul nu demult.

Apoi, mai este „familia culturală” căci noi trăim foarte aproape de ei, și ne sunt aproape toți, cei ale căror cărți sau înfăptuiri le ținem ca „reper” și „îndrumător”; sunt „modelul” și „exemplul”. Apoi, mai este „familia din Ceruri”: toată această realitate din nevăzut ce se presimte în fiecare secundă a vieții noastre. Acolo sunt și îngeri și sunt și toți cei care au fost și cei ce ne călăuzesc și, de bună seamă, Cel care le potrivește pe toate.

Vă e greu, vă e ușor să mergeți pe calea aceasta azi?

În ziua de azi este greu să aparții, așa cum aparține aproape întreg poporul român, unui **univers de pecete**, adică de „tipare”.

Aceasta este o diferențiere indiscutabilă căci noi avem o realitate ce nu-i compatibilă cu ceea ce se vântură în moara nesfârșită a ideilor trecătoare. Noi avem un tipar care este atât de vechi și atât de nemodificabil, încât nici măcar nu are nevoie de „actualitate” sau de contemporaneitate pentru că, fiind de oricând, este și de azi. Această realitate nu se evocă decât rar și, până la urmă, nici nu trebuie evocată fiind consubstanțială. Unii doar, puțini, nu o mai cunosc, dar cei mulți care o știu – pentru că este atât de bine pecetluită încât nu se poate nici înlătura și nici contesta – continuă să trăiască în acest orizont de valori vechi, ce nu se va putea modifica prea curând, oricât se încearcă, și nu se va strica decât poate nesemnificativ și numai în datele superficiale. Și, totuși, astăzi sunt unii care deplâng, încă în ipotetic, că România se destramă și că marile valori tradiționale s-au consumat. Aceasta este o privire doar peste „Româniile de suprafață”.

Ce sunt ele?

„Româniile de suprafață” sunt alcătuite din toată această desfășurare ne-așezată, fovistă și indecisă, incapabilă a comunica distinct și, deopotrivă, a vorbi în compatibil despre noi. Dar cine suntem noi? Noi suntem un popor vechi, suntem unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei, în a cărei componentă s-a depus un tipar pe care tocmai taina întocmirii poporului român o poate evidenția și această imagine de realități sublunare ce se sustrag „clipei celei repede”, de ieri, de alaltăieri și poate de poimâine. Această realitate ne orânduiește și, prin ea, avem nu numai acest strat enigmatic, avem și un răspuns la întrebările universale fiindcă este cu neputință a se vorbi de o universalitate cu caracter unic, ci de universalități unde, în termenul religios, „coboară Dumnezeu”. Este universalitatea locului și noi, ca și alții, ne definim prin specific „local”. Dacă această **universalitate a fiecărui loc** n-ar fi existat, atunci Brâncuși nu ar fi ce este.

Într-o lume în care alergăm, într-o lume în care trăim, credeți că e mai greu ca omul să gândească?

Omul gândește ca orice ființă vie deși noi nu știm cum anume gândesc vietățile fără grai și ar fi de folos să reflectăm și la acest element disprețuit, căci prea puțini își închipuie că viul, indiferent de înfățișare, gândește și își exprimă sufletul, adesea uimitor de pur. Prejudcățile sunt și aici scandalos de puternice, ca și înfățișările lor, fenomenal de diverse însă reductibile, până la urmă, la o ideologie „segregaționistă” ce trebuie înlăturată. Astăzi, la noi se vorbește

despre intelectuali și despre prostime, despre „boierii minții” și masse și se greșește căci aceste despărțiri sunt create tocmai pentru a se desface întregul și a-i sustrage materia inefabilă, „lamura”, pecetea tainei. Însă, contrar acestor scheme simplificatoare, există un proces de gândire general și, cum s-a și spus, între țăranul de la mine, de la Ceahlău – pentru că eu am devenit un **om al muntelui Ceahlău** – și Immanuel Kant nu este decât o diferență de așezare a ideii în expresia potrivită. Căci puterea de a pătrunde dincolo de văzut, acolo unde se găsesc marile adevăruri fără vârstă, o au amândoi, atâta doar că îi desparte modul de a formula...

Sunt adevăruri fără vârstă, e adevărat, frumos ați spus... Ele trăiesc chiar dacă uneori nu ne dăm seama?

Este în afară de orice îndoială. Însă noi nu putem traduce limba atât de tainică ce o vehiculează sau o exprimă și n-o putem investi în „limba cotidiană”, o coruptelă de limbaj inaccesibil. Intraductibil fiind, Tiparul se revelează în efect căci îl constatăm în felul cum populațiile se agregă și au intuiții ce depășesc contingentul. Mai pe scurt, „popoarele nu greșesc”. În această materie, poporul își orânduiește mersul lui de fluviu grandios, ce continuă să curgă într-un fel ce nu îl putem înțelege deși este calea adevărată, și quintesență, pentru că Dumnezeu se exprimă întotdeauna prin Neamuri.

Există, putem spune, un limbaj al tăcerii care e tainic, mai curat, mai adânc, în care ne putem exprima mult mai bine decât limbajul pe care-l grăim, cunoaștem și pe care încercăm să-l perfecționăm.

Dacă n-ar fi așa, atunci însemnează că noi n-am putea să comunicăm cu nimic din ceea ce este viu; ori noi putem să comunicăm cu tot ce este ființă vie, cu toate vietățile fără grai. Dar în ce limbă ne vorbim noi? Vorbim într-o limbă care este atât de imanent inaccesibilă, încât pare că este o limbă a îngerilor. Aceasta face parte din Tipar și îi arată origina într-o vreme atât de îndepărtată încât nici cu gândul nu o putem pătrunde. Și înțelegerea ei este firavă căci lipsește exercițiul câtă vreme noi vorbim cu precădere despre fenomene istoricește recente. Spunem că suntem creștini și ne-am creștinat de mult, poate constitutiv; spunem că suntem ortodocși și ne tragem tradiția dintr-o „Cale Dreaptă”. Dar acestea sunt „începuturi”? Ori „consecințe”? Într-o vreme, o doamnă de o altă confesiune mă certa pe mine, scriindu-mi că greșesc întrucât sunt ortodox, deci „localist”. Și atunci i-am răspuns așa: „**dar nu rezultă de nicăieri că eu sunt ortodox, eu sunt ortodox pentru că sunt get...**”. Și

sunt get întrucât eu trebuia să am o legătură nemijlocită cu Dumnezeuul meu...

Asta era justificarea pentru ceea ce dumneavoastră credeți și trăiți.

Da, aceasta era căci se reazemă pe universalitatea locului meu pe Pământ. Și, de-aceea, eu nu cred în centre de difuziune și în putere seculară concentrată și, de fapt, în toată această dezgustătoare moară de idei ce se macină astăzi cum s-au măcinat și acum câteva sute de ani fiindcă nimic în materie de Rău universal nu este nou. Și mai cred că fiecare ființă vie se leagă de locul ei și se leagă de locul ei pentru că acolo este Dumnezeu.

Fiindcă mai este și mai rămâne o putere, puterea rugăciunii.

Puterea rugăciunii este atât de mare și de tainică încât noi nici nu ne dăm seama că de fapt ori de câte ori spunem „**Doamne ajută**“, ne rugăm. Rugăciunea este socotită, adeseori, ca fiind ritualul rugăciunii și este și acesta, de bună seamă. Dar, înainte de toate și poate că mai consubstanțial decât acesta, este rugăciunea pe care noi trebuie s-o facem tot timpul în cuvintele noastre; și ne rugăm mai degrabă într-o manieră ce ne este proprie tocmai pentru că vorbim cu noi înșine și vorbim cu Acela care este undeva în noi în așa fel încât știm că este, dar nu putem să ajungem la El.

Este în fiecare dintre noi puterea nevoii de rugăciune. Avem nevoie de asta.

Mai mult decât atât. Într-una din cărțile mele tainice, „*Ofrande aproape fără grai*“, am pomenit o legendă sau o poveste ce ne spune că acest neam sărăcit și obidit și umilit fără vină, este păstrat în locul lui numai prin rugăciunile unui număr necunoscut de înțelepți, de povățuitori, de „stareți“ și de învățători ce viețuiesc, fără să fie știuți, pretutindeni în această țară. Ei ne țin în ființă, domnule Vasile Tomoiaga; dar nu-i vedem fiindcă suntem prea atenți la Româniile de suprafață și greșim, bineînțeles. Noi încă nu ne dăm seama ce înseamnă **România tainică**.

Acum vă întreb: ce este?

România tainică este o realitate atât de tulburător de specifică, încât ar trebui să fim mai îndatorați ei decât suntem acum.

Vă mai întreb doar atât: vă e greu să găsiți azi liniștea?

Liniștea este o noțiune pe care ar trebui s-o cunosc căci fiecare ființă capătă liniște când a înțeles datoria vieții ei. Eu n-am să vă spun acum în amănunt – pentru că de fiecare dată când evoc acele momente mă podidește plânsul – am să vă spun, doar, că am trăit

alături de o ființă vie, fără grai... cele mai tulburătoare momente de înțelepciune. Și, fiindcă era un înger, mi-a dat, în felul lui, toate povețele ce m-au transformat și întărit. Astfel mi-am dat seama că atunci când ai înțeles care este datoria vieții tale, ți-ai însușit-o și te-ai străduit să o duci până la capăt, ești liniștit.

Aceasta este liniștea. De ce? Pentru că acela este tiparul; nu mai este nevoie de altceva. Dar, cu aceasta nu am încheiat, căci există însă o datorie a fiecărui Neam ce constă în datoria individuală adăugată și din însumarea acestora.

Unde ne conduce aceasta știe doar Cel ce ne îndrumă, noi trebuie doar să ne lăsăm îndrumați. Esențial va fi, deci, să ne ducem până la capăt datoria vieții noastre și să înfăptuim ceea ce avem de înfăptuit. Aceasta este, la rândul ei, o enigmă și o soluție ce impresionează prin uimitoarea ei simplitate.

Imaginați-vă doar o clipă această țară, care-ar fi ca soarele pe cer, dacă „omul român” ar descoperi secretul stăruinței lui elementare: să nu sfârâme, să nu destrame, să nu dezbine, să nu împrăștie, să-l refuze pe Satana cu mâna ca o gheară, să pună și el piatră – peste piatră – peste piatră – peste piatră. De aici vin „faptele mari”, cu un pas sau cu un gest.

Nu vreau să încheiem, vreau doar să ne gândim la cele pe care ni le-ați spus în această seară. Vă mulțumesc pentru asta și lăsăm pentru data viitoare, care va fi curând, să continuăm gândurile și să adunăm împreună.

Mulțumesc și Domniei Voastre și mulțumesc tuturor celor care ne ascultă. Ori celor care ne citesc. Și, încă o dată: esențial este să nu ne fie frică. Nu suntem singuri și putem să înfăptuim ceea ce ni s-a dat de făcut.

Sănătate multă, mulțumesc frumos!

Doamne ajută!

noiembrie 2005

„Noi suntem aici în Țara Strămoșilor și vorbim nu numai în felul lor ci și în categoriile lor constitutive“

Interviu de Carmen Marinescu

Instinctiv, ori de câte ori mă aflu într-un spațiu geografic nou, pașii mă poartă spre drumuri pietruite sau asfaltate, dar întotdeauna pline de colbul unor întâmplări deosebite. Atunci simt cum o piatră, o ușă, o fereastră încadrată întrucâtva „altfel“ îmi vorbesc despre prezentul și viitorul acelei lumi care mi se destăinuie, tainic, prin ceea ce astăzi, prozaic, denumim, habitat“ ori, spus altfel, „spațiu de locuire“. El se leagă întotdeauna de „noi“. Fiindcă poate părea ciudat unora, dar eu cred că ne naștem exact în acel loc care ne iubește, iar trecerea noastră prin viață ține de această chemare șoptită a „pietrei“. Niciodată nu am fost eu cea care a ales o casă de locuit sau un spațiu de lucru, ci acel spațiu m-a atras spre o pasiune sau alta, pe care am numit-o fie profesie, fie soț, fie „cetate“.

Cu dl. Artur Silvestri am avut mai multe convorbiri de-a lungul anilor, poate cele mai multe destinate unui „folos public“ din cele purtate cu scriitori, cărturari sau artiști. Una dintre cele mai interesante a avut loc la puțin timp după ce, la sfârșitul lunii septembrie, s-au acordat Premiile Patrimoniului Românesc, cu prilejul unei reuniuni deosebite.

Întemeietorul acestor premii (o „floare de aur“ la butoniera celor mai merituoși cărturari români) mi-a vorbit despre ele dar mai ales despre „soarta noastră în istorie“, preocuparea sa de căpătâi, așa cum a spus-o adesea.

*

Domnule Silvestri, vorbiți întotdeauna de cultura unui popor ca despre un spațiu ce se desfășoară pe coordonate din cele mai diverse, dar întotdeauna convergente. Poate părea scos din context, dar cu prilejul acordării premiilor Asociației pentru Patrimoniul, cred că s-a trecut cu vederea un aspect esențial al culturii unei națiuni, aspect pe care de altfel îl îndrăgiți la fel de mult ca pe celelalte, cel care privește „spațiul nostru de locuire“.

„Spațiul nostru de locuire“, cum îl denumiți, nu s-a evocat direct și, deci, nu a constituit „temă“ sau „obiectiv“ însă, la drept vor-

bind, această realitate este prezentă pretutindeni, în această panoramă de idei fundamentale ce încercăm a schița. Întâi de toate, însăși noțiunea de „patrimoniu” ar fi de neînțeles fără a se invoca geografia statornică și felul cum aceasta se orânduiește în reprezentările ce susțin marile colectivități. În această materie, noi avem o realitate cosmică impresionantă și, până la urmă, un fel de „puncte ce iradiază” asemănătoare constelațiilor de pe cer. Când spunem Hobița, spunem Brâncuși, când spunem Ipotești, spunem Eminescu și este destul, câteodată, a rosti o denumire geografică unde stau încifrate idei-forță, strat ireductibil, aproape de goetheanele „Mume”. Căci mai trebuie alăturat un cât de mărunț adaos când spunem „Voroneț” sau „Ceahlău”? De fapt, nu „cuvântul” singur impune ci cuprinsul lui atât de insondabil prin extensiune și chiar sentimentul neobișnuit al „altei limbi”, ce ne vorbește de la sine și ne comunică pe un canal atât de enigmatic încât nici nu mai este nevoie de sens.

Totul ne apare ca un fel de revelație. Aceasta însemnează că noi suntem aici „în țara Strămoșilor” și vorbim nu numai în felul lor ci și în categoriile lor constitutive.

Dar, în fond, acesta este „Patrimoniul”, adică locul de unde vin Părinții și locul unde ei se găsesc acum. Noi nu ne dăm seama decât arareori că, indiferent unde ne-am afla, acesta este „codul nostru inerent”, ce ne definește și care, oricât ne-am strădui, nu îl putem înlătura căci se cuprinde în însăși formula noastră de compunere rasială.

Ceea ce spuneți este atrăgător dar, poate, prea teoretic. De ce rezonăm, totuși, diferit, noi, românii, indiferent de gradul de cultură pe care îl avem, la un mediu oarecum artificial, la un anumit stil de a locui?

De obicei, când vorbim despre „românitate” noi ne închipuim un fel unic de a ne manifesta și chiar o atitudine ce s-ar observa în chip general, nesocotind modurile diverse și chiar participația individuală. Acestea sunt iluzii sau, mai bine spus, „românități de retortă” și fiindcă istoria nu se scrie cu „idealități” și cu ficțiune antropologică este mai cuminte a vedea nu speța pură (simplă ficțiune) ci înfățișările ei, care, totuși, oricât de complexe și diferite, se întâlnesc într-un punct ce însemnează stratul ireductibil. De fapt, aceasta ilustrează marea noastră întindere de **geografie însușită**.

Geografie însușită?

Întocmai. Noi nu avem doar o realitate de „navigator”, precum grecii sau portughezii, și nici un fel de a vedea lumea de popor

ce nu și-a părăsit munții, precum locuitorii din Tibet; nu ne manifestăm previzibil în spațiul fără noutate precum beduinul în deșert și nici exclusivamente ocult și naturist, cum se întâlnește la „omul de pădure“. Geografia, ce și-a depus în „omul român“ fenomenala ei diversitate, se traduce printr-o extensiune de reacții ce aparțin deopotrivă dacilor agățați de munți ca și omului de codru și omului de luncă, spre a nu exclude, totuși, pe „orășeanul“ recent, în forma lui de viitură heteroclită.

Vorbiți despre conflictul clasic dintre „țăran“ și „orășean“, „țăranul“ fiind dac?

Nu, nici pe departe. Acesta este un conflict inventat mai încoace, când, spre a se putea descrie autohtonul în termeni depreciativi, s-a născocit o tradiție a „țărănismului“ reacționar, opusă în chip virulent „orășenismului“ civilizat, socotit a fi, mai mult chiar, un factor de progres. Dar ieșind din schema ideologică, suntem întâmpinați de cu totul alte realități. Noi aveam, la Sarmisegetuza, la Genucla, poate chiar și la Petrodava, îndată după ocupația „**Daciei aurifere**“ de către Romani, o civilizație orășenească despre care nu se vorbește în chip intenționat, căci astfel s-ar răsturna nu doar prejudecăți ci și „versiuni doctrinare“ ce nu își află, de fapt, cine știe ce reazem prin însumare de dovezi. Dar să nu uităm că, acum mai bine de 5.000 de ani, „cucutenienii“ locuiau într-un fel de orașe.

Dumneavoastră folosiți adesea noțiuni și terminologie personală; acum ați spus „ocuparea Daciei aurifere“. Ce să înțelegem prin asta?

Ceea ce observați la o cât de sumară privire a hărții Daciei de dinainte și de după Decebal. Noi ar trebui să formulăm, în această materie, concluzii lipsite de prejudecăți și de iluzii și să spunem că „războaiele dacice“, fiind o expansiune tipică, avuseseră drept etologie stăpânirea zăcămintelor aurifere, tot atât de atrăgătoare atunci pe cât este astăzi petrolul arab. Odată ce „El Dorado“ este atins, invazia militară încetează și îi lasă să pătrundă pe administratori. De obicei, orișunde pătrunde, Imperiul aduce nu atât „veterani“ cât funcționari; face recensământ, spre a cântări „impunerea la dări“, apoi organizează drumuri pe unde receptorul va călători ca să încaseze birul și zeciuiala, în fine, dacă se așează mai bine, introduce „geometria omului în spațiu“, adică, în termen modern, „sistematizează teritoriul“, spre a identifica de îndată sediul contribuabilului ce se va transforma într-un număr sau în punct de intersecție de linii stradale. Acestea sunt desfășurări de istorie de „Dacie Ro-

mană”, ce nu ne definesc, nici măcar în imediatul ocupației, decât parțial. Adeseori, spre a se arăta „continuitatea elementului local” se stăruie asupra factorului orogenic, zicându-se că „dacul izolat în munte” s-ar fi sustras fără efort numărătorii, încasării de taxe și, deci, nimicirii. Încheierea este elementară căci o confirmă realități ulterioare-și, deci, schema de evoluție specifică-atunci când găsim, în Ardealul Evului Mediu, „țări” autonome, izolate pe munți, ignorate de Stăpânire și, la rândul lor, impasibile înaintea veneticului ce se privea de pe creasta înzăpezită cum evoluează în funduri de văi, ca niște gănganii minuscule.

Dar această idee, ce s-ar întruchipa în formula „societăților paralele” (fapt indiscutabil!) nu-i esențială, totuși, în materia „ocupației romane”. Noi am avut, fără de nici o îndoială, un stat dacic continuu, trăind în paralel cu „țara ocupată”, ce poate doar și-a strămutat capitala, așezând-o la Petrodava, însă și-a conservat muntele sacru care, fiind Ceahlăul, a rămas imaculat. Acum, se va obiecta că „sursele” nu fac mențiune despre aceasta stăruință în stăruința autohtonă și că, deci, fără „izvoare”, nu ar fi existat nimic. Dar atunci când „triumful dacic” s-a prefăcut într-o aproape modernă supraréalitate propagandistică ar fi fost cu neputință a se înregistra documentul „eretic” și informația „revizionistă”.

Bineînțeles că astfel de examinări nu se fac defel și nici nu sunt de nădăjduit nici în viitor căci același fel de a scrie istoria după directivă se practică și azi. De fapt, ca să reiau, noi am cunoscut o tradiție „orășenească” cu vechime, ce va trebui clarificată cândva spre a nu se mai insista în ideea viețuirii primitive și în tabloul, devenit clasic, de „bordeieni” lipsiți de civilizație, adică de „trogloidiți”. Noi avem, în „țările” noastre a căror continuitate în evoluția de termen propriu impune prin stăruință, un fel de a locui de un echilibru aproape clasic, fiindcă în geometria casei țărănești aflăm ceva din secțiunea de aur a templului grecesc, care, într-un fel, este traducerea în piatră și în marmură albă a proporțiilor aproape perfecte ale casei din Carpați.

Ați mai spus, însă, despre „diversitate” în raport de „spațiul de locuire” și acum vorbiți despre „casa țărănească”, model pentru templul grec. Nu este o contradicție?

Nicidecum. Oriunde este geografie cu lărgime și forme de relief atât de diferite precum sunt la noi, aparența de mod de viață diferențiat apare dar nu stinge stratul cel mai profund, „lamura”, fondul ireductibil. Noi avem, cu adevărat, om de munte, de șes și de

lunca, „poienari“ ce fondează așezări omenești tăind luminiș în păduri și poate chiar atitudine de om de așezare lacustră, însă mai presus de acestea stă întocmirea originară. În această ordine a lumii, „romanul prototipistic“ este, fără de nici o îndoială, Brâncuși.

Să înțelegem că există o „civilizație „tradițională, foarte puțin cunoscută? Istoric, în ani, am desăvârșit tehnici și materiale de construcție noi, am descoperit principii universale, înscrise în cărți citite de toți constructorii lumii. Cum explicați nevoia omului de a desăvârși arta construcției înaintea altor meșteșuguri (uneori chiar simplul scris sau socotit) căci există, încă, oameni, care își fac locuințe, sau construiesc poduri sau drumuri fără calcule de rezistență?

Aici sunt două tematici ce se întâlnesc într-un punct foarte puțin vizibil căci, la drept vorbind, ne aflăm în „istoria enigmatică“. Ea se constată numai prin efect și, pentru cei ce se rezumă doar la desfășurările superficiale, se include în categoria „iregularului“, a „miticului“ și, până la urmă, a „hazardului“. Dar, bineînțeles, fără să fie „hazard“. Unii, observând desfășurările sistematice și previzibile în urmarea principiilor de logică și de calcul matematic, dobândesc un simțământ de confort și de învoială cu o schemă ce reflectă „efortul uman“, adică progresul tehnic, reprezentat în felul unui adaos periodic de la „primitiv“ la „evoluat“. De aici provin marile erori de aprețuire și de așezare greșită pe cântar. „Primitivul“ rămâne astfel un soi de „pre-om“, un „ur-mensch“, și, ca atare, etapă depășită și în mod definitiv inactivă. Numai „omul evoluat“, reieșit din „civilizație“, adică din „înaintare tehnică“, ar fi de urmărit și de înregistrat în istorie iar aceasta devine, fără a se rezema această concepție pe o realitate indiscutabilă, „formulă canonică de existență“. Dar aici sunt cantități uriașe de argumente contrare.

Întâi de toate, „revoluțiile tehnice“, despre care se vorbește cu insistență și adeseori se transformă în fetiș și în cheie universală, explicând totul. Mulți socotesc că în afara acestora nu se poate înțelege nimic și că, deci, atunci când apare „noul“, el se constituie pe cale rațională și prin „știință“, deși nu se explică etiologia acestuia și, mai pe înțeles, cum apare „noul absolut“. Noi, însă, avem, în această materie, un șir de miracole, ce impresionează atunci când se evocă, măcar pe scurt. Cine a născocit roata și, mai ales, din ce motiv? Și cine a orânduit întrebuintarea focului și „îmblânzirea „lui spre a se preface din stihie în factor de „punere misterioasă în lucrare“? Acestea ar fi episoade de neimaginat dacă „omul primitiv“ ar fi fost primitiv. Istoria însăși cuprinde o taină de nedezlegat

atunci când o privim de sus și fără sentimentul, dezgustător prin subțirime, că nimic nu trebuie re-văzut și, deci, înțeles.

Așa se explică geniul meșteșugarilor – țărani care clădesc case și poduri fără calcule?

Într-un anumit fel, da, așa se explică, este evident. Dar, în acest strat foarte profund și in-analizat dar analizabil cu altfel de metode decât „știința” curentă, prea reduționistă, există o „realitate paralelă” care se revelează câteodată și surprinde fiindcă noi suntem prizonierii unor prejudecăți ce ne împiedică să înțelegem totul mai distinct. Aceasta este „istoria sub – lunară”, socotita a fi „magică” și „miraculoasă”, când de fapt nu este decât dovada ciclurilor aproape „budiste”, adică uimitor de lungi și ininteligibile în perspectiva vieții noastre, prea scurtă ca să căpătăm sensul timpului strivitor. Cândva, pe când eram tânăr, documentasem material divers în ideea de a face o „teză” privitoare la „revoluția industrială în Țările Române, în Evul Mediu”; acestea ar fi fost inventare de civilizație așa-zis „țărănească” și, deci, un tablou de altfel de realități, de „lumi paralele” unde Leonardo da Vinci, dacă o fi existat, este categoric un anonim.

Ați scris-o? În ce fază se găsește?

A rămas un „dosar deschis”, în coperti ce strâng fragmente. Eram încredințat că o voi scrie degeaba și că nu numai că nu o voi putea publica, dar și că voi fi luat în derâdere. Prejudecata curentă, de fapt „sectarismul evoluționist”, aduce astfel de reacție descurajată.

Deocamdată rămâne un „document intelectual” care, poate, într-o zi, se va adăuga la o carte ce o visez și unde ar fi introduse cele câteva mii de teme obligatorii, cu neputință de a se consuma într-o viață de om. I-am spus „**Enciclopedia cărților nescrise**”.

În această carte să înțeleg că poate intra și răspunsul la întrebarea privind „arta construcției „care apare înaintea „scrierii” și „socotitului”?

Ideea este fascinantă, mai cu seamă că se confirmă istoricește. Aici eu am să spun, însă, o fabulă, lăsând a se înțelege ce se poate din cuprinsul ei. Într-o tulburătoare „urmă” rămasă de la „oamenii Cucutenilor”, un fel de altar din pământ ars, ce se orânduiește într-o formă aproape cilindrică, se destăinuiește forma unei case. Aceasta este o imagine ori, mai bine spus, o hieroglifă a sufletului. Casa este „semnul sufletului” și, înăuntrul ei, este „sufletul casei”, insondabil, nedeslușit. Poate un Înger.

noiembrie 2005

„Sunt un om liber!“

Interviu de Radu Căjvăneanu

Pentru orice ziarist, suma personalităților interviewate, eventual „în exclusivitate“, constituie o adevărată panoplie de trofee.

În timpul a 33 de ani de meserie, desfășurată la Botoșani, „acolo unde se pune harta în cui“, în condiții nu tocmai favorabile, mi-am creat și eu propria colecție de trofee jurnalistice.

Din galeria mea fac parte, între alții: Regele Mihai, principele Nicolae, cel veșnic osândit, pe care l-am găsit călugăr la o mănăstire codreană, principesa Margareta și Radu Duda, care mi-au destăinuit, în premieră absolută, planurile de căsătorie, ducesa Sarah de York, Gheorghe Eminescu, nepotul poetului, cu care am făcut pomenirea la mormânt a marelui său înaintaș, în tiranicul an 1988 – de ajunul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil. Ar mai fi Ana Blandiana, interviewată lângă icoana lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Sfântul Nicolae Domnesc, ctitoria domnitorului de la Botoșani, președintele Emil Constantinescu, numeroși miniștri în funcțiune, înalte fețe bisericești.

În 2005 mi-am întregit colecția cu alte nestemate: P.F. Părinte Patriarh Teoctist, la proclamarea canonizării Cuviosului Onufrie de la Sihăstria Voronei, comisarul pentru extindere Olli Rehn, pe care l-am deranjat cu întrebări privind extinderea Uniunii Europene și dl Artur Silvestri, cu interviul care urmează.

Ce m-a atras la a face un interviu cu Artur Silvestri, imediat după decernarea premiilor ARP – ediția 2005?

Mulți sunt probabil fascinați de capacitatea misterioasă a domniei sale de a îmbina în aceeași persoană și cu același succes omul de afaceri cu gânditorul. Alții admiră harul de-a înfiripa proiecte spectaculoase și tenacitatea de a le duce la bun sfârșit. Și o bună parte, nu mă îndoiesc, sunt recunoscători acestui veritabil Mecena care le sponsorizează lucrările și revistele.

În ce mă privește, ca ziarist, remarc abilitatea de-a dreptul senzațională a lui Artur Silvestri de a filtra un volum enorm de informații, de a surprinde și a extrage adevărul și valoarea, indiferent de mulțimea amănuntelor inutile, parazitare sau adverse. Iar ca filolog nu pot să nu admir stilul lui somptuos, bogat ornamentat și atent cântărit, o adevărată frescă bizantină, pe care trebuie să ai știința să o descifrezi.

După festivitatea decernării premiilor ARP (marți, 27 septembrie 2005) am simțit că principalul autor al proiectului ar avea și el nevoie de o cunună. Și atunci m-am apucat să o împletesc din întrebări și răspunsuri (ale dumnealui!). Și astfel s-a născut interviul ce urmează. Dacă veți găsi în cununa lui și câteva frunze de laur, cu atât mai bine!

*

Creștinii sunt cei care se iubesc fără să se cunoască

Stimate domnule Artur Silvestri, cum vi s-a părut, acum, imediat după încheiere, complexa manifestare de astăzi?

Mi s-a părut în nota obișnuită, tradițională de-acum, căci această nu este prima și, dacă o vrea Dumnezeu, nici ultima. Ceva este însă straniu în toate aceste reuniuni și am să vă spun și de ce am întotdeauna această impresie.

De obicei, există o notă mondenă ori de câte ori se întâlnesc oamenii, în ziua de astăzi; există și o notă protocolară iar întâlnirile dintre oameni în această Românie – stranie, la rândul ei – sunt, în principal, deopotrivă, mondene și protocolare. Substanța – când există – e firavă și tocmai de aceea aici mi s-a părut că a fost o întâlnire enigmatică.

Ea nu și-a arătat nici o secundă un caracter monden; un caracter protocolar – da, pentru că aici vin oameni parcă din alt timp, pentru care buna-cuviință este un principiu capital. Până la urmă acest gen de **Românie tainică**, despre care vorbesc mereu, ne spune că există – și de aici și caracterul enigmatic, poate insuflat, pe care îl are o întâlnire cum este aceasta.

Unde ați văzut substanța – din punctul dumneavoastră de vedere?

Sentimentul de comuniune a fost important. Comuniunea nu este nici episod monden, nici episod protocolar. Este „ceva” în care oameni din toate părțile vin – cum spunea, foarte pătrunzător, Viorel Roman – căci se iubesc fără să se știe, fără să se întâlnească și chiar fără să se cunoască. A și exemplificat splendid, cu răspunsul dat unui împărat roman de către creștinii: **creștinii sunt cei care se iubesc fără să se cunoască**.

Și oamenii aceștia, pe care i-ați întâlnit astăzi, aici, se iubeau dinainte, fără să se cunoască, pentru că **privesc în aceeași direcție**. Aici cred că este, de fapt, concluzia esențială: într-o țară în care sentimentul destrămării este, de la o zi la alta, mai puternic deși

România nu se destramă, unde meritul este înlocuit de cu totul altceva și nici nu știi măcar cu ce anume și care ar fi de fapt această pseudovaloare petulantă; într-o țară în care Fapta Mare ori nu se cunoaște, ori nu se recunoaște; într-o țară cum este aceasta, sau cum sunt cele pe care le denumim *Româniile de suprafață*, apar astfel de episoade de comuniune unde oameni din toate părțile vin, deodată, ca la o chemare, simțind că între ei, de fapt, circulă, un fel de fluid misterios.

Dacă măcar o sută de oameni există, avem sentimentul că lucrurile nu se precipită către haos

Aș zice că astfel de episoade de comuniune nu apar chiar de la sine; mai trebuie o scânteie, mai trebuie un mediu, mai trebuie un liant și mai trebuie încă multe alte lucruri.

Așa este. Dar, pe de altă parte, chiar dacă nu era un liant, unii dintre ei ajungeau să se cunoască, cine știe cum și în ce vreme fiindcă există între ei, într-un fel, și între ei și mulțimile din această țară, în alt fel, o alcătuire consubstanțială. Pentru că Acel Care le îndrumă pe toate, **le potrivește**. Eu așa văd, de altminteri, această realitate de dincolo de vizibil dar care **se vede** tocmai fiindcă lucrează! De aceea spun că, până la urmă, chiar nu este atât de important să se cunoască fizic, câtă vreme pot să facă împreună-lucrare – cum s-ar zice. Și chiar dacă nu ajung să facă împreună-lucrare, prin însuși faptul că acolo unde sunt, ei înfăptuiesc ceva – cât de mărunț sau cu aparență mărunță – însemnează că, într-un absolut al Acelui Care ne îndrumă, „lucrarea ce ne trebuie” este făcută. Așa văd eu lucrurile, de fapt. Unii, însă, nu le înțeleg astfel pentru că, dacă ați observat, la un moment dat, aici, a apărut ideea că, decât să fie șaptezeci de premii, mai bine să fie zece și bune. Dar eu nu cred că această încheiere este adevărată. Pentru că, șaptezeci, oricum înseamnă prea puțin pentru cei 7000 de bărbați...

Cei 7000 ascunși, ca să facem o referire la predica Î.P.S. Părinte Mitropolit Daniel, de Sfântul Ilie, la noi, la Botoșani, când Atotputernicul i-a spus: „Ilie, nu ești singur, mai sunt încă 7000”.

Este un gând esențial cel pe care l-ați adus în discuție. Eu vorbesc, de obicei, cu multă lume, de peste tot; nu numai cu toată lumea, încerc să vorbesc și cu fiecare ființă vie căci de la fiecare ființă vie înveți ceva. Iată, ca să stărui aici, puțin, o realitate ce o ignorăm de obicei: **lumea vie**.

Noi avem Sfinții Români, între care doi sunt „sfinți animalieri“, la care sfințenia se leagă de animale.

Unul este Sfântul Dimitrie cel Nou Basarabov, care a început lunga lui penitență, ce l-a adus la sfințenie, pentru că a călcat pe un pui de găină și l-a omorât fără să voiască.

Și a doua – Sfânta Mavra de la Ceahlău, sfânta cu căprioara. Noi poate nu ne dăm seama ce anume, în stratul adânc al acestui popor, însemnează **înțelegerea lumii fără grai**. Aceasta este o componentă capitală și de aceea spun că e bine să ascultăm pe toată lumea, chiar dacă este cu grai sau fără grai; căci întotdeauna există cineva care ne vorbește într-un fel pe care ar trebui să-l înțelegem.

De aceea, ca să mă alătur la ceea ce ați spus, cei 7000 pot să fie mult mai mulți, pot să apară cine știe de pe unde și, de fapt, dacă măcar o sută de oameni există, tot avem sentimentul că lucrurile nu se precipită către haos.

Pomenirea este un lucru extraordinar, esențial

... Și astfel Sodoma și Gomora ar putea scăpa!

Așa este. Dacă un singur **om bun** ar fi fost acolo, cele două cetăți ale răului nu erau șterse de pe fața Pământului. Și atunci, ceea ce ar trebui noi să facem este să facem binele și să facem binele înfăptuind ceva. Săpând până și o fântână... Dar ce e o fântână? E un lucru tulburător să o faci. Nu contează că îți ține minte numele cineva și, astfel, viața ta își găsește rostul și nu se risipește. Dar l-ai făcut! Și, ori de câte ori cineva o să-și potolească setea, luând apă în căușul palmelor, aproape cu un gest ritualic, din fântâna care a fost făcută de cineva, o să-l pomenească pe acel om; un **om înfăptuitor**.

Pomenirea este un moment extraordinar, de fapt, esențial. Ea apare, și trebuie să apară, acolo unde „lucrează“ Memoria, sustragerea față de acest rău indefinit care înseamnă uitarea. De aceea, noi, aici, am început să facem o lucrare împotriva uitării, pentru Faptă Mare și pentru a reconstrui, în strat tainic, o Românie care a existat și care încă mai există. Nu știu de ce am început-o, probabil pentru că așa trebuia.

Un mare povățuitor – Mitropolitul Nestor Vornicescu

Dumneavoastră înșivă sunteți un săpător de fântâni – am spus ne; ați mers până la substratul tracic, unde i-ați găsit pe „călugării sciți“, ulterior continuați în atâția alți urmași întru credință

Am făcut ce am putut, în toate felurile, și voi mai face; căci Legatul încă nu s-a încheiat. Între altele, am căutat să văd și acolo unde alții nu vedeau sau înțelegeau deficitar. Probabil că încă odată un „ceva“ m-a îndrumat și către aceasta. Dar am avut și învățători; iar sentimentul că ai învățători, că te găsec ei sau că tu îi găsești, mi se pare capital.

Întâi de toate, eu am avut un învățător și un povățuitor de neuitat, care a fost marele Mitropolit Nestor Vornicescu. Lângă el am crescut ca intelectual și alături de el am înțeles mult din ceea ce era creștinismul timpuriu la noi și, mai ales, pe primii scriitori creștini de limbă latină, de atunci, din „epoca străromână“. Acest **apostol al străromânității** este încă prea puțin cunoscut în ceea ce se va descoperi curând, adică prin **acțiune și stăruință**. De fapt, nu-i doar cărturărie în Fapta lui, căci nu doar știința de carte înaltă are precădere, importantă este și acțiunea. Mitropolitul Nestor Vornicescu ar trebui evocat, în această direcție, mai des decât se face de obicei. Poate că ați remarcat în această seară, că am făcut o aluzie pe care știutorii au deslușit-o. Am spus că am orânduit un **grup de cercetare literară „Mitropolitul Nestor“** și că ne-am propus să începem, din primul trimestru al anului viitor, să publicăm **Fontes Litteris Daco-Romaniae**, care va fi o carte de fundament, pe care el și-o visase, o imaginase și n-a mai apucat să o facă. Iar aici mai ating încă o temă dramatică: și anume fracturile din cultura română și din istoria românească.

Acestea sunt prea multe în aparență, deși întotdeauna peste fracturile ce se văd apare o continuitate pe care n-o vedem dar care există. Și atunci iată cum le potrivește Cine le potrivește, că le potrivește Cineva. El (*Mitropolitul Nestor Vornicescu – n. red.*) s-a dus, l-a chemat Domnul, lucrarea poate a fost lăsată neîncheiată. Dar, de fapt, ea continuă tainic, astăzi, acum și aici. Uitați-vă, eu m-am apucat acum să o continui și am s-o închei! Aceasta înseamnă că lucrarea și modelul Mitropolitului Nestor au rămas, și le vom „lămuri“ la un moment dat; vom încheia „lucrarea“ și vom confirma și modelul. Și după noi vor veni alții.

Semne cerești la privegherea Mitropolitului Antonie Plămădeală

Da, dar începeți, la rândul dumneavoastră, alte lucrări.

Conștiința că după tine vor veni alții te mângâie și-ți dă sentimentul că nu vei muri de tot. Și că rămâne și o povață, și o învățătură și, poate, „un zid de isprăvit“ care va trebui isprăvit cândva.

Și am mai avut un povățuitor, pe marele Vlădica Antonie Plămădeală...

Dumnezeu să-l ierte!

Dumnezeu să-l ierte! Domnul l-a chemat la El acum, de curând. L-am văzut rar, dar **l-am întâlnit des**, pentru că aveam un fel de comunicare neobișnuită în zilele de astăzi și, mai ales, în ultimii douăzeci de ani. De la Vlădica Antonie am înțeles că pentru Fapta Mare nu trebuie să te aștepți la nimic. La nici o mulțumire, decât la mulțumirea pe care ți-o dă Cel care te-a făcut să o faci. Și am mai învățat ceva. N-am să uit câte zile am, sentimentul de seninătate pe care mi l-a arătat într-o zi fără nume, de demult, parcă de niciodată. Era acum cincisprezece ani și mai bine, cred că prin vara lui 1989; eram la Mănăstirea Sâmbăta, cu Vlădica și cu soția mea, Mariana Brăescu: mănăstirea se făcea și creștea tainic și ea, pentru că și ea a fost o lucrare tainică și a poruncit-o Cineva, a poruncit-o Cel care le poruncește pe toate.

De aceea, **Sâmbăta e aproape ca o Catedrală a Neamului, e aproape o hieroglifă a românității**. Eram acolo și el avea deja mormântul gata făcut. M-am îndreptat către o pergolă unde se orânduise un șir de morminte de Mitropoliti și acolo era placa lui funerară, pe care își însemnase numele.

El a venit și, așa, îngândurat puțin – dar nu mult – a spus: „*Și aici eu am să vin să mă odihnesc*”. Era un sentiment de trăire a postumității pe care nu l-am întâlnit la nimeni, decât la o ființă fără grai pe care am pierdut-o acum câțiva ani. Era tulburător cum Vlădica Antonie putea să spună aceasta. Acest sentiment al omului, sau al ființei care trece pentru că trebuie să treacă, nu l-am mai întâlnit la nimeni. Și este o mare lecție, n-am s-o uit niciodată.

De aceea, după ce am aflat că a plecat la Domnul, m-am dus, în noaptea de dinainte de înmormântare, la priveghiul Vlădiciei. Am plecat noaptea și m-am întors către dimineață la București. M-am dus ca să-l văd. Și să-i spun, în sinea mea, șoptit, ce credeam că am de spus pentru el. Să știți că nici această noapte n-am s-o uit vreodată, pentru că în jurul nostru, în jurul Mănăstirii Sâmbăta, pentru că la Sâmbăta era atunci... (*interlocutorului nostru i se frânge glasul iar ochii i se înrourează de lacrimi – N.Red.*)... Era la Mănăstirea Sâmbăta, ajunsese de la Brașov pe o furtună îngrozitoare, ce nu se mai termina, pe o ploaie cumplită, cu care ne tot pedepsește Dumnezeu și ne biciuiește în acest an pentru că, probabil, așa tre-

buie să o facă, să ne trezim odată și să nu mai îngăduim răul insidios ce pare că ne stăpânește.

Și am ajuns la Sâmbăta, și era senin și liniște. Și undeva, pe toate cerurile înconjurătoare, pe toate orizonturile, nu erau decât fulgere și trăsnete și răul care era departe. Acolo – nu! Cât am stat acolo, nu s-a mișcat nimic. Parcă nici o frunză nu se mișca. De-abia când am plecat, la mică distanță, a început potopul. Vedeți? Acestea sunt semne! Sunt semnele vremii, domnule Radu Căjvăneanu! Nu sunt coincidențe! Nimic nu e întâmplător, până la urma urmei, dacă stăm să ne gândim. Aceasta e, de fapt, o altă realitate despre care vorbim puțin; sau poate nici n-o percepem, uneori.

Noi suntem o treaptă a României tainice

Să ne întoarcem de la amintiri, fie ele proaspete și impresionante, către lucrarea dumneavoastră, astăzi la ceea ce se numește, prescurtat, ca un simbol, ARP.

Asociația Română pentru Patrimoniu e o treaptă a României tainice. Nu e mult – nu-i puțin. Important este că există. Dar dacă ajungem la ceea ce invoc frecvent și anume *Pomenirea Părinților* – cred că nu facem puțin. Măcar să arătăm că această idee există!

Întâi și-ntâi, când am gândit-o, acum aproape un an de zile, era după ce înființasem **Asociația „Biblioteci pentru sate“**. Atunci, într-un an de zile, am reușit să donăm vreo 20.000 de volume la tot felul de biblioteci și școlare, și comunale...

Și acum, după inundații, ați donat din nou...

Am refăcut o bibliotecă școlară într-o comună unde, pur și simplu, aceasta a fost măturată de ape. Asociația a dat mai bine de 2000 de cărți, dintre care 1000 dintre cărțile mele. Nu ne-a pus nimeni să facem asta, nici nu ne-am întrebat de ce altcineva care are bani sau, de fapt, autoritatea publică nu o face. Nu acesta este esențialul: important este să faci.

Am vrut, deci, să arătăm „învățăături“. Întâi – că **puterea e la cetățeni**. Acolo e puterea, nu e în altă parte! Cine le-a dat puterea – le-a dat-o lor! Și să mai spunem ceva – și anume că **nu suntem singuri**; nimeni nu e singur dacă se gândește bine și privește în jur căci își va întâlni, de bună seamă, „rudeniile“. Și, apoi, că **nu trebuie să ne fie frică**. Și nu numai că nu trebuie să ne fie frică ci și – dacă avem o datorie a vieții noastre pe Pământ – trebuie să ne-o ducem până la capăt! Indiferent de cum ar fi – o datorie mai mică sau mai mare – noi **trebuie să o ducem până la capăt**. De aceea

am făcut aceste lucruri, le-am făcut și pentru a fi **exemplu și model** dar și pentru a se vedea că aceste patru învățături reprezintă o **Cale**. Nu e Calea, este una dintre ele.

Nu știu dacă toate acestea sunt importante în această etapă. Dar, fie și pentru faptul că oameni care nu au primit niciodată un cuvânt bun de la cine trebuia sau nu au avut o recunoaștere cât de mică – și totuși au făcut foarte mult, așa cum s-au priceput ei – le primesc acum. Și dacă văd o recunoaștere – aceasta îi întărește, îi face să stăruie și să continue. Poate că nu este puțin.

În vremurile de astăzi pare că există o cultură oficială obligatorie

Și cum vedeți perspectiva de pe această piatră care s-a pus la o temelie?

S-au pus mai multe pietre de temelie și perspectiva nu este numai aceasta ci este a oricui încearcă în România să facă, până la urmă, ceva.

Răul constă la noi, astăzi, în descurajare. Dar am mai spus: nu trebuie să ne fie frică și trebuie să începem cu ceva. Cred că noi ar trebui să revenim la două alte povețe, între care prima este de o mare simplitate. Și anume, cum spuneau înțelepții chinezi: că **o călătorie de 1000 de leghe începe cu un pas**. Trebuie să începem cu un pas, să-l facem! Și să nu ne fie frică, fiindcă dacă am cutezat, însemnează că așa trebuia. Și a doua povață, venită tot din China; unde altcineva spunea că **trebuie să lăsăm să înflorească 1000 de flori**. Pentru vremurile de astăzi când pare că există o cultură oficială obligatorie...

Iar?

Există categoric !

Iar există?

Tot timpul a existat și ar însemna să ne iluzionăm dacă nu observăm că așa stau lucrurile. Noi avem, din păcate, o tradiție a „elitei coloniale de jaf” care se perpetuează și există și astăzi.

V-aș contrazice dar nu facem dispută acum...

Dar mie mi se pare că acest fenomen este cât se poate de evident. Uitați-vă numai la caracteristicile culturii oficiale din România din acest moment; le știți căci ele sunt bine definite. O vehiculează „o sectă”, adică un număr de persoane care sunt aproape „sancționate”, Doamne iartă-mă, că nu poate să fie vorba de așa ceva...

Și cu asta, punct! Oricine se abate de la aceste directive, nu există! Mai mult decât atât: orice punct de vedere contrar devine „*eretice*”.

lar?

Da, da, iar! Evident. Și așa mai departe, cu tot cortegiul de pedepse „clasice” și de prigoană, de la disuasiune până la Kerem. Ei, bine, trebuie, totuși, să fim ceva mai îngăduitori și să spunem că, deocamdată, nu se întâmplă nimic, în sensul că, astăzi, poate să fie o „*erezie*” fără pedeapsă. Dar poți să știi, mâine-poimâine? De fapt, până la urmă, important este totuși, indiferent de ce am gândi, să lăsăm să înflorească 1000 de flori. Și de ce aceasta? Pentru că, de fapt, cât valorăm fiecare numai Dumnezeu știe!

Să dea Dumnezeu!

O Biserică fără proprietăți este o Biserică fără libertate

Sunteți un cunoscut om de afaceri din țară, consultat acum de toată lumea, mai ales în domeniul imobiliar. Cum împăcați preocupările intelectuale cu afacerile? Mulți se miră de acest lucru.

Sunt foarte mulți oameni, mai ales în străinătate, care, când aud că despre mine se vorbește și că sunt expertul imobiliar numărul 1 în România și că am nu știu câte cărți publicate pe această temă etc. – se miră, într-adevăr.

Dar nu acesta este esențialul. Eu nu am intrat în această lume ca să mă îmbogățesc. Pur și simplu a trebuit să fac o a doua profesie. Și văd că – în fine, nu contează ce spun eu, o spun alții – s-a întâmplat să o fac strălucit.

Dar până la urmă, important nu este acest fapt. Eu nu am câștigat bani ca să duc o altfel de viață decât am dus-o întotdeauna. Fiindcă și astăzi trăiesc la fel cum am trăit tot timpul.

Am și scris-o într-o carte de-a mea: banii, în cele din urmă, nu sunt un scop în sine, nici nu au vreo importanță. Banii au o importanță numai dacă slujesc la ceva. Și din acest motiv am înțeles întotdeauna că trebuie să câștig ca să pot să fac ceea ce-mi doresc, ca un om liber. **Și sunt un om liber! Am dus, multă vreme și duc și astăzi, o viață de boier de pe vremuri retras la moșie.** Dar boierii de pe vremuri, retrași la moșie, chiar făceau ceva, nu stăteau deoparte! Miron Costin își scria cronica lui acolo, la moșie. Bine, a sfârșit și *scurtat de cap*.

Dar asta e altă poveste. E povestea zilei de astăzi, (27 septembrie – N. Red.) când praznicul zilei este Sfântul Martir Antim Ivireanul, cu care am început cuvântul meu la deschiderea reuniuni-

nii de azi. Și am spus că este unul din marii oameni fără mormânt din această țară unde „cenotaful” este emblematic.

Din punctul de vedere al expertului imobiliar, cum vedeți situația atâtor biserici – monument, al multor locașuri de cult – care, din păcate, se degradează?

În anul 2001 am publicat într-o publicație influentă, *Top Business*, un interviu despre „scandalul retrocedării fondului bisericesc din Bucovina”.

Am scris atunci și o cărticică acum uitată; ea se cheamă „**Retrocedarea secolului**” – cum a fost categorisită de ziaristii din ziua de astăzi, care au tot felul de formule abracadabrante. Am examinat atunci esența lucrurilor, de fapt o realitate dramatică dar poate că, totuși, tipică pentru clipa rea ce trăim. Cartea va apare, curând, într-o formă adăugită și cu un nume „nou”; se cheamă „**Biserica în purpură sau biserica în zdrențe**”. Atunci am încheiat explicând punctul de vedere pe care îl am față de această temă. Și anume: Biserica trebuie să aibă proprietăți.

Cum a avut, de fapt!

Cum a avut, de fapt. Adică, pentru ea, **ideea însăși de retrocedare** era și este capitală. Iar Biserica trebuia să o trateze în consecință și anume, nu ca una dintre instituții și ca unul dintre redobânditori, așa cum mie mi s-a părut că a tratat această temă, ci ca Instituția, cu majuscule, și ca Redobânditorul principal. Pentru că o Biserică fără proprietăți este o Biserică fără libertate, fără libertatea de a se mișca liber, îndeplinindu-și datoria, ce nu e dată de Stăpânii Clipei. Am și încheiat această carte spunând că, dacă cumva nu se va reuși ceea ce trebuie să se reușească, atunci o să mă duc la mine, pe Ceahlău și o să o luăm de la capăt... Adică să o luăm de la capăt de unde am pornit!

Soția dumneavoastră, Mariana Brăescu, este botoșăneancă și am vrea să faceți o urare pentru botoșănenii noștri.

Pentru Botoșani nu pot să fac decât urarea pe care o fac întotdeauna când mă gândesc la Botoșani, în șoaptă: Botoșani nu este un oraș în România. Botoșani este pentru România axa lumii. Pentru că acolo s-a născut cel care pentru noi putea să fie ca Iisus.

27 Septembrie 2005

„Judecata istoriei unei culturi va da dreptate celor care au mers în sensul verificat al acelei culturi și nu împotriva lui“

Interviu de Ilie Purcaru

Artur Silvestri, ați terminat de curând o carte care va crea niște dezbateri probabil furtunoase. Despre ce este vorba?

Vorbiți, cu siguranță, despre „*Conjurația ienicerilor*“, o „*analiză de cazuri*“, de fapt un gen de fabulă ce descrie un dogmatism de „*viziune unică și tribulațiile acestei componente*“.

Ce să mai zicem de dogmaticii adevărați, care se plâng astăzi de dogmatismul de ieri!

Adevărat, am auzit și eu asemenea jelanii, care ar fi comice dacă nu ar încerca să pună în circulație imagini falsificate, perturbatoare. E convenabil să te plângi pe tema „*represiunii dogmatice*“ când locuiești într-o vilă sufocată de mobile scumpe, cumpărată cu banii dogmaticilor.

Însă propun să-i lăsăm în pace pe acești lacri mabunzi: această compoziție morală, pur oportunistă, va cădea sub incidența judecății istorice, căci istoria literară se face în temeiul valorii, nu al sociologiei.

Să mai notez doar că dogmaticii ar voi și mai mult să fie europeni, noțiunea de „*europicism cultural*“ însemnând triumful unei Europe situate pe deasupra sistemelor politice diferite și mai ales eliminând ideea, totuși capitală, de specific național.

A fi „ *european*“ înseamnă, în accepțiunea manipulată de cei în cauză, a prelungi în mod nepermis teoria „*centrelor culturale*“, a face în literaturile răsăritene ceea ce se face în Occident, adică în „*Europa*“. Se mai pot formula și alte observații, însă mă opresc aici. Asemenea examene sunt, într-adevăr, prospecțiuni asupra neantului.

Unii spun că și ceea ce faceți dv. nu ar fi o treabă de critic literar. Și că, fiind și tânăr, vă pândește primejdia de a abandona critica literară pentru un fel de publicistică politică.

Ba deloc, ceea ce am făcut este chiar o acțiune proprie criticii literare. Între comentariul literaturii lui Cutărică de la Paris, și acela al producției lui Ion Pușcuță de la Strehaia nu există nici o diferență esențială sub raport pur estetic dacă amândouă au în vedere producțiuni fără valoare. Nu am citit cu plăcere ceea ce am citit, asta e adevărat, însă eu știu că, din moment ce întâia are la dispo-

ziție un sistem propagandistic bine pus la punct (față de cealaltă, în „anonimatul provincial“) și vehiculează de acolo teze antiromânești, asupra acestui tip de nulități trebuie în chip necesar să te aplici. Această critică literară, ce conține și judecăți de valoare, severe, dar sînt sigur că apropiate de adevăr, e și o critică doctrinară; știți bine de ce.

Chiar voiam să vă întrebăm ce v-a împins să faceți o astfel de prospecțiune pe o literatură care, știe toată lumea, nu are cine știe ce valoare!

La drept vorbind, n-am avut încotro, o astfel de operațiune era trebuincioasă, după părerea mea.

Sunt de acord că literatura pe care am examinat-o nu spune, esteticeste, cine știe ce însă tendința vehiculată de aceasta spune multe. Am ajuns cu analiza acolo fără să o doresc, pornind de la o idee dezlegată de conjuncturi.

Mai exact, despre ce este vorba?

Eu cred că e momentul de a se vorbi nu numai de istoria literaturii ci și – în sens istoric – de **istoria literaturii românilor**. Pentru istoria propriu-zisă, Iorga a făcut o asemenea corecție, în sine plină de semnificații. Dar istoria literaturii a rămas la prejudecăți și canoane împrumutate cînd, de fapt, ar trebui să aibă în vedere și originile culte (pe care eu le fixeaz, hotărât, într-o epocă străromână), și literatura populară, care înseamnă, la un loc, antichitatea și Evul Mediu literar românesc.

Despre epoca străromână ați scris recent în „Săptămîna“, pornind de la cercetarea distinsului cărturar Nestor Vornicescu.

Așa este, fără ideea lui Ioan G. Coman, dezvoltată de Nestor Vornicescu, o astfel de periodizare inedită ar fi întârziat mult să iasă la lumina zilei. Ceea ce am făcut eu a fost, în acel eseu, laicizarea materiei, fixarea acesteia în cuprinsul literaturii române propriu-zise. Însă aceasta e o chestiune care se leagă numai de o parte a ideii de literatură a românilor – repet, în sensul istoric al termenului. Mă gândesc că odată ce istoricul literar de mâine ar isprăvi examenul epocii străromâne și al folclorului (unde stau, vorba lui G. Călinescu, marile mituri), el ar fi obligat să descrie și vechea literatură în dialect, cum ar fi cea aromână, mai ales pe aceea aromână.

Am explicat mai demult, cînd am scris despre Teohar Mihadaș, că aromânii alcătuiesc în literatura națională o serie distinctă. Altcineva a completat zicînd că e vorba de o epocă provensală, o langue-d'oc a noastră.

Se poate discuta, bineînțeles, pe tema aceasta, funcțiunea literaturii provensale față de literatura franceză fiind alta decât aceea a aromânilor față de literatura produsă pe teritoriul tradițional, în Țară, la Vatră. Însă obligația de a examina separat pe aromâni mi se pare indiscutabilă.

De ce nu v-ați strâns într-o carte, într-o culegere, cronicile literare pe care le-ați publicat? Multe dintre ele ni s-au părut pline de sugestii și nu credem că nu ar interesa, mai ales că din ele se profilează adesea o imagine teoretică destul de nouă despre literatura română.

Dacă ar fi fost să public asemenea culegeri, ele ar fi dat până azi trei-patru volume. E adevărat că fac critică literară de doisprezece ani neîntrerupți, însă, și în această chestiune, pot zice că sînt un ... călinescian. G. Călinescu, știți bine, nu a strâns foiletonistica în volume, ci a topit-o în sinteze. Și eu cred, în ce mă privește, că sînt mai degrabă istoric literar și critic de doctrină decât foiletonist, așa încât a face operă în baza jurnalisticii mi se pare futil. Alții au pus cronică peste cronică (și chiar note de câte o pagină) și au publicat mai multe cărți dar nu au „operă” ci doar bibliografie. Judecați singur și o să vedeți că aceasta nu e o mentalitate durabilă. Și pe urmă, ce să mai vorbim, am doar 31 de ani.

Când ați vorbit despre „periodizarea inedită” a literaturii ați mai avut în vedere și altceva, în afară de epoca străromână?

Am scris mai multe lucruri pe tema aceasta, susținînd obligația unei periodizări în care rezolvarea unor pete albe, rezultate din prejudecăți, e, cred, cea mai urgentă. Așa cum se înfățișează astăzi, literatura română are, terminologic, doar câteva momente care sînt numai ale ei, cele mai multe fiind considerate adesea „probe ale întârzierii”. Dar pașoptismul nu e totuși un reflex mecanic al Europei (a demonstrat-o Paul Cornea), iar sămănătorismul merită comparat cu momentul cultural european, fiind, însă, un episod specific, iar când se va face această operație se va dovedi că eram, prin sămănătorism, sincroni cu Europa. M. Ungheanu se ocupă de această chestiune, și nu doar el.

Bine, dar ce legătură are această viziune cu „dogmaticii” despre care vorbeam?...

Să nu vă mirați, însă are destulă legătură. Ceea ce se face acolo e o mitizare a procedeelelor aculturației, în urmarea cărora literatura română nu ar fi decât efectul unei dezvoltări estetice care nu e a ei.

Un pur sincronism?

Un sincronism mecanic, propriu ideilor metropolitane despre cultură; pe tema aceasta, contribuția de sociologie istorică a lui Ilie Bădescu despre „Sincronismul european și cultura critică românească” este cât se poate de convingătoare. Însă „adevărul nostru” nu este acceptat deși se poate arăta cu ușurință. Să ne oprim la câțiva scriitori de origine română care trăiesc în străinătate. Creația celor mai însemnați dintre ei – care, însă, și-au „făcut” personalitatea artistică aici, la noi – aparține mult mai mult literaturii române decât altor literaturi și probează mai degrabă un anti-sincronism. În **tabloul literaturii române generale**, opera lor (să-l numim aici doar pe Mircea Eliade, de pildă!) nu poate să lipsească, și această idee m-a făcut să examinez în mod cursiv literatura pe care ei o fac. Prin 1969, mă aflam în Italia, găzduit de profesorul Dinu Adameșteanu, marele arheolog de origine română. El locuia la Potenza, fiind suprintendentul anticităților Basilicatei, și în biblioteca lui am găsit numeroase din cărțile românești care apăreau în Occident. Era și pentru mine un moment: eliberat de școala dogmatismului, eu apucasem să studiez literatura română în acei ani și nu mai înainte, cu Bлага, Ion Barbu, Goga, Rebreanu, cu toți „cei mari”, prezenți în manualele școlare. Imaginea literaturii pe care biblioteca lui Dinu Adameșteanu o prezenta, părea să dezvolte datele fundamentale ale literaturii române majore. Așa și era, această generație de bilingvi tradiționaliști, cu **o viziune organicistă asupra culturii**, se lipa fără eforturi în seria literaturii de la noi, în **direcția ei principală**. Ea nu prezenta mari diferențe față de ceea ce se făcea la ora aceea în România cu deosebirea esențială totuși că nu era experimentalistă și sincronă; inovația pornea și la Mircea Eliade, și la Ștefan Baciu, dintr-o substanță adânc românească.

Era, probabil, un moment intelectual important pentru dumneavoastră descoperirea acestei literaturi.

Așa era și așa a rămas. Am cunoscut, mai apoi, pe câțiva dintre scriitorii români care viețuiesc în străinătate, opera și mai multora am cunoscut-o prin lecturi. Ați văzut, de altfel, în biblioteca mea câteva rafturi dedicate acestor producții. Sunt la curent cu ce se scrie în românește pe glob și am căutat, pe cât mi-a fost cu putință, să și comentez aici ceea ce se scrie acolo. Despre G. Uscătescu, Paul Lahovary, Luki Galaction, C. Michael-Titus, Leon Negruzzi, despre alții încă, am scris de câte ori am putut.

Pe Mircea Eliade, Cioran, Baciu i-am menționat în felurite intervenții ca și cum opera lor ar fi apărut aici. Și, ca să fiu sincer, impresia mea este că această operă **a și apărut aici**, dintr-o perspectivă asupra culturii care este a noastră și ne definește.

Deci nu v-ați propus să anexați literaturii române literatura scrisă în românește pe alte meleaguri?

Nu, această bănuială nu e adevărată. Orice operațiune care se exercită asupra acestor producții nu e de tip anexionist, integraționismul nu e o noțiune recomandabilă atunci când examinăm literatura scrisă de românii din străinătate. *Nu cred că există o literatură a românilor din România și o altă literatură a românilor d'outre mers.* Istoriile literaturii franceze mai operează cu astfel de curiozități însă Franța le poate utiliza căci a rămas, cel puțin din necesitate descriptivă, cu o viziune colonială asupra culturii.

Mircea Eliade nu e însă pentru noi ceea ce e pentru Franța un prozator din Noua Caledonie. Literatura română e indivizibilă prin trăsăturile ei organiciste, acelea care fac dintr-un fenomen cultural, ilustrat de individualități, un fenomen antropologic care să legitimeze un popor.

Am mai citit deunăzi niște propoziții despre indivizibilitatea literaturii române dar emise de cineva care avea în vedere o altfel de indiviziune. De aceasta e vorba?

Nu, bineînțeles, într-o notă anonimă, dintr-o revistă săptămânală, cineva era de părere, într-adevăr, că literatura română ar fi „indivizibilă” însă acolo răsărea vechea teză falimentară a „unității” formale pe care, am demonstrat aceasta, neo-dogmatismul o iubește mult; adică, pe scurt, „unitatea controlată de ei”.

Există o indivizibilitate reală, organicistă, pe care o promovez și eu, constând nu în continuitatea prin rupturi ci în continuitatea prin valorificarea ireductibilului etnologic.

Literatura universală a probat că aceasta e viziunea culturală cea mai operativă așa încât a insista pe tema aceasta nu este decât a forța uși deschise; nimeni nu ajunge universal dacă seamănă cu alții, a căror creație ar fi „universală”.

Universalitatea nu înseamnă universalizare, întâia noțiune e constatativă și judicioasă, a doua este hotărât expansionistă și dogmatică.

Alături de această indivizibilitate mai există una, proprie unor minți ale epocii noastre și care e o formulă programatică și de esență nu obiectivă ci obiectivistă.

Obiectiv ar fi să lăsăm literatura să se desfășoare după regulile ei interioare, în urmarea unei naturaleți depline: cu polemici, cu grupări, cu tendințe numeroase. Sunt pentru un pluralism literar în condițiile ideologiei curente, nu pentru un monopol instituit de o singură direcție fie ea chiar aceea care flutură ideea indivizibilității. Hașdeu nu făcea nicidecum „echipă” cu Maiorescu și nici Macedonski cu Eminescu; însă toți au rămas în istoria literaturii ca „mari scriitori”.

Există, da, o unitate a literaturii, o indiviziune dacă doriți, însă aceasta aparține operelor și intră sub regimul istoriei literare atunci când aceasta e izbăvită de om și opera probează că s-a extras din temporar.

Indivizibilitate... Și, în definitiv, ce ar fi aceasta, așa cum o înțeleg unii care, dacă pricep bine, ar voi să facă numai un simplu arbitraj? Un pacifism somnolent, un defetism ideologic, un pasivism fără doctrină.

O literatură fără sânge fierbinte în venele căreia curg numai leucocite e o literatură care trage să moară. Mi se pare că aceia care doresc o astfel de liniște nu știu că istoria literaturii s-a făcut prin confruntări deschise de opinii și, de fapt, ei sînt dogmaticii zilei de azi, de un dogmatism foarte curios care tinde, paradoxal, către dezideologizare. Când, se știe bine, lumea e turburată de o criză acută, exprimată mai cu seamă printr-un evident război ideologic, apare o asemenea faună obiectivistă care îți pune ceară în urechi și zice că „toți au dreptate”.

Unii ar putea zice, Artur Silvestri, că vă aflați pe o „linie dură”.

Știu că există tot felul de inventatori de formule însă e bine să se știe că, din perspectiva epilogului, formulele, cît de iscusite ar fi, nu rămân atunci când nu pătrund în esența fenomenului literar. Nu o linie dură ci o linie lucidă, cu aceasta sînt de acord.

Cunoașteți poate mai bine decât mine câte s-au spus pe tema aceasta, o etichetă în plus nu aduce nici un prejudiciu persoanelor asupra cărora se aplică. Însă intelocrații care le pun în circulație creează, în realitate, false probleme și abat atenția publică de la fondul chestiunii care este altul. Și care ar fi acest fond? Sforțarea culturii românești de a se apropia cît mai mult de ea însăși, de idealitatea ei ireductibilă.

Adevărul e că în cultura românească de azi se întâmplă într-adevăr ceva și cine ar avea curiozitatea să observe acest fenomen ar rămâne uimit. Se află în curs „ediția integrală Eminescu” pe care nici nu știu ce ar mai putea s-o oprească. S-au reeditat mari sin-

teze aparținând lui Călinescu, Pârvan, va apărea în curând și Nicolae Densușianu, cu „Dacia preistorică”, Iorga reintră în conștiința publică și ar trebui poate să ne gândim și la Xenopol și Hașdeu, care încep să fie re-editați sistematic.

Cantemir este editat într-o ediție academică, la fel și Kogălniceanu; puțini își imaginau că am fi putut avea în Vasile Gr. Pop pe primul istoric literar modern deși s-a dovedit că așa este atunci când s-a editat, recent.

Sintezele nu apar însă doar prin re-editări, contribuții cum ar fi acelea ale lui Constantin Joja (în arhitectură), Gheorghe Ciobanu și Vasile Tomescu (în muzicologie) fac cu adevărat efervescența substanțială a unui moment cultural extraordinar. Teoria protocronismului emisă de Edgar Papu a dat acestei direcții și un temei teoretic pe care numai cine nu e pricepător în tendințele culturii universale îl poate nega. Au apărut studiul lui Ilie Bădescu despre cultura critică românească, cercetările lui Al. Oprea despre gazetăria eminesciană, marile construcții teoretice ale lui Adrian Marino. Un lung serial despre Ardeal, susținut de Adrian Riza în „Transilvania”, a clarificat un număr enorm de probleme istoriografice punându-le sub examenul **științei fără prejudecăți**. Critica lui M. Ungheanu face mult pentru susținerea acestor valori și mai cu seamă pe acelea ale creației propriu-zise. Ar fi greu să contesti că în acești ani au apărut, odată cu extraordinare cărți ale lui Paul Anghel, Ion Lăncrănjan, Ion Gheorghe, Cezar Ivănescu, Ioan Alexandru, unele dintre capodoperele literaturii române generale. E un moment fast, **euclonic**, cum i-a spus foarte inspirat cineva, momentul creației românești de sinteză.

Să ne reîntoarcem, dacă vreți, la ideea „istoriei literaturii românilor” și la creațiile unor scriitori stabiliți dincolo de hotarele României; sînt acestea creații de emigranți?

Dacă aplicăm un criteriu sociologic și biografist, poate că sunt, însă literatura nu e clasificabilă în baza unor astfel de criterii. Cine e curios poate întreprinde studii asupra legăturilor dintre poezia lui Ștefan Baciu și lirica braziliană din mediul de adopțiune ori dintre eseistica spaniolă și studiile lui Alexandru Ciorănescu.

Sunt influențe?

Da, bineînțeles. Sunt influențe inevitabile. Dar substanța originală se conservă. Acest tip de cercetare, asemănătoare până la un punct cu studiile de felul regionalismului creator, este preistoria istoriei literare care, știți bine, studiază valorile întemeiate pe crite-

riul estetic. Se pot face studii (eu am schițat ceva pe tema aceasta și îmi propun să înaintez) privind literatura scrisă în românește în Iugoslavia de azi; un soi de cercetare literară care ar putea aduce însemnate clarificări asupra condiției literaturii ieșite dintr-o coexistență de mai multe nații. În sfârșit, înaintea sociologiei literaturii, a filosofiei culturii stau, vedeți și dumneavoastră, dosare încă neelucidate care ar merita să fie deschise.

Dar, de fapt, nu aceasta voiam să accentuez ci obligația de a interpreta literatura produsă de românii risipiți în lume ca **o literatură românească**, supusă unor criterii estetice generale care nu fac din aceste producții nici mai mult dar nici mai puțin decât sunt. Eroarea neo-dogmaticilor stă în aceea că exaltă o astfel de literatură pentru că ea aparține unor autori care s-au înstrăinat biograficește de România. Am explicat că deznaționalizarea și emigraționismul sînt esențiale în campaniile „colegiului invizibil” așa că nu e de mirare această absolutizare a unei opere care, să fim clari, nu e cu nimic mai însemnată fiindcă e compusă la Paris. Când, peste un număr de ani, se va scrie o istorie generală a literaturii, se va vedea că ideea estetică autonomă a triumfat.

De altfel, acest fenomen este și istoricizabil ori cel puțin aceasta este impresia mea. Generația lui Mircea Eliade, cuprinzând autori de peste 60 de ani, este după toate datele ultima dintre cele care mai au legătură morală cu literatura originală. Cei mai „tineri” sînt fie foști dogmatici care nici pe aici nu spuneau cine știe ce, fie inși fără înzestrare ajunși întâmplător în domeniul culturii. Deznaționalizarea lor e reală și galopantă, abandonul unei viziuni organiciste despre cultură producându-se adeseori cît ai bate din palme. Să fie ignoranță, să fie de vină coloana vertebrală prea elastică? Cine știe... Uneori, acest proces ia înfățișări dramatice și mă gândesc că un remarcabil eseist tânăr, ajuns în Olanda, a putut să scrie, deși nu cred că din convingere, tot felul de texte abracadabrante despre „exilul paradisiac”. Ca și în alte cazuri, asemenea momente de sinopă pot să fie trecătoare. Cred în puterea omului de a fi o ființă morală.

Sunteți optimist, Artur Silvestri?

Nu, nu sînt un optimist, mai degrabă pot zice că dimpotrivă. Însă eu știu că există în viață gesturi care trebuie făcute în ciuda oricăror efecte pe care le pot avea. Sunt idei admirabile rămase momentan fără urmări, inițiative care rămân suspendate fără nici cel mai mic ecou, creații fără ereditate imediată și care abia cine

știe când se va dovedi că au lucrat adânc în conștiințe. O cultură trebuie gândită pe intervale lungi de timp și din această perspectivă eu știu că judecata istoriei va da dreptate celor care au mers în sensul verificat al acelei culturi, nu împotriva lui.

Îmi amintesc că ați susținut în 1982 în „Flacăra“ un scurt serial, cu ecouri de toată mâna, asupra literaturii române prezentate în antologiile străine. Ar fi trebuit să reluați această idee și s-o examinați și azi; se pare că lucrurile nu s-au îndreptat.

Țin minte acel moment și chiar ecourile de care pomeniți. Serialul s-a încheiat mai repede decât aș fi dorit și fondul chestiunii, aveți dreptate, nu s-a modificat cu mult.

Difuziunea poeziei românești, căci despre aceasta era vorba, a rămas la datele deloc mulțumitoare pe care le desfășurasem atunci. Există, ziceam, un grup de autori care apar în chip canonic peste tot deși opera nu îi recomandă să aspire la aceasta.

Mulți dintre poeții cu adevărat importanți ai acestei literaturi rămân pe dinafară; alteori, în locul acestora pătrund tot soiul de necunoscuți. Eu am semnalat atunci că apăruse în Peru o antologie lirică românească pornind de la Arghezi și terminând cu Dorian Ionescu Pascal, despre care nimeni nu știe nimic.

Altă antologie, produsă, de data aceasta, la București, și destinată străinătății, elimina pe Eminescu dar nu uita pe necunoscutul Andrei Dorin.

Aflu acum că la Londra a apărut o antologie, și tot poetică, unde are loc între nu mai mult de zece poeți de azi și un ... Ion Stoica. Nu e greu, în asemenea condiții, să capeți sentimentul că nimic nu mai e de priceput.

Cineva îmi explicase că astfel de anomalii sînt totuși ... obligatorii căci intrușii ar fi ușurat, ca să zicem așa, prin raporturile lor personale, apariția unor asemenea antologii.

Să ne întrebăm, totuși, dacă nu cumva acela care, dedicându-se unei cauze colective înălțătoare, profită de ea, nu roșește de rușine atunci când se propune și pe el, mediocru liric, în chip de autor cu operă durabilă.

Eu cred, de pildă, că spre a face o difuziune literară corespunzătoare e obligatoriu să pornim de la „româniști“. Există peste tot în lume cercetători serioși pentru care fenomenul românesc nu e o simplă materie de aplicații politice supărătoare.

Ei cred în originalitatea acestei culturi și de la aceste simțăminte oneste trebuie așteptat cel mai mult în problema cunoașterii culturii românești.

Nu zic că nu sînt și printre aceștia și inși fără căpătâi, vorba aceea, pădure fără uscăciuni nu există. O persoană, trăitoare în America însă cu origină incertă, a stat vreo patru ani în Ardeal și a publicat mai apoi o contribuție intitulată „Transylvanian villagers” unde românii sînt făcuți ... hoți pe baza unor anecdote pe care le-ar fi auzit cine știe unde.

E o mentalitate.

E o mentalitate care spune destule. Să admitem că această persoană a voit să înțeleagă ceva din „fenomenul românesc” și n-a putut. Dar, mă întreb, a fost ea îndreptată bine către esențe?

Aici e cheia și poate că odată ne vom convinge că străinii, chiar pozitivi din principiu față de noi, înțeleg din România și ceea ce îi ajutam și noi ca să priceapă.

O reprezentare parțială a întregului cultural nu e de ajuns, de vreme ce poate să aibă consecințe dintre cele mai rele. Citeam, nu demult, un eseu al unei prozatoare din Elveția care călătorise în România și prezenta elvețienilor romanul românesc de azi.

Autoarea era cumsecade, se vedea bine aceasta, însă ce oroare rezulta de acolo! Aveai sentimentul că proza românească trăiește într-o provincie îndepărtată a Occidentului și e un rezonator al lui, și încă foarte tardiv. Acum, să ne întrebăm de unde aflase prozatoarea ceea ce comunica unui public inapt s-o verifice?

Nu e greu de dedus.

Nu, nu e greu. Când vom scăpa de acest sindrom al disuasiunii, examinându-ne lucid și obiectiv cultura națională prin ceea ce o deosebește mai ales de alte culturi, vom putea să înlăturăm și acest nefericit talent de a ne minimaliza singuri. Avem, prin ceea ce s-a consumat, cultura care e, și în domeniul creației de-acum istorice nu mai putem interveni cu nimic. Însă nimic nu ne poate împiedica să avem, de aci înainte, cultura care să ne exprime cel mai bine.

*25 octombrie 1984
(fragment inedit)*

Postfață:

Quid est veritas?

Pontius Pilatus (34. e.n)

Adevărul – în forma sa pură, nu poate fi contestat. Adevărul este definitiv, reprezintă existența în sine, o graniță ce nu se poate depăși și nici altera. Adevărul este un punct-terminus, o ultimă Thule, înainte de neant. Și ca și orice fapt ce este definitiv, prin dat, adevărul trebuie să fie stabil, sigur, complet. Nimic nu este mai nimicitor decât un adevăr parțial, răstălmăcit, un adevăr amenajat de circumstanțe, un adevăr falsificat. Și cum din multele relatări zilnice, cu care ne obosesc mediile, indiferent de culoarea ce ni se transmite, nu mai putem desprinde cu certitudine substanțialul, fiind în fapt din ce în ce mai mult dependenți de relațiile subiective ale presei, televiziunii sau internetului, suntem acaparați fără voie în interpretări malițioase și în invidii sau orgolii mărunte, improprii, ce alterează valorile neamului nostru, principiile de viață ce le voisem a le menține sănătoase, până și speranțele în mai bine.

Puțini însă sunt acei oameni, ce semnaleză prezența adevărului, așa incomod cum este, prin exemplul personal, ca act de identitate socială. A devenit astăzi aproape un act de curaj social, în condițiile binecunoscute ale societății moderne, de a spune detașat și liber de prejudecăți lucrurilor pe nume, într-un fel nealterat, dar politicos, deopotrivă direct și sincer, acum când valorile creștine și moralitatea instituțiilor și a persoanelor publice au devenit din ce în ce mai relative.

Și, înainte de toate, până și faptul de a se spune adevărul la timpul „nepotrivit“, ar putea fi calificat la repezeală ca act de cinism – ar spune cu siguranță unii sau alții, ce încă nu voiesc sau nu doresc a înțelege sau aprecia la valoarea cuvenită rolul unei personalități de excepție, a literaturii, istoriografiei și vieții sociale românești de astăzi, reprezentată prin „Omul“ Artur Silvestri.

Există oare în viață un moment potrivit, cel prielnic adică, pentru a relata cuiva adevărul? Dacă într-adevăr ar fi așa, Artur Silvestri l-a intuit orișicum de multă vreme, știind că Momentul este Acum, ca act ce trebuie realizat și că nici o clipă nu mai trebuie irosită. Cunoscând de o vreme acest om de excepție, un cărturar de rară valoare și un dar ce națiunea română îl va ocroti și aprecia în timp, am certitudinea că autorul acestei valoroase cărți ce ați parcurs-o acum până în final, îndeplinește, oare pentru a câta oară?, o misiune, una nouă, ce nu mai poate fi nicidecum tainică și nici trecută cu vederea. Iar aceasta nu poate fi decât o nouă provocare, clară și vizionară, ca multele îndatoriri ce i

s-au încredințat prin vocație, abnegație și talent, prin perseverența ce îl caracterizează și prin multitudinea de fapte, cu adevărat bune, ce le-a inițiat și pe care le-a săvârșit pe tărâm cultural și implicit cu pătrundere în social. Acest fapt este în cele din urmă demonstrat și prin miile de pagini scrise, prin calitatea și acuratețea superbă a scrierilor sale, prin mesajul coerent și clar, ce se adresează intelectualului român modern.

Adevărul semnalat de Artur Silvestri în tot ceea ce a întreprins până acum, inclusiv în deschiderea de suflet și caracter ce marchează acest volum, reprezintă corespondența necontroversată între minte și faptă, în consens cu bunul simț, nu numai nobilă prin descendența sa, ca și coborâtor demn al unei ilustre familii, ci prin faptul că recunoaște dimensiunea nimicitoare dată omului, în viața și existența sa fără Dumnezeu, apărându-l de nefast.

Adevărul în opera scriitorului Silvestri este ceea ce este și ceea ce trebuie să existe, **actul determinant ce schimbă în bine**, ce poate și trebuie să pătrundă către oameni, acel act de măreție și curaj ce ne exemplifică, dar și simplifică existența. Noțiunea de importanță dată mesajului scris, faptei bune în general, și necesității actului cultural ca salt social, sunt elementele – cheie pe care Artur Silvestri le semnalează subtil, cu caracterul cuvenit în toate lucrările sale și faptele ce le-a întreprins până acum. Substanțialul, elementul hotărâtor, progresist și solid, este rezultatul unei analize pertinente, al încrederii sale sănătoase în sine și în conștiința facere creștinească de bine. Substanțialul în ampla sa operă este baza actului de deschidere și de cunoaștere, ce se naște prin experiență și luciditate, ce ni se transmite nouă, cititorilor, prin lectura ușoară și naturală ce provine dintr-o conștiință trează, neobosită, conștientă de răspunderea ce nu numai că o înțelege, dar și-o și asumă prin profunzimea și devotamentul cu care tratează fiecare talent ce îl descoperă.

Omul Silvestri, este dacă vreți, descălecătorul pe care literatura și istoriografia română modernă îl aștepta de o vreme încoace, un deschizător de drumuri, curajos și demn, militant pentru o patrie mai bună și mai adevărată, ce știe că lucrurile se pot face mai bine, mai exact și mai sincer, cunoscând menirea zilei și a pașilor mici de care trebuie să ne folosim, fiind necesari în creșterea noastră.

Artur Silvestri este o verigă în lanțul cunoașterii, pe care îl întregește, provocând prin fapta sa o meditație sensibilă despre cunoaștere, existență și adevăr. Citindu-l, simt grija sa neobișnuită pentru detaliu, ce rar am putut-o întâlni la alți scriitori, o forță ce i s-a dat spre păstrare și cu care ne bucură, în orice lucrare unde îl putem prețui.

Lucian Hetco, Germania

Notă asupra autorului

Scriitor român, istoric al civilizațiilor, promotor cultural, editor, fondator al consultanței imobiliare în România, întemeietor de organizații culturale și cetățenești, Artur Silvestri este o personalitate cu activitate enciclopedică.

Născut – 1953, într-o familie de negustori aromâni (din partea mamei) și de boieri olteni, din familia Iancu Jianu. Strănepot al Mitropolitului Tit Simeodrea, ultimul mitropolit al Bucovinei (1945) izgonit de pe scaunul mitropolitan de la Cernăuți de invazia rusă din aceea vreme.

Studii filologice la București (1972-1976); specializare în arheologie (Italia) și istoria culturii (Sorbona, 1979). Doctor în Litere – „**Trinity Bible Research Center**”, University of Madras, India (1992); Doctor honoris causa la **Institut d'Estudis Històrics Medievals** de Catalunya – Barcelona, Spania.

Debut în literatură – 1972. Cronicar literar **Luceafărul** (1975-1989), **Actualités Roumaines** (1981-1984), **Romanian News** (1981-1984). Contacte strânse, în anii „70, cu mari scriitori și artiști români din toată lumea, corespondență cu Mircea Eliade, G. Uscătescu, Nicolae Băciu, Paul Lahovary, Luki Galaction, Léon Negruzzi, Ioan I. Mirea, Ștefan Băciu.

Adoptă, încă de la început, ideea culturală de „protocronism”, pe care nu a repudiat-o niciodată; inițiator, alături de Mitropolitul Nestor Vornicescu, al cercetărilor privind „Literatura proto-română” (după 1984); descoperitor al scriitorului proto-român Martin de Bracara (sec. VI e.n.) și al operei literare, în limba greacă, a voievodului dobrogean Ioancu (sec. XIV). Descoperitor al jurnalului inedit al scriitorului francez, de origine română, Pius Servien (1979). S-a constituit din punct de vedere intelectual în preajma unor mari personalități, din „Generația Veche”: arheologul Dinu Adameșteanu (Italia), pictorul Mirea (Franța), arhitectul Constantin Joja, etnologul Romulus Vulcănescu, istoricul culturii Edgar Papu, slavistul I.C. Chițimia. Acțiunea sa culturală este proeminentă încă din anii '80 ai secolului trecut. A inițiat, la revista „Luceafărul”, proiectul „Noii geografii literare” în vederea stimulării creației locale și regionale și, deopotrivă, pentru descentralizarea culturală; efectele acestei idei au fost puternice și durabile. Ele s-au resimțit în epocă dar mai ales ulterior întrucât au creat o ipoteză de mediu cultural ideal, sustras gândirii monopoliste și acelei presiuni cu caracter de dogmă care astăzi este denumită „corectitudine politică”. Abia în deceniile următoare, „noua geografie a literaturii” s-a putut fructifica, prin apariția hotărâtă a multor grupări și publicații regionale și chiar a unor idei și inițiative doctrinare cu conținut specific. Scriitorul a păstrat această concepție până astăzi, când o enunță în formula care a devenit proverbială, prin care îndeamnă creația să se manifeste potrivit cu materia proprie a fiecărui creator: **„Să înflorească o mie de flori”**. El ilustrează în calitate de reprezentant și, în bună măsură, ideolog, curentul literar denumit în epocă „luceferism”, o combinație de tradiție autohtonă, etnologie și spiritualitate deopotrivă creștină

și arhaică. Acesta a fost considerat de „pseudo-elita „acelei vremi, care și-a păstrat privilegiile și monopolul ideologic și în perioada recentă, ca o manifestare cu conținut „reacționar“ și „paseist“, ostil „progresului“ cultural deși „recursul la tradiție“ ca experiență fundamentală, verificată, situa „luceferismul“ în continuarea „direcției naționale“, a „regionalismului creator“, a „Daciei Literare“ și a „Gerației de la 1930“, într-un spațiu de prezent continuu, care se regăsea deopotrivă la „basarabenii“ contemporani cu el dar și la intelectualii interbelici, rămași activi. Multe din noțiunile doctrinare ce definesc această orientare „indigenistă“ (asemănătoare cu acelea din culturile „tiers-mondiste“, mai ales sud-americane) îi aparțin. Acum, Artur Silvestri vorbește despre „revolta fondului neconsumat“, anunțând o creație ce recuperează etape și straturi de tradiție rămase ne-exprimate complet; definește „ortogeneza“ literaturii române în maniera unei directive interioare, cu caracter endogen și entelehial; descrie „universalitatea de esență“ care ar însemna creație cu valoare universală indiferentă la difuziunea imperială, ce se produce prin acculturare; încurajează creația de idei literare noi și specifice, urmând pe G. Călinescu, Lucian Blaga, Nicolae Iorga și V. Pârvan, „apostoli“ ai **originismului literar românesc**. Ideea însăși de „originism“ s-a configurat în acea perioadă deși a căpătat un cuprins teoretic în anul 2005, odată cu apariția celor două cărți care încearcă să-l definească („*Pentagramma*“ și „*Semne și pecetei. Șapte lecții despre originism*“).

Modul de a înțelege cultura și universul valorilor devine treptat o varietate a **răspunsului ortodox** deși autorul susține că reprezintă **spiritul getic**, anterior creștinismului. Această înțelegere a lumii în cicluri lungi și prin procese modelatoare enigmatice, la limita supra-sensibilului, îi impune o înclinație neobișnuită către „Istorie“ și „Timp“. Aceasta va fi susținerea doctrinară a câtorva din cărțile cele mai pătrunzătoare din această perioadă, cum ar fi „*Genius Loci. Fabula Căii Singuratică*“ (2006) și, mai ales, „*Arhetipul Călugărilor Sciți*“ (2005), un breviar de istorie culturală autohtonistă, a cărei carieră internațională a fost fulminantă.

În 1987, la sugestia lui Nestor Vornicescu, a reușit să adune mai mulți savanți de prestigiu în cadrul *Grupului pentru istorie alternativă*, un colectiv independent de cercetători ai istoriei vechi, din care au făcut parte I.C. Chitișia, Pandele Olteanu, Virgiliu Ștefănescu – Drăgănești, Paul Tonciulescu, David Popescu etc. „*Grupul pentru istorie alternativă*“ a elaborat o lucrare monumentală „*Daco-Romanica. Studii privind cultura română în epoca etnogenezei*“, rămasă inedită, alături de alte cercetări privitoare la scrierile străromâne, „*Biblia goților*“ și alfabetele necunoscute din România. În aceeași perioadă, s-a implicat în sprijinirea cercetării „*Codex Rohonczii*“, contactând-o pe curajoasa cercetătoare Viorica Enăchiuc, care, la jumătatea anilor 80 din secolul trecut, începuse o ambițioasă traducere a misteriosului manuscris „*carpatic*“, pe care o va putea edita după aproape douăzeci de ani de la inițiere. Toate aceste inițiative au arătat că Artur Silvestri se manifesta de timpuriu ca un creator de tematică și de direc-

tivă culturală, adoptând o manieră de lucru lipsită de prea multă vizibilitate dar care se descifra, de către observatorul atent, încă de la vremea aceea.

Creator de publicații culturale în 1990, în calitate de director redacțional al „Fundatiei Europene Drăgan“, a re-editat și condus (1990-1991) publicațiile **Națiunea**, **Dacia literară** și **Mileniul III**; sunt, însă, încercări eșuate de a re-crea o direcție „specificistă“, însoțită de componenta socială și națională în spațiul acreditat de tradiție, incompatibile cu perioada convulsivă când acestea s-au produs. Totuși, istoria ideilor sociale și culturale românești va consemna, în locul meritat, tentativa de renaștere a „direcției de la Dacia literară“, definită programatic în chiar primul număr al seriei apărute în anul 1990.

Apreciat, încă din anii '80, ca o personalitate cu preocupări și realizări enciclopedice, Artur Silvestri a editat, de asemenea revista „**Lumina Creștină**“ (1991), intitulată „primul magazin bisericesc pe înțelesul tuturor“, un adevărat model pentru o publicație tradițională populară și pătrunzătoare, incomodă pentru grupurile „intelectualiste“ din Biserica Ortodoxă și, ca atare, înlăturată de pe scena publică. Începând cu 1992, el se retrage pentru aproape zece ani într-o meditație voluntară pe care o compară cu inițierea lui Zalmoxis, înțelept și predicator al Geților din antichitate.

Revine la suprafața vieții publice în 2002, ca promotor de proiecte culturale, sociale și ecologice, puternic impregnate de un caracter spiritualist și atașat Tradiției. Artur Silvestri a lansat, de asemenea, mai multe programe culturale, dintre care „Document de epocă“ (prin care se încurajează redactările de memorii scriitoricești și publicarea de manuscrise inedite) și „Modele și exemple“ (al cărui scop este de a susține cercetările de istoriografie locale) sînt cele mai penetrante. Concretizat în toamna anului 2005, marele proiect „*Cuvinte pentru urmași. Modele și exemple pentru Omul Român*“ s-a transformat dintr-o inițiativă de „depozitie de cărturar“, care cuprinde șaptezeci și doi de „*Damenii Mari*“ ai vremii noastre, într-o Predanie secretă, care, așa cum susține autorul, desemnează și explică „**România tainică**“. Încă de la apariție, acest volum a început să fie considerat asemănător cărților „clasice“, devenind o „carte de căpătâi“ pentru mulți intelectuali care „lucrează“ în sensul tradiției. În aceeași categorie vor putea fi incluse și ciclul monumental „*Mărturisirea de credință literară*“, care va debuta, cu primul volum, în primăvara anului 2006, și „*Mișcarea Stărețească*“, una dintre cele mai enigmatice inițiative ale scriitorului, amîndouă fiind „tablouri colective“ și „concluzii ale României tainice“, despre care Artur Silvestri a ales să vorbească. Proiectul actual la care lucrează, este re-crearea celebrului publicații culturale, în serie nouă, **Columna lui Traian** (fondator: B. P. Hașdeu) **Arhiva românească** (fondator: M. Kogălniceanu), **L'Etoile du Danube** (fondator M. Kogălniceanu) și **Sinteza** (fondator G. Călinescu).

Autor a peste 40 de cărți, ediții și sinteze în domenii diferite; peste două sute de studii de istorie literară și de istoria civilizațiilor; activitate jurnalistică proeminentă, timp de peste 30 de ani, concretizată în peste 2500

de titluri. Opera publicată nu este decît o parte încă puțin vizibilă a unui imens șantier, scriitorul părăind că repetă destinul straniului enciclopedist, din secolul al XIX lea, B. P. Hașdeu, personalitate grandioasă și profetică a unui gen de **autohtonism științific românesc**. Ea conține scilicet investigații de istoriografie literară (*„Arheologia unei ore”*), prognoză economică și socială (*„România în anul 2010”*), pseudo-monografia de autor, de fapt „studiu de caz” și concluzii de doctrină creatoare (*„Radiografia spiritului creol. Cazul Miron Radu Paraschivescu”*, *„Revolta fondului neconsumat”*), mici eseuri despre enigma creației și soarta cărților (*„Misterul fructului”*), profetie urbanistică și proiect de dezvoltare socială (*„Megalpolis valah. O sută de principii doctrinare despre Noul București”*). Marile creații ordonatoare încep însă odată cu *„Modelul Omului Mare”*, o carte neobișnuită despre uimitorul savant și „înfăptuitor” care este Mitropolitul Antonie Plămădeală al Transilvaniei, propus ca exemplu viu, de erou civilizator aici ca și în volumul „Pastor Magnus”. O notă de profetism și enigmă se instaurează, începînd cu anul 2004, în această creație care, după cum anunță autorul, va număra curînd alte cîteva cărți cu un puternic caracter profetic și „reacționar”. „Sfârșitul României. Douăzeci de profetii nedesluite”, „Breviar de idei eretice”, „Voievodul criptic”, „Metafizica României recente”, „Blestemul pomelnicului ars”, „Sindromul dacilor înlănțuiți” sînt titluri care, dacă vor exista (fiindcă autorul procedează, de obicei, capricios și încheie cărți ne-anunțate, ascultînd parcă de impulsuri secrete) vor modifica perspectiva acestei opere în continuă efervescentă.

Ca prozator, s-a manifestat în mod parcimonios dar *„Apocalypsis cum figuris”* (2003), conținînd șapte nuvele fantastice scrise în 1983-84, a constituit o apariție șocantă. Ulterior, mai multe fascicule din ciclul *„Locuri binecuvîntate”* (mai ales *„Clopot sub ape”*, *„Douăsprezece fîntîni în munți”* și *„Marea Hieroglifă”*) au creat un gen de literatură enigmatică, la limita eseului filosofic și a memorialisticii recompuse. Romanul „Pinnacle” (scris în 1977), va întări aspectul misterios al acestei literaturi. *„Memoria ca un concert baroc (vol. I. Povestiri reale și imaginare din Țara-de-Nicăieri)”* este o carte concepută și scrisă în vara anului 2004, la Paris; *„Memoria ca un concert baroc (vol. II. Ofrandă aproape fără grai)”*, considerată o „recapitulare de doctrină tainică”, este continuarea acestui ciclu, completat cu *„Memoria ca un concert baroc (vol. III, Tablou imaginar de familie)”* 2005, al treilea volum din cele patru proiectate, acesta fiind o „apologie a Literaturii” și a „inspirației misterioase”. Ciclul va fi încheiat, în același registru de taine, cu *„Lacrimosa. Povestiri despre un Înger”*, aflat în pregătire. Sunt cărți care întăresc aspectul profetic al acestei literaturi, situată în cadrele Tradiției, deopotrivă bizantină și arhaică. *„Apocalypsis cum figuris”* are o carieră internațională surprinzătoare. Apărută deja în traducere franceză, cartea va fi editată, în curînd, în America de Sud și în Italia. *„Perpetuum mobile. Piese improvizate pentru violoncel și oboi”* – scrisă în doar cîteva zile, în septembrie 2005, la Albena – continuă, după mai bine de douăzeci de ani, stra-

nia insuflare din „*Apocalypsis cum figuris*“ și va constitui, la rândul ei, o carte „cu stea pe cer“.

Cercetările de istorie a culturii s-au publicat în mai multe limbi străine (engleză, franceză, germană, rusă, spaniolă, chineză); ele cuprind și studii apărute la Madrid, Montreal, Viena, Paris, Milano, atât înainte de 1989 cât și după aceea.

Activitate filantropică de natură culturală, începînd mai ales cu 2004. A donat mii de cărți proprii către Biblioteci județene, comunale și mănăstirești; a înzestrat unele mănăstiri noi cu cărți de cult. A inițiat *Asociația „Biblioteci pentru Sate”* (2003), care, în numai câteva luni, a colectat și a donat aproape 10.000 de volume și peste 150.000 de publicații către sute de biblioteci satești, parohiale și mănăstirești iar în 2005 a depășit 24.000 de volume și peste 250.000 de publicații.

În prezent, ca președinte al *Asociației Române pentru Patrimoniu*, se implică în programul de constituire de fonduri de manuscrise în cadrul Bibliotecilor județene și al instituțiilor bisericești. A fondat, de asemenea, „*Asociația Scriitorilor Creștini din România*” (2005). Între altele, a creat „*Fondul Documentar – Artur Silvestri*” la Biblioteca Județeană din Giurgiu (cuprinzând peste 500 de manuscrise inedite, provenind de la scriitori români), inițiativă care se va extinde în alte 10 biblioteci municipale. A inițiat, de asemenea, „*Fondul Național de Memorialistică*”, o încercare ambițioasă „de a crea document cultural și social și de a smulge uitării istoria personală a celor ce doresc să o biruie”. Acest tip de „inițiativă fondatoare” se reflectă în numeroase alte gesturi cu ecou larg, prima formă de organizare a conștiințelor Tradiției în epoca „destrămării națiunilor”.

Prezență deosebit de activă, din punct de vedere cultural, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, în ultimii douăzeci de ani. A sprijinit, în anii '80, acțiuni de renovare și refacere de mănăstiri și vetre de cultură străveche; corespondența din acea perioadă, cu mari ierarhi și cărturari ai Bisericii, apare, în 2005, sub titlul „*Vremea Seniorilor*”, una dintre cărțile cu ecou răsunător publicate astăzi de autor.

Între 1986 și 1989, a făcut parte din Comisia de Istorie Bisericească a Patriarhiei Române, sub conducerea savantului Mitropolit Nestor Voronicescu, lucrând și cunoscând îndeaproape pe marii ierarhi și cărturari ai vremii. În memoria marelui Mitropolit, al cărui urmaș spiritual este considerat, el a fondat, în 2005, „*Grupul pentru cercetarea istoriei străvechi Nestor Voronicescu*” și a inițiat colecția editorială monumentală „*Fontes Historiae Litteris Daco-Romaniae*”, prin traducerea în română a tuturor scrierilor „proto-români”.

La începutul lui 1990, s-a implicat, ca militant pentru valorile tradiției, în confruntările din cadrul Bisericii Ortodoxe, fiind autorul declarației către țară pe care a difuzat-o Sfântul Sinod în data de 12 ianuarie 1990, fapt care a oprit „revoluționarismul” în Biserică.

Începând cu 1992, în timpul perioadei sale de „absență publică”, s-a dedicat activității de investiție și creație de instituții economice, cu precădere în domeniul imobiliar. Are cel mai titrat palmares profesional românesc din acest domeniu. A organizat, în cadrul programului european COSA, elaborarea standardelor ocupaționale în domeniul imobiliar (contribuind la recunoașterea profesiunilor de agent, consultant și evaluator); a fondat, practicând public, încă din 1991, activitatea de consultanță imobiliară și publicând peste 100 de studii, analize și sinteze pe aceste teme. Este considerat astăzi drept cel mai important autor de cărți cu tematică imobiliară din România, menționându-se de obicei titluri precum „*Deceniul straniu. Orașe variabile, sanctuare și mituri imobiliare*” (2003), „*Retrocedarea secolului. Scandalul Fondului Religionar bucovinean*” (2003), „*România în anul 2010. O prognoză de piață imobiliară*” (2003), „*Efectul Thales din Milet. Eseu despre manipulatorii de bani*” (2004), „*Megapolis valah. O sută de principii doctrinare despre Noul București*” (2004), „*Apologia Hazardului*” (2005), „*Apogeul Derutei*” (2005). Despre ele s-a scris că „dacă piața imobiliară nu ar fi existat, ar fi trebuit inventată după aceste cărți”.

Conduce, ca director general, compania „*SGA România – Institutul de Consultanță Imobiliară*”, una dintre cele mai cunoscute companii de consultanță din România, ale cărei rapoarte trimestriale sînt printre cele mai comentate documente de analiză economică, în ultimii ani în România.

A participat la fondarea principalelor organizații profesionale și patronale din domeniul imobiliar. În 1996, a inițiat, în cadrul *Asociației Naționale a Societăților Imobiliare*, prima licențiere și atestare profesională în acest sector. Președinte al *Uniunii Patronale Imobiliare*, încă de la înființare (1997); ales, în 2003, și președinte al *Federației Asociațiilor Imobiliare din România (FAIR)*. A inițiat constituirea *ARCI (Asociația Română a Consultanților Imobiliari)*, în vederea recunoașterii acestei profesii în România (2004).

În anul 2000, a inițiat și organizat acțiunea de contestare publică a OG 3/2000, situându-se în fruntea opozanților; după 3 ani, și prin eforturile lui, Ordonanța Guvernamentală a fost abrogată. În acea perioadă i se spunea „patronul care schimbă legea”. Susține că a dorit să arate astfel că „acțiunea cetățenească împiedică atitudinea sfidătoare a Stăpânilor rele”, una dintre „învățăturile „pe care scriitorul o invocă adeseori”.

A inițiat Premiile de excelență ale Patronatului Imobiliar, singura formă de recunoaștere valorică de acest fel din domeniu; a creat singura colecție editorială de profil din România („*Biblioteca Imobiliară*”, la editura *Carpathia Press*). A organizat și coordonat grupuri de cercetare a cartierelor de locuințe ieftine, din perioada interbelică, și analize despre „Centrul istoric al Bucureștilor”, realizând rapoarte independente, finanțate din sursă proprie. Lucrează, în acest moment, la „*Proiectul Kiseleff*”, propunere majoră de dezvoltare urbană, urmărind ipoteza creării „*Noului București*”, proiect de mare anvergură, în vederea căruia a stabilit contacte și a mobilizat specialiști

din întreaga lume. Expert-consultant pentru România, reprezentând diferite organizații internaționale acreditate UNESCO.

Duce o viață retrasă, modestă, dedicată studiului și acțiunilor culturale și sociale. Detestă mondenitatea, iubește animalele și viața simplă. Nu îi plac călătoriile, deși a devenit, prin natura obligațiilor academice, o prezență europeană. Căsătorit cu Mariana Brăescu, supranumită „Doamna CASA LUX”, după faimoasa revistă pe care a fondat-o (și a reușit să o afirme, după un deceniu, drept cel mai important grup de presă pentru casă, familie și ambient din Europa de Est), una dintre cele mai respectate și prețuite prezențe publice din România, de asemenea scriitoare reputată și dramaturg apreciat.

Personalitatea neobișnuit de puternică prin impresia de „insuflare”, pe care o lasă scriitorul în România, a început să fie recunoscută și pe plan internațional.

Din iulie 2004, Doctor h.c. în științe aplicate, umaniste și sociale, al Universității Francofone Internaționale din Bruxelles și „professeur – visiteur” pentru „gestiune imobiliară, expertiză patrimonială și discipline conexe” al aceleiași Univesități, pentru Uniunea Europeană și Africa. În toamna anului 2004, i s-a decernat „*La Croix de Saint Antoine du Désert*”, marea distincție a Bisericii Copte-Ortodoxe din Alexandria (Egipt) și a fost ales „*Accademico*” al Centrului Cultural Copto-Ortodox-Venezia(2004). Din octombrie 2004 devine „*Doctor of Divinity*”, la „Saint Ephrem’s Institute” din Puerto Rico.

Opera eseistului și filosofului culturii este impresionantă. „*Radiografia spiritului creol*” (2004), „*Modelul Omului Mare*” (2004), „*Vremea Seniorilor*” (2005), „*Arhetipul Calugarilor Sciți. Eseuri despre Bizanțul paralel*” (2005), „*Semne și peceteți. Șapte lecții despre originism*”, „*Revolta Fondului Neconsumat*” (2005) sunt expresia unei concepții impunătoare asupra „culturilor enigmatice”, formulă prin care autorul înțelege „originismul”, considerat, de altfel, că fiind mișcarea culturală de Reconquista din această perioadă, contrară „consumismului” difuzionist și extensiunii imperiale. Artur Silvestri este unul dintre puținii scriitori români a cărui operă începe să pătrundă viguros în spațiul literaturii universale. „*Arhetipul Călugărilor Sciți*”, tradus deja în franceză, vă avea, în anul 2006, ediții noi în germană și engleză; „*Pentagramma. Introducere la un originism literar*” a apărut deja în franceză, engleză, germană și rusă ca și „*Pastor Magnus. Restituirea arhivelor ignorate*”. „*Apocalypsis cum figuris*”, o stranie proză „arhaică”, impresionează, de asemenea, dincolo de marginile literaturii române și, după ce a apărut în franceză și spaniolă, va apărea în curând și în italiană. Cea mai recentă carte importantă, „*Perpetuum mobile. Piese improvizate pentru violoncel și pian*”, scrisă în toamna anului 2005, a apărut deja în engleza și începe și ea un drum internațional neobișnuit.

Opinii despre operă

Profesorului Artur Silvestri, iscusit mînuitor al scrisului nostru de inimă și gînd românesc, din partea noastră prețuire și binecuvîntare.

Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, 1987

Eseurile lui Artur Silvestri despre „arhaic” reușesc să fie o exegeză în jurul acestui cuvînt și deschid cititorului o perspectivă care îl îndeamnă, ba chiar îl obligă, să ia materia de la capăt și să controleze tot ce a gîndit și tot ce a simțit în timpul primei lecturi, prin cheia oferită de Artur Silvestri. O cheie de aur.“ Citind studiile lui „sînt uimit de cît de multe lucruri știe și pe cîte portative ale spiritului își încearcă gîndurile și cuvintele, autorul fiind dintre cei cu posibilități de a cuprinde ușor mai multe octave. Mă opresc mai întîi la felul cum curge erudiția, parcă luînd-o înaptea condeiului care abia se ține după dînsa. Un adevărat Har de la Dumnezeu”.

Acad. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, 1987

În „*Modelul Omului Mare*”, ancadramentul pe care autorul l-a dat, de la „Discurs împotriva uitării” și „Două povestiri enigmatice” la început, pînă la „Sfârșit și lui Dumnezeu laudă”, ca încheiere, ne înalță parcă într-o altă ordine, aceea a miraculosului, a harului. Cu o eleganță melancolică, el mărturisește înaltul scop al cărții, tîlcul adînc ce i s-a revelat și pe care ni-l comunică, emoționându-ne. Puterea delicată cu care mînuiește cuvîntul, cules de pe pajiștile, infinit colorate și cu parfumuri inefabile, pe care le parcurge fără oprire, ne cuprinde și ne supune, strecurînd în noi înțelesuri superioare, menite să ne extragă din contingent.

Acad. Prof. Dr. Zoe Dumitrescu-Bușulenga

În „*Memoria ca un concert baroc*”, un fel de infrarealism învăluitor (ca la Mircea Eliade, V. Voiculescu ori Pavel Dan) cheamă la reculegere și participarea emotivă; transsubstanțierea, joc de-a halucinația, e proces de inserție în mister, de unde plonjarea în indefinit, inițierea în euri ermetice, inclusiv nuanțe de absurd și zăcăminte oculte.

Acad. Prof. Dr. Constantin Ciopraga

Cărțile lui sunt ciudate și pentru că sunt profund „incorecte politic” dar, în același timp, afirmă puncte de vedere care nu doar că nu țin seamă de existența „corectitudinii politice” ci merg total în paralel cu aceasta, de parcă nici nu ar exista. Sunt expresia unei gândiri de pe altă planetă, din altă dimensiune.

Prof. dr. Viorel Roman (Bremen, Germania)

Am citit mișcat, a avea zguduit, întregul acest volum (*Perpetuum Mobile*) uluit de adîncimea castă a bucăților și dramatismul lor sobru și sever, de tîlcul lor în care frumosul coexistă cu binele și, caz rar, fericirea

are cuvinte.... Cucerit de înțeleptele cuvinte care îl deschid, îi mulțumesc autorului pentru gândul că literatura poate înregistra o dimensiune liturgică, „apartținând unui scenariu mitic ce depășește contingentul“.

Prof. Dr. Alexandru Husar, 2005

Studiile de istorie a culturii, publicate în 1989, au fost ca o revelație a unui Artur Silvestri multilateral, enciclopedist, în stare de a se ocupa – o cred! – de toate problemele nu numai ale literaturii ci și ale istoriei și culturii românești (...). M-aș bucura și mai mult dacă scriitorului i s-ar rezerva locul pe care-l merită în literatura românească.

Pr. Prof. Dr. Petru Rezuă, 1989

Îl felicit pe autor pentru munca lui titanică. Eu îmi aduc aminte cu multă plăcere, cum altădată, în vremea întunecată, dl. Artur Silvestri scria despre teme și persoane bisericești în diferite reviste. Cinstesc lui pentru curajul din vremea aceea în care a scris și despre Noul Testament de la Bălgrad, 1648, reeditat de noi în 1988, pentru care altădată nu i-am mulțumit și acum îi mulțumesc.

Emilian Birdaș, Episcop de Alba Iulia, 1990

Cel mai frumos dar care mi se poate face sunt cărțile scrise în limba română. Ori de câte ori merg în România aduc valize întregi, pe care le devorez în câteva luni. Anul acesta, neputând merge eu după cărți, au venit ele la mine. Cum? Am avut norocul să primesc la început de noiembrie, două pachete cu cărți, reviste și broșuri direct de la sursă, scrierile domnului Artur Silvestri având și dedicațiile autorului, pline de suflet, pentru care îi mulțumesc de nenumărate ori. Scriitorul bun, cel care-ți ia în stăpânire mintea prin „cuvinte potrivite“, acel scriitor pe care abia îl cunoști cu sfială în primele pagini ale cărții, și care sfârșește prin a-ți deveni prieten când ai închis cartea, acela este scriitor adevărat, „născut, nu făcut“. Este cel care te poate reazeza într-o stare de confort sufletesc, cel care îți redă încrederea în oameni și în nezdărnicia lumilor trecute. Este cel căruia – în baza prieteniei de durată (durata citirii unei cărți) – i te adresezi fără sfială, ca de la personaj la personaj, poate uneori cu prea multă îndrăzneală, așa cum o faci și cu o rudă apropiată. I-ai spune pe loc frate sau tată sau „părinte“. Artur Silvestri este și el un „Părinte al patriei“, iubindu-și țara și neamul prin fapte, gesturi și cuvinte, ca vechii cronicari sau ca păstorii de suflete. Este și el un „om mare“, dar și omul bun. Scrierile lui înseamnă dezlegare de taine, sub ochiul atent al Îngerului de pază. Îi mulțumesc pentru faptul de a mi se fi dezvăluit în publicații de o extraordinară erudiție, dintre care aș cita deocamdată: „*Apocalypsis cum figuris*“, „*Memoria ca un concert baroc*“, „*Arhetipul Călugărilor sciți*“.

Antonia Iliescu, Belgia, 2005

Sumar

Prefață de Alexandru Nemoianu: „ Adevărul vă va face liberi “.....	3
Interviu de Cristina Stuparu: „ Decât să văd Biserica în zdrențe, mai bine plec la mine, pe Ceahlău, să refacem schiturile lui Deceneu și s-o luăm de la capăt “.....	5
Interviu de Elvira Irșai: „ Viața mea a fost până astăzi, și va fi la fel, cât va fi să fie, o dorință sălbatecă de a mă înrădăcina și, deci, de a trăi moral în universul tradiției “.....	15
Interviu de Elisabeta Iosif: „ Suntem într-un undeva care se recapitulează tot timpul, se repetă și ne vorbește “.....	28
Interviu de Veronica Balaj: „ Eu cred că există o Românie frumoasă, harnică și puternică și care știe, din instinct, ce are de făcut “.....	41
Interviu de Anca Bărbulescu: „ Această Românie tainică lucrează și, în cele din urmă, va birui “.....	49
Interviu de Vasile Tomoiaga: „ România tainică este o realitate atât de tulburător de specifică, încât ar trebui să fim mai îndatorați ei decât suntem acum “.....	60
Interviu de Carmen Marinescu: „ Noi suntem aici în Țara Strămoșilor și vorbim nu numai în felul lor ci și în categoriile lor constitutive “.....	67
Interviu de Radu Căjvăneanu: „ Sunt un om liber! “.....	73
Interviu de Ilie Purcaru: „ Judecata istoriei unei culturi va da dreptate celor care au mers în sensul verificat al acelei culturi și nu împotriva lui “.....	83
Postfață de Lucian Hetco: Quid est veritas?	93
Notă asupra autorului	95
Opinii despre operă	102